

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VADYBOS INSTITUTAS

JUSTINA TAMOŠAITYTĖ

KINO TURIZMO PLĖTROS GALIMYBĖS LIETUVOS DVARUOSE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

Prof. dr. A. Baležentis

VILNIUS, 2015

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS

VADYBOS INSTITUTAS

KINO TURIZMO PLĖTROS GALIMYBĖS LIETUVOS DVARUOSE

Tarptautinio turizmo administravimo magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 62603S204

Vadovas

Prof.dr. A. Baležentis

2015-03-

Atliko

TTUmn8-03gr. stud.

J. Tamošaitytė

2015-03-

VILNIUS, 2015

TURINYS

Paveikslų sąrašas	4
Lentelių sąrašas	5
Priedų sąrašas	6
IVADAS	7
1. KINO TURIZMO TEORINIAI PAGRINDAI	10
1.1. Kino turizmo dvaruose samprata	10
1.2. Dvarų raida ir geografija	12
1.3. Kino raida	19
1.4. Filmų turizmo teorinis modelis	24
2. LIETUVOS DVARAI IR KINAS	31
2.1. Lietuvos dvarų ir pilių asociacija	31
2.2. Dvarai Lietuvos savivaldybėse	34
2.3. Filmai Lietuvos dvaruose - chronologinė analizė	46
3. LIETUVOS DVARO TINKAMUMO FILMAVIMUI KRITERIJŲ TYRIMAS	50
3.1. Tyrimo metodika	50
3.2. Dvaro tinkamumo kino turizmui ekspertiniai vertinimai	53
3.3. Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos narių anketinis tyrimas	62
IŠVADOS IR SIŪLYMAI	71
BIBLIOGRAFIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	74
Anotacija lietuvių ir anglų kalbomis	79
Santrauka lietuvių kalba	80
Santrauka anglų kalba (summary).....	81
PRIEDAI	82

Paveikslų sąrašas

<i>1 pav.</i> Traumatropas	20
<i>2 pav.</i> Zootropas ir Praksinoskopas	21
<i>3 pav.</i> Kino turizmas: kino marketingo galimybių pritaikymo modelis	25
<i>4 pav.</i> Dvarai, netinkami turizmui, Lietuvos savivaldybėse, 2011 m.	35
<i>5 pav.</i> Paslaugos teikiamos savivaldybių dvaruose, 2011 m., (N=12)	41
<i>6 pav.</i> Organizuojamų renginių skaičius dvaruose per metus, 2011 m. (N=12)	42
<i>7 pav.</i> Užsienio valstybių turistų apsilankymai dvaruose (N=12)	44
<i>8 pav.</i> Kino filmai filmuoti Lietuvos dvaruose	48
<i>9 pav.</i> Tyrimo schema	51
<i>10 pav.</i> Ekspertų darbo patirtis kino industrijoje	55
<i>11 pav.</i> Dvaro tinkamumas kino turizmui pagal ekspertų įvertinimus	56
<i>12 pav.</i> Dvaro valdytojo veiksmai skatinantys kino turizmą dvare	59
<i>13 pav.</i> Kino turizmo plėtros Lietuvos dvaruose veiksniai	61
<i>14 pav.</i> Dvaro ir jo aplinkos atitikimas filmavimo kriterijams	63
<i>15 pav.</i> Tyrime dalyvavusių dvarų išsidėstymas	64
<i>16 pav.</i> Dvaro valdytojo veiksmai/ priemonės skatinantys filmavimą dvare	67
<i>17 pav.</i> Dvarų atitikimas ekspertų iškeltiems kriterijams	69

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Virtuvės pareigybės valdovo dvare	15
2 lentelė. Kino turizmo įtaka	27
3 lentelė. Lietuvos dvarai tinkantys turizmo reikmių pritaikymui, 2011 m.	36
4 lentelė. Lankytojų skaičius per metus dvaruose (N=12)	43
5 lentelė. Bilietų kainos dvaruose (litas)	44
6 lentelė. Ekspertų atrankos kriterijai	54
7 lentelė. Dvaro aplinkos ir jo pasirinkimo filmavimams kriterijai	55
8 lentelė. Dvaro valdytojo veiksmai skatinantys kino turizmą dvare	58
9 lentelė. Kino turizmo plėtros Lietuvos dvaruose veiksniai	60
10 lentelė. Tyrime dalyvavę dvarai	62

Priedų sąrašas

<i>1 priedas.</i> Filmo „SIDEWAYS“ kino žemėlapis	82
<i>2 priedas.</i> Memorandumas tarp Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos, Estijos dvarų asociacijos ir Latvijos pilių ir dvarų asociacijos	83
<i>3 priedas.</i> Dvarų padėtis Lietuvos saivaldybėse. Anketa.....	88
<i>4 priedas.</i> Anketa ekspertams	91
<i>5 priedas.</i> Ekspertų vertinimų rezultatai	92
<i>6 priedas.</i> Anketa dvarų valdytojams	101
<i>7 priedas.</i> Tirtų dvarų atitikimas išskeltiems kriterijams (atsakymų vidurkiai)	102

IVADAS

Temos aktualumas. Turizmo aktyvumas kaip ekonomikos augimo indikatorius yra svarbus kiekvienai valstybei. Tačiau laikui bėgant pačio turizmo pobūdis keičiasi ir tai kas buvo aktualu prieš 50 metų, šiuo metu gali neturėti tokios pat reikšmės. Atsirandant naujoms turizmo alternatyvoms, kino turizmas įtvirtina savo pozicijas pasaulyje. Lietuvoje ši turizmo rūšis menkai išplėtotą, bet turinti reikiamą potencialą. Jo plėtra dvaruose atskleistų Lietuvos patrauklumą ir išskirtinumą, kadangi kiekvienoje šalyje paveldas turi savitų bruožų.

Dvaras, senovėje turėjęs valdžios struktūros reikšmę, šiandien yra ne politikos, o kultūros objektas. Dvaro, kaip kultūros paveldo, reikšmę apibrėžia visuomeninis poreikis. Jis taip pat tarnauja kaip reprezentacinis vienetas pristatantis tam tikros šalies istorinę raidą, kultūrą, papročius, tradicijas. Dvaro atkūrimas ir panaudojimas turizmo, tarp jų ir kino, reikmėms yra strategiškai naudingas tiek vietinei bendruomenei, tiek valstybiniu lygmeniu, nes pritraukia užsienio lankytojus ir tuo pačiu padeda sugeneruoti pajamas lemiančias bendrojo vidaus produkto (BVP) padidėjimą. Remiantis Ingridos Semaškaitės publikacijomis, Lietuvoje kasmet dėl tikslinės nepriežiūros, neatsakingumo ar finansų trūkumo, sunyksta apie 20 dvarų.¹ Dvaro išsaugojimas yra viena iš opiausių šiandieninių kultūros ir paveldosaugos problemų. Kiekvienais metais nykstant dvarams, nyksta ir dalis lietuvių identiteto. Šiame darbe pabandysime panagrinėti kino turizmo integraciją į dvaro gyvenimą.

Temos ištirtumas. Kino turizmo plėtros dvaruose tema nėra plačiai nagrinėta, nors pavienių publikacijų apie kino turizmo įtaką tam tikroms vietovėms, kuriose buvo filmuojama, yra skelbta. Lankytinų vietovių rėmimą per kino turizmą nagrinėja Simon`as Hudson`as ir J.R. Brent`as Ritchie 2009 m. straipsnyje publikuotame leidinyje „Journal of Travel Research“<sup>2</sup>. Kiek kitu rakursu kino turizmą nagrinėja Niki Macionis ir Noelle O`Connor. Jų pateiktoje publikacijoje aiškinamasi, kaip suvaldyti filmų sukulto turizmo fenomeno galimybes.³ Tuo tarpu visuomeninio pobūdžio interneto svetainė movie-locations.com⁴ pateikia filmų vietovių, kuriose buvo filmuota visame pasaulyje, sąrašą. Dėja, bet duomenų apie Lietuvą šioje svetainėje nepateikiama, nors tokia pasirinkimo galimybė suteikiama. Duomenys apie Lietuvos kino istoriją ir kai kurie išlikę filmų atributai yra kaupiami ir saugomi Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje, kurio veiklos ištakos skaičiuojamos nuo 1926 metų. Muziejus taip pat

¹Semaškaitė I., Kasmet Lietuvoje sunyksta per 20 dvarų, prieiga per internetą <<http://www.delfi.lt/verslas/nekilnojamasturtas/kasmet-lietuvoje-sunyksta-per-20-dvaru.d?id=31751397>>, (žiūrėta 2015 01 12).

²Hudson S., Ritchie J.R.B., Promoting destinations via film tourism: an empirical identification of supporting marketing initiatives, prieiga per internetą <http://www.academia.edu/3432925/Promoting_destinations_via_film_tourism_an_empirical_identification_of_supporting_marketing_initiatives>, (žiūrėta 2015 01 10).

³Macionis N., O`Connor N., How can the film-induced tourism phenomenon be sustainably managed?, prieiga per internetą <http://www.academia.edu/562940/How_can_the_film_induced_tourism_phenomenon_be_sustainably_managed>, (žiūrėta 2015 01 20).

⁴World map, prieiga per internetą <<http://www.movie-locations.com/>>, (žiūrėta 2015 01 20).

rengia straipsnius moksliniams leidiniams, konsultuoja lankytojus ir vykdo edukacinius užsiėmimus.⁵ Muziejaus archyvai yra nuolat papildomi medžiaga apie lietuvišką kiną, taip pat ir pačių filmų įrašais.

Dvarų padėtį Lietuvoje perteikia Algimanto Gražulio, Ingridos Semaškaitės publikuojami tyrinėjimai. Taip pat konkrečių dvarų, jų kultūros bei raidos tyrinėjimai publikuojami Gintaro Abaravičiaus, Mortos Baužienės, Indrės Kačinskaitės, Gražinos Kirdeikienės, dr. Kęstučio Labanausko, dr. Aldonos Snitkuvienės, Dalios Narkevičiūtės, Ritos Škiudienės ir kitų. Vieni pirmųjų straipsnių susijusių su dvarais Lietuvoje, jų architektūra pasirodė XX a. antroje pusėje. Algė Jankevičienė, Nijolė Lukšionytė – Tolvaišienė orientuojasi Lietuvos dvarų architektūrinėje plotmėje, Dalė Puodžiukienė tyrinėja medinių dvarų architektūrą Lietuvos teritorijoje, „Kultūros paminklų enciklopedijoje“ pateikiami dvarų aprašai, kita vaizdinė informacija, kaip nuotraukos, brėžiniai. Dvarų raida pasaulyje ir Lietuvoje aprašoma „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“.

Literatūros, kurioje būtų bendrai aprašoma dvarų raida ir evoliucija, nėra daug. Kiekvienas dvaras buvo įtakojamas vietinės aplinkos ir kuriamas pagal tam tikrą paskirtį ar šeimininkų viziją. Nors tam tikro dvaro kultūra ir valdymas mažai skyrėsi nuo kitų dvarų, tačiau iš esmės visi dvarai skirtingi ir reikalaujantys atskirų tyrimų. Algimantas Semaška sudarinėdamas kelionių vadovą „Po Lietuvą“ aprašo ne tik pažintines miestų vietas, bet ir pateikia trumpą dvarų esančių tam tikroje apskrityje aprašymą.⁶ Informatyvesnis ir orientuotas tik į Lietuvos pilis ir dvarus yra Ingridos Semaškaitės sudarytas turistinių maršrutų vadovas „Lietuvos pilys ir dvarai“. Šiame vadove pateikiama trumpa dvaro istorija iliustruota nuotraukomis, nurodomi pagrindiniai architektūros bruožai, pažymima tiksli buvimo vieta bei esama dvaro situacija. Vadovas sudarytas pagal apskritis, todėl supaprastina konkretaus dvaro paiešką bei padeda susidaryti tam tikro regiono vaizdą.⁷

Tyrimo objektas. Šio magistrinio darbo pagrindinis objektas yra kino turizmas Lietuvos dvare. Į kino turizmo plėtros galimybes dvare pabandysime pažvelgti per televizijos, filmų, reklamų bei kitokių video medijų prizmę. Dvarų populiarumas tiesiogiai priklauso nuo pastato ar viso komplekso fizinės būklės, vykdomos veiklos jame, marketingo kompanijos intensyvumo bei kitų veiksnių. Turizmo, o didele dalimi ir tarptautinio, intensyvinimas yra viena iš prielaidų išsaugoti šį nekilnojamąjį paveldą ateities kartoms, nes kartu su lankytojais dvaras sulaukia finansų jo priežiūrai bei išlaikymui. Be to, tai taip pat vienas iš reprezentatyvių objektų, kuriančių Lietuvos patrauklumą, o taip pat ir resursas, kuris kino industrijai suteikia autentišką materialinį pagrindą reikalingą filmo kūrimui.

Dvarų panaudojimas filmų ar televizijos laidų kūrimui, tuo atveju, jeigu žiūrима laida sulaukia populiarumo, suaktyvina dvaro bei aplinkinių regionų lankomumą. Tokius pavyzdžius pateikia

⁵Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus, prieiga per internetą
<http://www.ltmkm.lt/lt/apie_muzieju/muziejaus_veikla.html>, (žiūrėta 2015 01 10).

⁶Semaška A., *Po Lietuvą*, Vilnius: leidykla Algimantas, 2002, 720 p.

⁷Semaškaitė I., *Lietuvos pilys ir dvarai/ iš serijos „Turistiniai maršrutai krašto keliais“, 5-oji knyga/*, Vilnius: leidykla Algimantas, 2005, 288 p.

Dižiosios Britanijos internetinis portalas www.dailymail.co.uk ⁸ vardindamas turistų invazijai besiruošiančius dvarus.

Problema. Ar Lietuvos dvarai atitinka kino turizmo atrankos kriterijus? Kokios teorinės ir praktinės galimybės Lietuvos dvarų išteklius panaudoti filmavimams?

Darbo tikslas. Darbo tikslas – ištirti kino turizmo plėtros galimybes Lietuvos dvaruose.

Darbo uždaviniai. Tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai:

1. Atskleisti kino turizmo sampratą ir aptarti filmų turizmo teorinį modelį.
2. Apžvelgti dvarų padėtį Lietuvoje bei panaudojimą filmavimams.
3. Nustatyti dvaro tinkamumo filmavimui kriterijus.

Tyrimo metodai.

1. Teoriniai: dokumentų turinio analizė, mokslinės literatūros analizė.
2. Empiriniai: ekspertinis vertinimas, anketinis tyrimas.

Darbo praktinė reikšmė. Kino turizmo plėtros galimybių ištyrimas atvers perspektyvas efektyviau panaudoti Lietuvos kultūrinius išteklius vietovių žinomumui, praplės kino industrijos pasirinkimo alternatyvas bei sukurs palankią aplinką nekilnojamųjų kultūros vertybių išsaugojimui. Dvaras, kaip mūsų istorijos ir kultūros dalis, nesulaukusi visuomenės dėmesio bei savalaikio ir pakankamo finansavimo, rizikuoja sunykti ir tapti tik muziejine vertybe. Dvaro populiarinimas pasitelkiant skirtingas ir efektyviomis pripažintas priemones, gali apsaugoti nuo sunykimo vieną iš reikšmingiausių kultūrinių paminklų. Paveldo panaudojimas kino pramonėje, reklamų kūrime, rengiant reportažus apie jį, pakeičia statusą iš „nežinomo“ į „matomas“. Tai ne tik vaizdinė fiksacija, tai tuo pačiu ir vietovės reklama, šalies patrauklumo dėmuo, todėl turėtų būti skatinama tiek privačių asmenų iniciatyva, tiek valstybiniu lygmeniu. Kino turizmo plėtros dvaruose galimybių nustatymas, galėtų inicijuoti naują, alternatyvią turizmo kryptį šalyje.

Darbo struktūra. Darbo struktūra išdėstyta pagal turinyje pateiktą suskirstymą: paveikslų, lentelių bei priedų sąrašas, įvadas, trys pagrindiniai skyriai, išvados ir pasiūlymai, bibliografijos šaltinių sąrašas bei anotacija ir santrauka lietuvių bei anglų kalbomis. Pabaigoje pateikiami priedai.

⁸Wolf Hall sets prepare tourist invasion filming new BBC Henry VIII drama starring Damian Lewis, prieiga per internetą <<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2873336/Wolf-Hall-sets-prepare-tourist-invasion-filming-new-BBC-Henry-VIII-drama-starring-Damian-Lewis.html>>, (žiūrėta 2015 01 20).

1. KINO TURIZMO TEORINIAI PAGRINDAI

1.1. Kino turizmo dvaruose samprata

Turizmo sąvoka daugiau vartojama siekiant apibrėžti keliavimą ir tam tikrų tikslų įgyvendinimą kelionės metu. Ji apima tiek aktyvų, tiek pasyvų laiko praleidimo būdus tam tikru periodu. Valstybinis turizmo departamentas prie Ūkio ministerijos 2009 m. išleistame pirmajame turizmo terminų aiškinamajame žodyne⁹ įvardija daugumą turizmo rūšių, tačiau kino turizmo kaip atskiros turizmo srities nenurodo. Šis faktas leidžia daryti išvadą, kad tuo metu tokio pobūdžio turizmas Lietuvoje nebuvo išvystytas. Tai patvirtinti galime ir peržvelgę tuometinę filmavimo bazę Lietuvoje. Nors kino pramonės buvo sukurta daug filmų, tačiau didelės komercinės vertės ir populiarumo pasaulyje pasiekti nepavyko. Populiarumas yra viena iš svarbiausių kino turizmo plėtros priežasčių. Kino turizmo terminas Lietuvos spaudoje sutinkamas 2012 metų viduryje aprašant naujai įsteigto „Vilniaus kino biuro“ veiklą. Pagrindinis „Vilniaus kino biuro“ tikslas – pritraukti užsienio kino kompanijas filmuoti filmus Vilniaus mieste ir jo apylinkėse, taip sugrąžinant Vilnių į pasaulio kino žemėlapi.¹⁰

Kino turizmo reiškinį apibūdinti galime kaip kelionę, kurios svarbiausias apsilankymo tikslas yra pamatyti, aplankyti vietas pavaizduotas filmuose. Kino turizmas dar kitaip vadinamas filmo sukeltu turizmu yra sparčiai piltantis reiškinys visame pasaulyje. Šiam reiškiniui apibūdinti dar vartojamas ir madingas terminas „set-jetting“. Tikslaus lietuviško vertimo šis terminas neturi, tačiau jis apibūdinamas kaip daiktavardžio „jet-set“ darinys. Tai susiję su 1951 metais vykusiomis turtingų žmonių kelionėmis, kai jie keliaudavo vien dėl savo malonumo. „Set-jetting“ darinys yra metatezės būdu gautas naujas žodžių junginys, kai garsai ar skiemenys perkeliama žodyje ar tarp žodžių.¹¹ „Set-jetting“ reiškia keliones į vietas, kurias užfiksavo patiklusioje knygoje ar teigiamą įspūdį palikusiam filme.

Kino turizmas iš vienos pusės skatina pramogų industrijos augimą, iš kitos pusės tarptautinių kelionių aktyvumą. Nors tai palyginti naujas reiškinys, tačiau jo suinteresuotosios pusės apima gana platų spektrą. Pirmiausia tai vietinės vietovės, kuriose buvo vykdomi filmavimo darbai, antra - tikslinis vartotojas, kuriuo gali būti įvairaus amžiaus, išsilavinimo ar finansinės padėties asmuo, trečia – verslo aplinka, kuri kino turizmą pasitelkia marketinginiais tikslais. Būtent tam tikrų produktų parodymas filmo juostoje reikiamu metu, teigiamai paveikė jų paklausą ir populiarumą. Šis būdas, išvengiant tradicinių ir ne tokių efektyvių reklamos metodų, leidžia praplėsti tikslinę auditoriją. Periodinis filmų peržiūrėjimas

⁹ *Aiškinamasis turizmo terminų žodynas: lietuvių ir anglų kalbomis*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2009.

¹⁰ Pokalbis su „Vilniaus kino biuro“: „Vilniaus mieste laimi visi“, prieiga per internetą <<http://kinfo.lt/pokalbis-su-vilniaus-kino-biuru-vilniaus-mieste-laukiami-visi/>>, (žiūrėta 2015 01 25).

¹¹ Buzzword, prieiga per internetą <<http://www.macmillandictionary.com/buzzword/entries/set-jetter.html>>, (žiūrėta 2015 02 16).

primena vartotojui filme rodytas vietas ar objektus ir tarnauja kaip nuolat pasikartojanti reklama. Taigi produkto rodymas, šiuo atveju vietovių, gamtos vaizdų, pastatų, inžinerinių statinių ir t.t., yra svarbiausia kino turizmą skatinanti priemonė. Kino turizmo teigiama pasekmė vietovėms, kuriose filmuota, gali pasireikšti ne tik lankytojų gausa, bet ir papildomų paslaugų ar verslų susikūrimu, infrastruktūros gerėjimu vietos gyventojams. Tuo tarpu kino turizmo sukeltos neigiamos pasekmės gali apimti natūralios gamtinės aplinkos sunykimą, pragyvenimo kaštų vietiniams gyventojams padidėjimą, gyvenimo kokybės suprastėjimą ir privatumo sumažėjimą.¹²

Kalbėdami apie dvarą jį suvokiame iš keletos požiūro taškų. Pirmiausia dvaras, tai tam tikrais ryšiais, dažniausiai ūkiniais, susijusių statinių visuma. Kitu požiūriu dvaras, tai kultūrinis ir politinis vienetas, kuriame vyko mokslo sklaida ir telkėsi vietinė valdžia. Dvaro, kaip politinio vieneto reikšmė sumenko po baudžiavos panaikinimo, visuomeniniams santykiams pereinant į kapitalistinius. Galiausiai dvaras savo reikšmės neteko ir dvarų struktūra buvo visiškai suardyta po Antrojo pasaulinio karo vykdytų politinių pertvarkų ir įvykdytų žemės reformų.¹³

Terminų žodynas dvaro sąvoką apibūdina kaip žemvaldžio ūkį su visais statiniais, žeme, mišku.¹⁴ Lietuviškoji enciklopedija, išleista 1939 metais, dvaro terminą kildina iš lenkiško termino „dwor“, kuris Lietuvoje reiškė ne tik pačią ūkio sodybą, bet didesnę, vienam savininkui priklausančią žemės plotą. Tačiau skirtingai nei Lenkijoje, dvaro terminas Lietuvoje nereiškė didikų rūmų su aptarnaujančiu personalu bei išlaikytiniais.¹⁵ Algimantas Gražulis išskiria ir platesnę dvaro dėmenų struktūrą. Nurodoma, kad dvarą sudarė ne tik ūkis su statiniais, žeme, bet ir į jo sudėtį įėję kaimai, miestai, inžineriniai ir techniniai įrenginiai, gamtiniai ištekliai, susisiekimo tinklai, pramonės kompleksai bei kiti objektai. Tokia informacija mus pasiekia iš tuometinių rašytinių šaltinių, ūkinės ir administracinės paskirties dokumentų.¹⁶

Literatūroje vis dažniau galima sutikti sąvoką „gyvas dvaras“. Šią sąvoką galime suprasti dvejopai. Apsilankius autentika ir senove alsuojančioje aplinkoje, galima pajusti gyvą tuometinio laikotarpio dvasią. Asmeniniai dvarininkų daiktai, virtuvės įrankiai bei ūkio rakandai sukuria šiandieniniam laikotarpiui nebūdingą atmosferą, didingumo jausmą. Kalbant apie „gyvą dvarą“ šiuo atveju daugiau kalbama apie aplinką, kuri netipiška šiuolaikiniam gyvenimo būdai ir kuri realiame gyvenime nebeegzistuoja. Sąvoka „gyvas dvaras“ norima pabrėžti praėjusį laiką, jo prisiminimą, pojūtį.

¹² Hudson S., Ritchie J.R.B., Promoting destinations via film tourism: an empirical identification of supporting marketing initiatives, prieiga per internetą <http://www.academia.edu/3432925/Promoting_destinations_via_film_tourism_an_empirical_identification_of_supporting_marketing_initiatives>, (žiūrėta 2015 01 10).

¹³ Bukaitė V., Dvaras. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, T. V (Dis-Fatva), Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2004, 236 p.

¹⁴ Dvaras, prieiga per internetą <<http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/d/dvaras>>, (žiūrėta 2015 01 10).

¹⁵ Dvaras, *Lietuviškoji enciklopedija*, T. VII (Drugiai-Fazmos), Kaunas: spaustuvė Varpas, 1939, 275 p.

¹⁶ Gražulis A., Lietuvos dvarų paveldo apsaugos, atgaivinimo ir integravimo į šiuolaikinės visuomenės gyvenimą problemos, *Dvarų paveldas Lietuvoje ir Lenkijoje. Visuomenės vaidmuo: problemos ir iššūkiai: Plungės seminaras, 2008 09 26*, prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=871&p_d=81754&p_k=1>, (žiūrėta 2015 01 10).

Kitas sąvokos „gyvas dvaras“ supratimas apima dvaro panaudojimo galimybes, jo pritaikymą bei panaudojimą dvaro išlaikymo tikslams. Dvarai visais laikais egzistavo kaip kompleksai, kuriuos sudarydavo reprezentacinės ir ūkinės dalys. Reprezentacinę atstovaudavo ponų gyvenamasis namas, pilis arba rūmai, o ūkinę dalį tarnų namas, tvartas, ledainė, svirnas, kluonas, arklidės, spirito varykla, vandens malūnas bei kiti pastatai. Šiuo atveju „gyvas dvaras“ suprantamas, kaip dvaro ūkinės ar kultūrinės dalies atkūrimas ir pritaikymas pagal paskirtį. Tokių dvarų, kuriuose pagal paskirtį ketinama arba atkurta ne tik reprezentacinė, bet ir ūkinė dalis Lietuvoje nėra daug. Vienas iš pavyzdžių galėtų būti Kurtuvėnų dvaras. Šio dvaro ūkinėje dalyje ketinama prikelti gyvą dvaro sodybos gyvenimą, o pastatus atkurti pagal paskirtį: pavyzdžiui ten kur buvo arklidės, tame pačiame statinyje ir žadama jas įrengti. Kurtuvėnų regioninio parko direktorius Rimvydas Tamulaitis tikisi, kad ūkinė dvaro dalis padės išlaikyti reprezentacinius dvaro sodybos pastatus¹⁷.

Svarbu yra ir tai, kad dvaras turėtų turėti vieną juridinį ar fizinį valdytoją. Dvarai į Registrą įtraukiami remiantis kultūrinės vertės kriterijais. Tačiau netgi turėdami išskirtinę kultūrinę vertę, ne visi dvarai gali būti skelbiami kultūros paminklais. To priežastis - Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatyme numatytas reikalavimas gauti savininkų sutikimus¹⁸. Kultūros paminklo statusas nesuteikia savininkui mokesčių ar kitokių lengvatų, tačiau įgalina laikytis tam tikrų apribojimų ar suvaržymų.

1.2. Dvarų raida ir geografinė

Viena iš dvaro kūrimosi priežasčių buvo feodalinių santykių atsiradimas. Dvarų steigimą ir formavimąsi skatino valdovo už karinę ar kitokią tarnybą leno teisėmis skiriama žemės valda. Ilgainiui ši žemė perėjo į naudotojo nuosavybę, tačiau dvaras toje žemėje buvo stipriai susietas su valdovu politiniais ryšiais. Formuojantis bajorijos luomui, vietiniai įstatymai reguliavo tvarką vietinėse vietovėse, o dvaras atitiko valdžios institucijos vaidmenį, atliko teismo, administracines funkcijas.¹⁹

Žinios apie dvarų steigimą ir klestėjimą siekia net senovės Egipto, Persijos, bei Romos ir Bizantijos imperijų laikus. Įsigalint krikščionybei savo dvarus turėjo ir bažnytiniai pareigūnai. Romos popiežiaus dvaras savo istoriją skaičiuoja nuo IV a.²⁰ Istoriniai šaltiniai pateikia duomenis, kad į Lietuvą įvairių religijų atstovai buvo kviečiami dar Gedimino valdymo laikais, tačiau bažnytinių dvarų ir vienuolynų steigimas suklestėjo tik po 1387 m. įvykusio Lietuvos krikšto.

¹⁷„Ervino“ sugriautą maniežą pakels ES pinigai, prieiga per internetą <http://www.kurtuva.lt/arc_straipsnis.php?id=475>, (žiūrėta 2011 11 02).

¹⁸Dvarų paveldo išsaugojimo programa, *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 58-2243.

¹⁹Dvaras, prieiga per internetą <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Dvaras>>, (žiūrėta 2011 11 02).

²⁰Bukaitė V., Dvaras. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, T. V (Dis-Fatva), Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2004, 236 p.

Sąvokų, apibūdinančių dvarą, viduramžių šaltiniuose vartota bent keletas ir kartais skirtingomis prasmėmis. Lotyniški raštai mini tokius terminus kaip *aula*, *palatium*, *curtis*. Dažniausiai sutinkamas „*curia*“ terminas. Viduramžių dvarui buvo būdingas veiklos įvairialypumas bei pastovaus politinio centro trūkumas. Rimvydas Petrauskas išskiria keletą bruožų, kurie būdingi brandžiųjų viduramžių naujo tipo dvarų kūrimuisi. Tai tam tikros socialinės grupės žmonių apsistojimas vienoje vietoje, dvaro organizacijos su jam būdingomis pareigybėmis išsivystymas bei elgsenos kultūros, su tradicijomis ir taisyklėmis, susiformavimas.²¹ To laikotarpio dvarą galime lyginti su institucija, kurios sudėtis periodiškai keisdavosi priklausomai nuo rengiamų suvažiavimų, pasitarimų. Taip pat tai institucija, kuri skleidė aplinkiniams regionams konkretų diduomenės gyvenimo stilių bei vertybes ir tuo pačiu didino socialinę atskirtį tarp kilmingų asmenų ir prastuomenės, tarp mažojo ir didžiojo dvaro. Dvarą aptarnaujantys darbuotojai buvo nekilmingi, o didžiąja dauguma netgi nelaisvieji žmonės. Dvaro, kaip institucijos, evoliucionavimą lėmė sąmoningas tikslas sutelkti tiek politinę, tiek vykdomąją valdžią vienoje vietoje.

Pirmiausia kūrėsi valstybiniai dvarai, kuriuose telkėsi valdžios struktūros. Vėliau, įsigalint religijai, šalia pasaulietinių dvarų ėmė kurtis bažnytiniai dvarai. Ši nuosavybės forma niekuo nesiskyrė nuo bajorų dvarų. Juose taip pat dirbo nelaisvieji žmonės, o dvaras išsilaikė iš gaunamos produkcijos ir sumokėtų mokesčių. Dvaro, kaip tuometinės žemėvaldos institucijos pagrindą sudarė domenas ir valstiečiams naudoti skirta žemė. Remdamasis privalomuoju valstiečių darbu, dvaras galėjo ne tik pats išsilaikyti, bet ir pardavus perteklinę produkciją dvaro savininkas galėjo įsigyti prabangos prekių, statyti naujus rūmus bei plėsti valdas.

Po Pirmojo ir Antrojo pasaulinio karo įvykių sunaikinusių iki tol buvusią tvarką, ėmėsi rasti nauja dvarų nuosavybės forma – įvairios kilmės sąvininkų nuosavybė.²² Tai nebūtinai kilmingų asmenų grupė. Dvaras (rūmai) ir / arba jam priklausantis pastatų ansamblis, žemė, miškas ir kiti struktūriniai vienetai, gali turėti keletą skirtingų savininkų. Nuosavybė kombinuojama tarp privačios ir juridinės, tik juridinės arba tik privačios.

Pagrindinius dvaro pastatus skirtome pagal jų funkcijas. Tai gyvenamieji pastatai, ūkiniai pastatai, gamybiniai pastatai bei kiti statiniai ir objektai. Gyvenamuosius pastatus sudaro rūmai, ponų namas, oficina, kumetynas. Norint patenkinti visus dvarininkų poreikius, aplink pagrindinį ponų namą buvo telkiami įvairios paskirties pagalbiniai statiniai. Ūkiniai pastatai buvo arklidės, tvartai, rūšiai, ledainė, virtuvė. Gamybiniai pastatai priklausė nuo dvaro specializacijos. Atsižvelgus į landšaftą, dvaras galėjo

²¹Petrauskas R. Didžiojo kunigaikščio institucinio dvaro susiformavimas Lietuvoje (XIV a. pabaigoje – XV a. viduryje). *Lietuvos istorijos metraštis*, 2005 T1, Vilnius, 2006, 5-6 p.

²² Gražulis A., Lietuvos dvarų paveldo apsaugos, atgaivinimo ir integravimo į šiuolaikinės visuomenės gyvenimą problemos, *Dvarų paveldas Lietuvoje ir Lenkijoje. Visuomenės vaidmuo: problemos ir iššūkiai: Plungės seminaras, 2008 09 26*, prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=871&p_d=81754&p_k=1>, (žiūrėta 2015 01 10).

turėti bravorą, spirito varyklą, malūną, kalvę. Kiti statiniai daugiausia simbolinę ar religinę prasmę turėję objektai, tai bažnyčia, kapai, mauzoliejus, kryžiai.²³

Paraleliai šalia politinės valdžios, dvaras buvo ir kultūros, meno bei mokslo telkimosi vieta. Bajoro dvaras mėgdžiojo didikų dvarus, o šie valdovo dvarą ne tik perimdami ir pritaikydami architektūros naujoves, bet ir kultūros, pasaulio suvokimo, inteligencijos, kitaip tariant, elitiško gyvenimo būdo prasmėmis.

Dvaro organizacija. Valstybių formavimosi laikotarpiu dažniausiai vienos nuolatinės sostinės nebūdavo. Didikų dvarai buvo išsibarstę po skirtingus geografinius regionus ir siekiant užtikrinti tvarką ir valdžią juose, valdovas turėjo periodiškai keliauti iš vieno dvaro į kitą. Su valdovu dažniausiai keliaudavo karališkoji šeimyna ir karališkoji administracija, todėl tokios kelionės išlaidos buvo ne tik brangios, bet ir gyvybiškai rizikingos. Situacija pasikeitė viduramžiams baigiantis, kai patobulėjo susisiektimo priemonės. Tai leido valdovo dvarui tapti sėslėsiu.²⁴ Buvo kuriami rezidenciniai dvarai, kurie buvo orientuoti ne į ūkinių produktų gamybą, bet į kultūrinį gyvenimą. Juose formavosi viešojo elgsena, papročiai ir tradicijos, vystėsi literatūrinė kalba, mokslas, kūrėsi teatro, šokio bei muzikos menai.

Siekiant užtikrinti tinkamą dvariškių aptarnavimą bei pačio dvaro veiklą, kūrėsi dvaro pareigūnų tarnybos arba kitaip tariant dvaro organizacija. Dvaro pareigybių sistemos ištakos siekia frankų valdovų laikus, vėliau formavimasis tęsėsi brandžiaisiais viduramžiais, o nuo XIII a. nusistovėjo pagrindinis pareigybių modelis, kuris vėliau su tam tikrais vietiniais skirtumais egzistavo visoje Europoje. Šiai tvarkai įsigalėti pagrindo suteikė dvaro pareigybių statuso pasikeitimas. Pareigybių vykdymas tapo tituline pareigybe ir buvo skiriamas diduomenės atstovams. Karolio Didžiojo dvaras su savo organizacine struktūra bei dvaro koplyčia buvo pavyzdys vėlesnių Europos karalių bei kunigaikščių dvarų kūrimui.²⁵

XI – XII a. pagrindinės pareigybės dvare buvo šios: kamarininkas/ iždininkas (camerarius), stalininkas (dapifer), taurininkas arba senešalas (pincerna), maršalas (marschalcus), o nuo XIII a. dar prisidėjo virtuvininkas (magister coquinae) ir dvaro magistras (magister curiae), kuris atliko vyriausiojo dvaro pareigūno pareigas.²⁶ Šių pareigų perskirstymas ir pavedimas nebe tarnams, o didikams leido dar labiau sustiprinti ir pagreitinti aukštuomenės formavimąsi. Didikai siūsdavo savo atžalas atlikti tarnybos į valdovo dvarą ne tik tam, kad jie įgytų išsilavinimą bei patirties, bet ir kad užtikrintų savo statusą aukščiausiuose valdžios sluoksniuose. Istoriniai šaltiniai pažymi, kad kai kurios pareigybės netgi

²³Paieška, prieiga per internetą <http://www.heritage.lt/dvarai/apie_duomenu_baze.php>, (žiūrėta 2015 01 17).

²⁴Officers & Servants in a Medieval Castle, prieiga per internetą <http://www.castlesandmanorhouses.com/life_02_officers.htm>, (žiūrėta 2015 01 17).

²⁵Petrauskas R. Didžiojo kunigaikščio institucinio dvaro susiformavimas Lietuvoje (XIV a. pabaigoje – XV a. viduryje). *Lietuvos istorijos metraštis*, 2005 T1, Vilnius, 2006, 10 p.

²⁶Petrauskas R. Didžiojo kunigaikščio institucinio dvaro susiformavimas Lietuvoje (XIV a. pabaigoje – XV a. viduryje). *Lietuvos istorijos metraštis*, 2005 T1, Vilnius, 2006, 11 p.

tapdavo paveldimos, o siekiant sklandaus dvaro funkcionavimo, jame kasdieninius darbus atlikdavo nemenkas burys žemos kilmės darbininkų. Dėja, tikslų duomenų kiek tarnų galėjo turėti karaliaus dvaras neužfiksuota. Dvaro pareigybių modulį į savo dvarus kopijavo ir kitų Europos šalių valdovai, kadangi tai buvo viena iš aplinkybių rodanti visišką valdovo dvaro politinį ir teisinį savarankiškumą.

Viduramžių dvaruose vyrų pareigūnų ir tarnų skaičius gerokai viršijo moterų, todėl kad šie dvarai pagal savo paskirtį daugiausia buvo kariniai ir rėmėsi fizine jėga. Moteriškąjį elementą sudarė valdovo žmona, jos dukros, jų palydovės ir keletas vietinių tarnaičių, kurių pareigos buvo įvykdyti tam tikras kasdienes užduotis. Baigiantis viduramžiams lyčių santykis tarp tarnaujančio ir aptarnaujančio personalo supanašėjo. Internetiniame puslapyje www.castlesandmanorhouses.com apie Dž. Britanijos, Prancūzijos, Vokietijos pilis ir dvarus pateikiamas toks dvaro pareigybių modelis: už dvaro vidaus reikalus atsakingas buvo ūkvedys (alternatyva senešalas (seneschal) ar majordomas (major-domo)), valdovo ir jo šeimos asmenine gerove turėjo pasirūpinti kamarininkas (Chamberlein), jo atsakomybėje buvo privatūs gyvenamieji kambariai. Apranga ir kitais vidaus daiktais rūpinosi ir prižiūrėjo aprangos meistras (Master of the Wardrobe). Ūkvedys buvo svarbiausias dvaro vidaus reikalų pareigūnas, o už išorės saugumą atsakomybę nešė maršalo pareigybę turėjęs asmuo. Šis pareigūnas turėjo pasirūpinti tvarka tvartuose ir arklidėse, kariniais reikalais, ginklais bei drausme.²⁷ Kadangi dvaras savo apimtimi ir gyventojais buvo platus struktūrinis objektas, pagrindiniai pareigūnai turėjo pagalbinius asmenis, kad užtikrintų sklandžią kontroliuojamos srities veiklą. Jais tapdavo jaunesni kilmingi dvariškiai pagal rotacijos principą „iš viršaus į apačią“.

Be pagrindinių pareigybių dvaro kasdieniniame gyvenime taip pat vystėsi sritys, kurios turėjo atskirus atsakingus asmenis. Medžioklės reikalais ir gyvūnais rūpinosi šunų prižiūrėtojai, o sakalininko pareigybė buvo aukšto rango ir ją dažniausiai užimdavo kilmingi asmenys.

Kiek sudėtingesnis ir gausesnis virtuvės pareigybių suskirstymas. Pagrindinė virtuvės funkcija - išmaitinti dvaro gyventojus bei suruošti vaišes organizuojamiems pokyliams, todėl buvo svarbu tinkamai paruošti ir išlaikyti maisto bei gėrimų atsargas. Pasiskirstymas buvo toks kaip pavaizduota 1 lentelėje.

1 lentelė. Virtuvės pareigybės valdovo dvare

Atsakingas asmuo	Kurujama sritis
Virėjai, pagalbiniai darbininkai (scullions) ir pan.	Virtuvė
Sandėlininkas (pantler)	Sandėliukas, duonos, sūrio gaminiai, lino gaminiai naudojami buityje pvz. staltiesės
Svietininkas (buttler)	Gėrimai (vynas, alus), pieno produktai (pienas, sviestas). Svetinėse taip pat buvo laikomas maistas.

²⁷Officers & Servants in a Medieval Castle, prieiga per internetą
<http://www.castlesandmanorhouses.com/life_02_officers.htm>, (žiūrėta 2015 01 18).

Konditeris (confectioner)	Konditerijos gaminiai
Rūsininkas (cellerer)	Rūsys. Alternatyva vienuolyno struktūroje maisto tiekimo pareigybei. ²⁸
Paukštininkas (poulterer)	Paukščiai
Prieskonių žinovas/ žolininkas (spicerer)	Prieskoniai
Kamarininkas (larderer)	Kamara (atskiras namas su šaltomis patalpomis skirtomis greitai sunaudojamiems maisto produktams laikyti, šaldytuvo alternatyva). Dažniausiai laikomi maisto produktai buvo mėsa ir žuvis ²⁹ .
Plikymo namų atstovas (scaldier)	Gyvūnų skerdenų plikymas. Atskira patalpa šiai veiklai dažniausiai buvo įrengiama kamaroje. ³⁰
Padažų gamintojas (saucierer)	Buvo atsakingas už padažų paruošimą. Patalpos šiai pareigybei įrengiamos kamaroje. ³¹

Šaltinis: paruošta autorės pagal Officers & Servants in a Medieval Castle, prieiga per internetą <http://www.castlesandmanorhouses.com/life_02_officers.htm>, (žiūrėta 2015 01 18).

Be virtuvės padalinio taip pat buvo darbuotojų, kurie rūpinosi indų bei rūbų plovimu (sculler), žvakių liejimu (chandlerer), vonios ruošimu kilmingiesiems, jų rankų plovimu prieš valgį, stalų padengimu ir sutvarkymu po valgio, drabužių džiovinimu (ewerer)³². Dvasininkų pozicija dvaruose buvo ne tik religinio pobūdžio, jie taip pat atliko administracines funkcijas ir užėmė kanclerio, apskaitininko, finansisto ar duomenų saugotojo pozicijas.

Baigiantis viduramžiams dvaro funkcijų pasikeitimą lėmė keletas veiksnių. Dvaro, kaip karinės tvirtovės, statuso pasikeitimą lėmė parako sukūrimas ir panaudojimas mūšio lauke. Dėl šios naujovės dvaro gyvenimas buvo perorientuotas kultūrine linkme, taip pat išaugo moterų skaičius. Tuo pačiu vienas iš reikšmingesnių veiksnių skatinusių pokyčius buvo individualizmo užuomazgos bei privatumo įsigalėjimas. Sėslumo įsigalėjimą patvirtina ir faktas, kad tuo metu įrenginėta daugiau privačių kambarių.

Dvaro organizacija Lietuvos dvaruose. Dvaro organizacija, įsigalėjusi Vakarų Europoje, per aukštuomenę palengva skverbėsi ir į kitų tautų valdomus regionus. Nors kitose Europos dalyse kūrėsi vietinės valdžios struktūros, tačiau jos buvo paremtos ne instituciniais ryšiais, bet labiau asmeniniais nurodymais. Lietuvoje tam tikra dvaro struktūra žinoma nuo Mindaugo laikų. To meto valdžios ir įtakos

²⁸Cellarer, prieiga per internetą <<http://historymedren.about.com/od/cterms/g/cellarer.htm>>, (žiūrėta 2015 01 18).

²⁹Larder, prieiga per internetą <<http://en.wikipedia.org/wiki/Larder>>, (žiūrėta 2015 01 18).

³⁰Scalding-house, prieiga per internetą <<http://en.wikipedia.org/wiki/Scalding-house>>, (žiūrėta 2015 01 18).

³¹Saucery, prieiga per internetą <<http://en.wikipedia.org/wiki/Saucery>>, (žiūrėta 2015 01 18).

³²Ewerer, prieiga per internetą <http://medieval_terms.enacademic.com/1236/Ewerer>, (žiūrėta 2015 01 18).

modelis rėmėsi tiesioginių vizitų metodu, todėl valdovui keliaujant po jam priklausančias žemes, reikėjo tam tikru atstumu išsidėsčiusių dvarų apsistojimui, maisto atsargų papildymui, o neretai ir karinės gynybos prasme. Be to, kiekvienas regionas ir jame esantis valdovo dvaras buvo pajamų šaltinis, todėl ekonomine prasme labai vertingas. Viduramžių pabaigoje išgalint vienam politiniam centrui ir mažėjant būtinybei periodiškai keliauti po šalį, regionų dvarai tapo labiau specializuoti. Vieni iš jų, pavyzdžiui Varėnoje esantis dvaras, buvo naudojamas medžioklei, Veliuonos ir Skirsnemunės dvaruose vykdavo susitikimai, derybos.

Istoriografiniai šaltiniai pateikia skirtingas terminologijas dvarui, kaip struktūrinei organizacijai, įvardinti. Dažniausiai tai susiję su tuo, kokie istoriniai šaltiniai yra analizuojami. Tarkim, vokiečių ordino kronikininkui geriau žinomas „hof“ terminas, lotynų kalbos raštą naudojusiai vakarų Europai būdingas „curia“, o rusiškas „dvor“ terminas sutinkamas rytinėje Europos dalyje. Rimvydas Petrauskas pažymi, kad svetimšalių raštuose sutinkami terminai įvardijantys lietuvišką dvarą dar nereiškia, kad tokia analoginė institucija Lietuvos didžiojoje kunigaikštystėje ir egzistavo.³³ Tokias išvadas darantis autorius grindžia tuo, kad kitataučiai istorinių šaltinių autoriai tik epizodiškai pamini didžiojo kunigaikščio aplinkos žmones. Organizacinė struktūra valdovo dvare XIV a. dar tik kūrėsi ir tarnybų organizacija buvo paremta tam tikrų užduočių, kaip tarkim diplomatinų, karinių ar kitokių, atlikimu. Iš kitos pusės organizacinės struktūros vystymosi, o ne egzistavimo pradžią iliustruoja ir tai, kad tiek Gedimino, tiek Kęstučio dvaruose tam tikros aukštos pareigybės neturėjo pavadinimo tęstinumo. Vakarų Europoje žinomas kamarininkas (camerarius) analogiškas funkcijas galėjo turėti kaip ir Gedimino „advocatus“ ar Kęstučio „provisor“.³⁴

Lietuvos dvaras turizmo perspektyvoje. Dvarų formavimosi laikotarpiu Lietuvoje laikomas XIV – XVII a. kai bajorų sodybos atsiskyrė nuo baudžiauninkų, o vėliau po baudžiavos panaikinimo ir nuo kaimo. Dvaras laikytinas kultūros, švietimo centru. Jame buvo puoselėjamos tradicijos, virė aukštuomenės ir politinis gyvenimas. Per daugelį metų dvaruose susikaupė nemenkas kiekis kilnojamo kultūros paveldo, kuris šiandien yra viena pagrindinių ekspozicijų dalių. Tačiau, ne visada į dvarą buvo žiūrima palankiai. Tarpukariu vykdoma žemės reforma sudarė prielaidas sunykti dvarų kultūrai. Ypač priešiška į dvarus buvo žiūrėta tarybiniais metais. Siekiant palaužti lietuvišką patriotinę dvasią, pirmiausia nukentėjo viskas kas buvo susiję su kultūra. Keitėsi dvaro pritaikymas. Pagal poreikius buvo griaujami ir statomi nauji pastatai, keistas išplanavimas, palikti likimo valiai parkai bei tvenkiniai. To pasekmė ta, kad mūsų laikus pasiekė smarkiai nuniokoti, apleisti, o vietomis netgi visiškai sunykę

³³Petrauskas R. Didžiojo kunigaikščio institucinio dvaro susiformavimas Lietuvoje (XIV a. pabaigoje – XV a. viduryje). *Lietuvos istorijos metraštis*, 2005 T1, Vilnius, 2006, 7-8 p.

³⁴Petrauskas R. Didžiojo kunigaikščio institucinio dvaro susiformavimas Lietuvoje (XIV a. pabaigoje – XV a. viduryje). *Lietuvos istorijos metraštis*, 2005 T1, Vilnius, 2006, 8-9 p.

dvarai. Tik tarybinio laikotarpio pabaigoje, prasidėjus Atgimimui buvo susirūpinta dvarų inventorizacija bei tyrinėjimu³⁵.

Lietuvoje iš egzistavusių daugiau nei 3000 suskaičiuojama tik apie 800 dvarų ar jų fragmentų. Po nepriklausomybės atkūrimo suregistruoti 817 dvarų, tačiau vėliau iš Kultūros vertybių apskaitos buvo išbraukti 239 kaip visiškai sunykę. Todėl šiuo metu dvarų registro sąrašė yra mažiau nei 600 dvarų. Pasak prof. dr. Nijolės Lukšionytės – Tolvaišienės šiandien gajus kultūrinės vertės ir pinigų supriešinimas. Paveldosauginiai reikalavimai dažnai laikomi našta, kuri mažina objekto patrauklumą rinkoje ir jo pritaikymo galimybes. Tačiau vien valstybės finansavimo restauruoti, pritaikyti ir išsaugoti dvarams nepakanka. Būtinės injekcijos iš šalies, iš privataus sektoriaus. Valstybė didžiąja dalimi gali tik kontroliuoti autentiškumo išsaugojimą.

2003 metų Dvarų paveldo išsaugojimo programoje numatomas „svarbiausias tikslas – užtikrinti sąlygas dvarų paveldą įvairiapusiškai integruoti į bendrą šalies ekonominę, socialinę, kultūrinę plėtrą, išsaugoti šias kultūros paveldo vertybes, įtvirtinti nuostatą, kad išsaugotas dvarų paveldas padeda stiprinti tautinį tapatumą, plačiau supažindinti pasaulį su Lietuvos kultūros istorija“ (Dvarų paveldo išsaugojimo programa, nauja redakcija 2007, II str. 12.). Nors programoje nurodoma, kad reikia atlikti sisteminius, mokslinius tyrimus, inventorizuoti ir įvertinti dvarų sodybas, tačiau pažymima ir tai, kad būtinas privačių asmenų investavimas į dvarų paveldo objektų tvarkymą. Šioje programoje tikslus ir priemones buvo numatyta įgyvendinti per 5 metus, t.y. iki 2008 metų, tačiau A. Gražulio teigimu, ši programa iki šiol iš esmės nepradėta vykdyti. Taip pat nevykdomi ir daugelis kitų galiojančių teisės aktų. Tarkim, savivaldybės turėtų rūpintis be šeimnininko esančiais kultūros paveldo objektais, prižiūrėti ar vykdomas priverstinis blogai prižiūrimo nekilnojamojo kultūros paveldo išpirkimas, tačiau tai nėra vykdoma dėl finansavimo ir žmogiškųjų išteklių stokos. Dvaras suvokiamas kaip vienas pastatas, o ne kaip tam tikroje teritorijoje susijusių statinių ar objektų visuma.

Šiuo metu veiklą Lietuvos dvaruose reglamentuoja šie teisės aktai: Saugomų teritorijų įstatymas³⁶, LR Kilnojamojo ir Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymai³⁷, Teritorijų planavimo įstatymas³⁸, Žemės įstatymas³⁹ bei kiti⁴⁰. Turizmo politiką dvaruose įtakoja 1998 m. priimtas Turizmo įstatymas (nauja redakcija priimta 2011 metais), Nacionalinė turizmo plėtros 2014 – 2020 metais programa, Valstybės ilgalaikės raidos strategija ir daugelio kitų su turizmu susijusių sričių teisinis reguliavimas. Turizmo paslaugų plėtojei turi įtakos ir kiti teisės aktai: žemės skyrimo, kelionių apmokestinimo, pasienio kontrolės punktų ir vizų išdavimo taisyklės. Lietuvos valstybė skatina

³⁵Semaškaitė I., *Lietuvos dvarai: dviejų tomų žinynas*, T1, Vilnius: Algimantas, 2009, 4 p.

³⁶Saugomų teritorijų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 108 – 3902.

³⁷Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 153 – 5571.

³⁸Teritorijų planavimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 42 – 1916.

³⁹Žemės įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 28 – 868.

⁴⁰Statybos įstatymas, *Valstybės žinios*, 2001, nr. 101 – 3597; Nekilnojamojo turto registro įstatymas, *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 55 – 1948; Nekilnojamojo turto kadastro įstatymas, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 57 – 2530.

tarptautinio turizmo plėtrą suteikdama paramą ir plėtodama šalies infrastruktūrą, taip pat dalyvaudama įvairiose tarptautinėse programose.

Pagal Turizmo įstatymą kaip valstybės turizmo politikos ir planavimo priemonė numatyta Nacionalinė turizmo plėtotos programa bei regioniniai projektai. Įstatymas valstybės prioritetu numato vietinį ir atvykstantąjį turizmą. Jame apibrėžti minimalūs turizmo paslaugų reikalavimai siekiant pašalinti verslo įvaizdžiui nepalankius veiksnius, gerinti turizmo paslaugų kokybę.

Nors Turizmo įstatymas orientuotas į vartotojų teises, tačiau jame trūksta turizmo verslo atstovų veiklos kontroliavimo mechanizmo, nepakankamai koordinuojama turizmo veikla ir skiriamas per menkas finansavimas kaip prioritetinei valstybės sričiai⁴¹. Nepakankamai suderinti Valstybinio turizmo departamento ir kitų ministerijų bei departamentų priimami teisės aktai, nutarimai, neobjektyviai skirstoma ES parama. Nepakankama kelionių organizatorių veiklos kontrolė, kas lėmė turistų nuostolius kelių organizatorių bankroto ir nemokumo atveju.

Taigi, Lietuva turi turtingą savo istoriją dvarų paveldą, kuris karų ir okupacijos metais labai nukentėjo. Išsaugojimas ir panaudojimas naujos turizmo rūšies – kino turizmo galimybėms, atvertų kelius visuomenei susipažinti su turtinga dvarų istorija, dvarininkų gyvenimo būdu. Kino turizmo propagavimas suteiktų vietovei žinomumą, lankomumą bei ekonomikos pagerėjimo.

1.3. Kino raida

Norint nufilmuoti trumpesnio ar ilgesnio metražo filmuką šiais laikais užtenka turėti skaitmeninį telefoną su integruota vaizdo kamera. Tačiau už tai turėtume būti dėkingi entuziastams, kurie suvokė proceso eigą ir padarė pirmuosius technologinius sprendimus. Kinematografijos kūrimosi pagrindas – vaizdo persistencijos⁴² suvokimas (persistencijos trukmė <1 s.). Akies tinklainė pajėgi išlaikyti matytą vaizdą tam tikrą sekundės dalį t.y. nuo $1/2$ iki $1/5$ sekundės. Regėjimo įspūdžio išlaikymą pirmąjam įrodyti pavyko Ševalje d'Arzi 1765 m. Tuomet manyta, kad „regėjimo atmintis“ siekia apie $1/10$ sekundės.⁴³ Vėliau Peter'is Mark'as Roget'as patikslino persistencijos dydį iki $1/3$ sekundės ir tinkamai apibrėžė šį tinklainės gebėjimą. Nors apibrėžimas užfiksuotas tik 1824 m., tačiau pats vaizdo užsilaikymo reiškinys buvo pastebėtas dar egiptiečių, o vėliau aptartas ir graikų matematiko – astronomo Klaudijus Ptolemėjaus knygoje „Optika“. Mokslininkas aprašo, vėliau „phi fenomeno“ sąvoką gausią reiškinį, kai vienas po kito greitai judantys vaizdiniai susilieja į nenutrūkstamą judesį. To priežastis – žmogaus smegenų suvokimo slenkstis. Visus vaizdus judančius greičiau nei smegenų suvokimo

⁴¹Lietuvos Respublikos Turizmo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI – 1496.

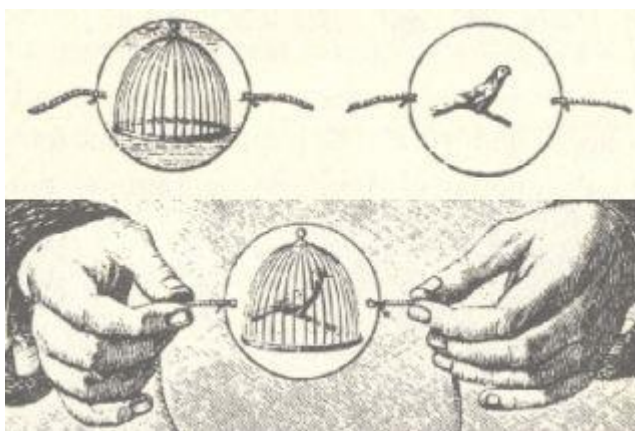
⁴² Akies gebėjimas prisiminti vienas paskui kitą sekančius vaizdus, *Audio vizualinių medijų žodynas*, prieiga per internetą <<http://www.lkc.lt/wp-content/uploads/2013/10/P.pdf>>, (žiūrėta 2015 01 30)

⁴³ Mikalauskas V., *Trumpa, bet nuostabi istorija*. Leidykla: Mintis, Vilnius, 1977, 13-14 p.

slenkstis, smegenys linkusios sujungti į vieną liniją, todėl statiški vaizdai ar pavieniai kadrai rodomi 24 kartų per sekundę greičiu, tampa judesiu.⁴⁴

Kinematografijos raidos pradžią chronologiniu požiūriu galėtume pradėti dar nuo viduramžiais naudotų stebuklingų žibintų žinomų „Laterna magica“ pavadinimu. Tokios projekcinės lempos, kurių šviesos šaltinį atstojo žvakės arba deglai buvo naudojamos ir senovės romėnų, graikų ir egiptiečių žinių. Tuomet jos galėjo perteikti tik statišką vaizdą, bet to užteko, kad būtų imtos naudoti siekiant padidinti religinį pamaldumą. 1640 metais vokiečių jėzuito Athanasiaus Kircherio dvasininkams pristatytas „Magica Catoptrica“ žibintas imtas naudoti bažnyčiose pamaldų metu slapta rodant šventųjų ar demonų vaizdus.⁴⁵ Iš esmės XIX a. dvasininkija priešinosi mokslo raidai, o tuo pačiu ir fotografijai bei kinematografo atsiradimui. Naujų išradimų naudojimas prieštaravo jų tikimai dievo nustatytai tvarkai, todėl pamaldūs tikintieji buvo bauginami pramanytomis istorijomis.⁴⁶

Vienas pirmųjų optinės apgaulės principu sukurtų prietaisų buvo traumatropas. Džono Heršelio „optinį žaislą“ buvo ypatingai paprasta naudoti. Apskrito kartono diskas su iš abiejų pusių pritvirtintomis virvutėmis sukant jo averse ir reverse pavaizduotus skirtingus paveikslėlius suliedavo į vieną vaizdą. Populiariausias iš tokių traumatropų buvo paukštis narvelyje, kai vienoje pusėje pavaizduotas paukštis, o kitame narvelis susiliedavo į vieną (žr. 1 pav.).

1 pav. Traumatropas

Šaltinis: Traumatropo, prieiga per internetą <<http://proyectoidis.org/taumatropo/>>, (žiūrėta 2015 01 30)

Traumatropo sukūrimas paskatino tolimesnius judančių vaizdų tyrinėjimus. Belgų mokslininkas Joseph`as Antoine Plateau 1832 metais sukonstruoja dar vieną optinį prietaisą - fenakistoskopą, tačiau jo tyrinėjimų saulės poveikio akies tinklainei pasekmė buvo regėjimo praradimas. Tais pačiais metais

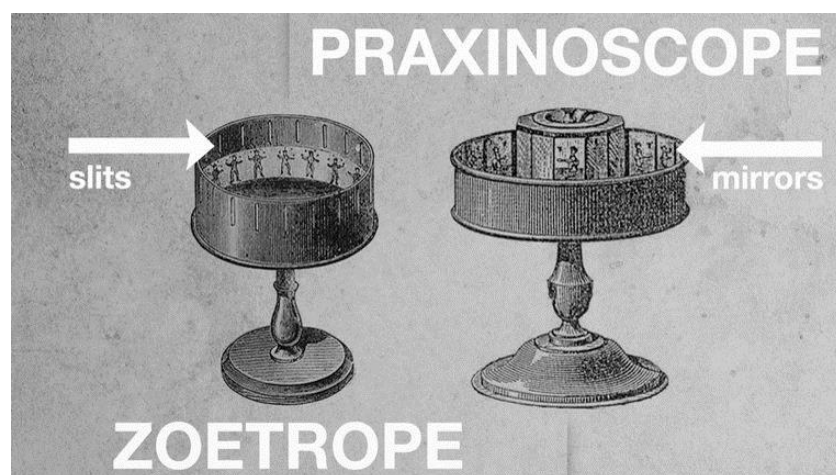
⁴⁴ Karvelytė K. Kinematografinio suvokimo ypatumai: Henry Bergsonas ir Gilles Deleuze`as, prieiga per internetą <<http://www.balsas.cc/kinematografinio-suvokimo-ypatumai-henry-bergsonas-ir-gilles-deleuzeas-1-d/>>, (žiūrėta 2015 01 30).

⁴⁵ Jankauskas G. Kino istorija: kas ir kada išrado kiną?, prieiga per internetą <<http://www.obuolys.lt/labas/straipsnis/374/>>, (žiūrėta 2015 01 31).

⁴⁶ Mikalauskas V., *Trumpa, bet nuostabi istorija*, Leidykla: Mintis, Vilnius, 1977, 36 p.

visiškai nepriklausomai nuo pirmojo, Simono fon Štampferio sukuriamas dar vienas alternatyvus fenakistoskopui prietaisas – strobaskopas. Abiejų prietaisų veikimo principas buvo panašus. Besikeičiantis piešinys buvo perkeltas ant disko formos kartono, o išorinis kraštas supjaustytas tam tikro atstumo ir dydžio plyšeliais. Pritaissius rankeną ir panaudojus sukimo techniką, buvo išgaunamas nenutrūkstantis judesys. Vienintelis nepatogumas buvo tai, kad vienu metu vaizdą stebėti galėdavo tik vienas asmuo. Šių prietaisų panaudojimo manipuliacijos paskatino mokslinį vaizdo persistencijos suvokimo lūžį.⁴⁷

1834 metais Viljamas Džordžas Korneris (William George Horner) patobulino prototipą ir vietoj besisukančio disko įtaisė juostą pritvirtintą prie besisukančio būgno, tačiau prietaisas vadintas „dedalu“ pripažinimo sulaukė tik 1860 metais kai Viljamo Linkolno (William Lincoln) Amerikoje buvo užpatentuotas „zootropo“ pavadinimu. Naujasis variantas buvo patobulintas taip, kad vienu metu vaizdą galėjo stebėti keletas žiūrovų, taip pat nebuvo naudojama vaizdo projekcija per veidrodį. Skirtumas tarp vėliau išrasto praksinoskopo nėra didelis, todėl kartais šie du skirtingi įtaisai painiojami arba vadinami vienu pavadinimu. Pagrindinis skirtumas vientisam vaizdui išgauti yra tai, kad zootropas naudoja plyšius, o praksinoskope sumontuoti veidrodžiai, kurių pagalba suliejami atskiri paveikslai (žr.2 pav.). Būtent veidrodžiai padėjo išvengti vaizdo iškraipymo ir šviesos pertrūkių kas buvo būdinga zootropui. Praksinoskopo išradėju laikomas prancūzas Emilis Reinodas (Emile Reynaud), o išradimas datuojamas 1877 metais.⁴⁸

2 pav. Zootropas ir Praksinoskopas

Šaltinis: Difference between Zoetrope and Praxinoscope, prieiga per internetą

<<https://awesam333.wordpress.com/2014/02/25/difference-between-zoetrope-and-praxinoscope/>>, (žiūrėta 2015 01 30)

⁴⁷ Optical toys, prieiga per internetą <http://www.dickbalzer.com/Optical_Toy.203.0.html>, (žiūrėta 2015 01 31).

⁴⁸ Kinas, prieiga per internetą <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Kinas>>, (žiūrėta 2015 01 31).

Susidomėjimas vaizdo persistencija atvėrė kelius naujų susijusių žaislų sukūrimui. Paplito judančių vaizdelių knygutės, kur braukiant lapelius besikeičiantys vaizdai susilieja į judesį. Vėliau tuo pačiu principu sukurtas mutoskopas leido mechanizuoti šį veiksmą ir vaizdus perteikti į dideles sales.

Serijinės fotografijos pradžia impulsus davė du anglų ir prancūzų atstovai. Eadweard`ui Muybridge`ui 1878 metais 12 fotoaparatus pagalba pavyko užfiksuoti žirgo šuolį nuo pakilimo iki nusileidimo, o Etienne`o – Jules Marey`o 1882 m. išrastas „foto šautuvas“ leido užfiksuoti 12 kadrų per sekundę (po 3 metų – 60 kadrų per sekundę). Žurnalas „La Nature“ (nr. 477) pateikia „Fotografinio šautuvo“ aprašymą: „Šautuvą sudaro vamzdis, į kurį įstatytas fotoobjektyvas. Prie šautuvo buožės pritvirtinta plati cilindrinė galvutė, kurioje įdėtas laikrodžio mechanizmas“.⁴⁹ E. J. Marey eksperimentai atvedė jį prie celiulioidinės juostelės panaudojimo, kas leido užfiksuoti vaizdą ištisinėse juostelėse vadinamose chronofotografijose. Tik 1889 metais buvo užpatentuotas Viljamo Frize – Grino (William Friese-Greene) sukurtas chronofotografinis aparatas, turėjęs beveik visus kino kamrai reikalingus dėmenis. Dėl sudėtingumo šis prietaisas nepaplito, taip palikdamas kelią kino pradininkais laikomiems broliams Liumjerams. Jų sukurtas ir 1895 užpatentuotas filmavimo ir projekcijos įrenginys iš principo buvo „Kinetoskopo“⁵⁰ ir „Laterna magica“ hibridas. Kinetoskopo išradėju laikomas Thomas Edisonas. Jis 1893 m. Čikagoje vykusioje parodoje pristatė savo išradimą, tačiau jo nepatentavo, nes patobulintas įrenginys rėmėsi kitų kūrėjų patentais.

Kino pradžia laikomas brolių Liumjerų aparatu nufilmuotų 10 trumpametražių filmų seansas, kuris buvo parodytas Paryžiuje „Grand cafe“ rūsyje 1895 m. gruodžio 25 dieną.⁵¹ Gilles`as Deleuze`as, prancūzų filosofas rašęs apie filosofiją, literatūrą bei filmus, kinematografiją apibrėžia kaip virtualią realybę, keičiančią tradicinį požiūrį ir aplinkos suvokimą. Tai ne tik iliuzijos apie praeitį perdavimas, bet ir dabartinės realybės suvokimo projektavimo priemonė.⁵² Kino raida, nuo nebylių ir nespaltuotų trumpametražių filmų iki fantastinių skaitmeninėmis technologijomis perpildytų vaizdo ir garso efektų ekranizacijų, turėjo įveikti ne tik daugiau nei šimtmetį, bet ir technologinį šuolį. XX amžiuje filmuose atsiradus siužetui, nuo kasdienių vaizdelių pereita prie istorijų pasakojimo. Kol nebuvo atrastas būdas sujungti vaizdą su garsu, išsklaidyti tylą buvo samdomi muzikantai arba kartais netgi visos orkestrai.

Spalvų atsiradimas kino juostose taip pat įsigalėjo palengva. Pirmiausia, ričių spalvinimas nebuvo vietinis procesas ir jis buvo atliekamas rankomis. Spalvindavo tik tam tikrus epizodus ar objektus. Spalva turėjo sustiprinti emocinį įspūdį, kaip pavyzdžiui Griffitho filme „Nacijos gimimas“. Vėliau,

⁴⁹ Mikalauskas V., *Trumpa, bet nuostabi istorija*, Leidykla: Mintis, Vilnius, 1977, 47 p.

⁵⁰ Dėžė, skirta judančių vaizdų žiūrėjimui per okuliarą. Kancerevičiūtė A., et al., *Trumpa kino istorija: Nuo ištakų iki Antrojo pasaulinio karo*, Vilnius: Vaizdų kultūros studija, 2011, 13 p.

⁵¹ Kancerevičiūtė A., et al., *Trumpa kino istorija: Nuo ištakų iki Antrojo pasaulinio karo*, Vilnius: Vaizdų kultūros studija, 2011, 14 p.

⁵² Karvelytė K., Kinematografinio suvokimo ypatumai: Henry Bergsonas ir Gilles Deleuze`as, prieiga per internetą <<http://www.balsas.cc/kinematografinio-suvokimo-ypatumai-henry-bergsonas-ir-gilles-deleuzeas-1-d/>> (žiūrėta 2015 01 30).

vystantis technologijoms, spalvotuoju kinematografu buvo nufilmuota daug kino juostų: „Ivanas Rūstusis“ (1942), „Mulen Ružas“ (1952), „Pragaro vartai“ (1953) ir kiti. 7 – 8 deš. dauguma kino filmų kuriama pasitelkus spalvotas kino juostas, tačiau siekiant skirtingo efekto perteikiant prisiminimus ar dvasinį pasaulį, dažnai pasirenkama nespaltvotoji kino juosta.⁵³

Nors kino pramonė Europoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose vystėsi daugmaž paraleliai, tačiau Holivudo klestėjimui pasitarnavo Pirmasis pasaulinis karas, pristabdęs Europos kino raidą. Nuo 3 deš. vystantis technologijoms, išrastas būdas sujungti garso takelį su kino juosta, atvėrė dar didesnes galimybes kino populiarumui, nes galėjo filmą papildyti ne tik muzikiniai intarpai, bet ir aktorių dialogais. Per Antrąjį pasaulinį karą kinas tarnavo kaip propagandinis ginklas, kuris motyvuodavo liaudį priklausomai nuo to kokio rezultato buvo siekiama. Vokiečių kino pramonė buvo orientuota į antisemitizmą, britų kūryboje vyravo patriotizmas, o prancūzų kuriamuose filmuose buvo akcentuojamas solidarumas, tautos vienybė. Sumažėjus auditorijai Europoje, Amerikos kino pramonė taip pat turėjo persiorientuoti į karinę tematiką, juolab, kad daugumą dokumentinių filmų finansavo Amerikos karo informacijos tarnyba. Taip buvo siekiama kelti kovinę dvasią kariaujantiems fronte.⁵⁴

Po Šaltojo karo sparčiai populiarėjanti televizija tapo rimtu konkurentu kino industrijai, o nuo dešimto dešimtmečio pabaigos filmai persikelia ir į interneto platybes. Skaitmeninės technologijos įgalino kompiuterinės animacijos sklaidą ir dalinai perkelia kino filmus iš kino salių į privačias peržiūras namuose pasitelkiant DVD formato laikmeną. Nuo XXI amžiaus pirmojo dešimtmečio sparčiai populiarėja naujos technologijos tokios kaip HD (high definition) ar HFR (high frame rate), kai per sekundę užfiksuojami net 48 kadrai.⁵⁵

Kinas Lietuvoje. Atsižvelgiant į Lietuvos politinės priklausomybės istoriografiją, kiną Lietuvoje galėtume suskirstyti į tris sąlyginai apibrėžtus laikotarpius: kino pradžią Lietuvoje (1896-1941), sovietinės įtakos (1941-1989) ir naujausią (nuo 1990 m.). Jeigu kino raidą lygintumėm su žmogaus vystymosi stadijomis, tai pirmąjį laikotarpį drąsiai galėtume vadinti kūdikyste. Pirmasis kino seansas surengtas 1897 metais Vilniuje, kuriame rodyta Thom`o Edison`o „gyvoji fotografija“. Vėliau Lietuvą pasiekė brolių Liumjerų pirmieji trumpametražiai filmai, italų, danų bei prancūzų kūriniai. Vienas po kito atidarinėti kino teatrai žiūrovus viliojo orkestrais (Kauno „Lyra“), fontanais (Kauno „Oazė“), o kai kurie iš jų ir prabanga (Vilniaus „Bronislava“). Dėja neišliko pirmasis lietuviškas pilnametražis filmas „Onytė ir Jonelis“ pristatytas 1931 metais.

Lietuviškų filmų gamybą po Antrojo pasaulinio karo ribojo sovietinė valdžia. Prižiūrimi į Lietuvą atsiųstų „Mosfilm“ ir „Lenfilm“ atstovų buvo kuriami tariamai lietuviški filmai persmelkti sovietinės ideologijos ir iškreipiančios bei klaidingai interpretuojančios faktus propagandos. Juose vaidino rusų

⁵³ Parkinson D., *Kino istorija*, Vilnius: R. Paknio I-kla, 1995, 112 p.

⁵⁴ Kancerevičiūtė A., et al., *Trumpa kino istorija: Nuo ištakų iki Antrojo pasaulinio karo*, Vilnius: Vaizdų kultūros studija, Vilnius: Vaizdų kultūros studija, 2011, 140-141 p.

⁵⁵ Kino istorija, prieiga per internetą <http://lt.wikipedia.org/wiki/Kino_istorija>, (žiūrėta 2015 02 01).

aktoriai. Vienas iš tokių filmų „Marytė“, pasakojusio apie partizanę Mariją Melnikaitę, turėjo tik vieną tikslą – įtikinti apie lietuvių simpatijas sovietų valdžiai. Laikotarpį po Antrojo pasaulinio karo iki 1990 metų galėtume vadinti Lietuviško kino paauglyte / ankstyvąja jaunyste, kai mokomąsi, kuriama, bandoma atrasti tą tikrąjį kelią. Ribojami cenzūros, dienos šviesą išvydo pirmieji pilnametražiai lietuvių kurti filmai: Vytauto Mikalausko „Žydrasis horizontas“, Vytauto Žalakevičiaus „Niekas nenorėjo mirti“, „Tas saldus žodis – laisvė!“ ir kiti. Taip pat sukurta daug gerų filmų gavusių apdovanojimus sąjunginiuose ir tarptautiniuose kino festivaliuose.⁵⁶ Šiuo laikotarpiu susiformavo režisierių, aktorių, operatorių bendruomenė, kurių dauguma perėmė geriausią Maskvos Kinematografijos instituto patirtį. Tiesa, Sovietų sąjungoje tai buvo vienintelis kelias įgyti profesinį išsilavinimą.

Trečiasis „naujausias“ kino laikotarpis Lietuvoje prasidėjo nuo 1990 metų ir tęsiasi iki šių dienų. Tai iš esmės dviprasmiškas laikas. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, opiausiu klausimu, kuris sovietiniais laikais nebuvo aktualus, tapo finansavimas. Situacijos paradoksumas pasireiškia tuo, kad atsiradus galimybėms drąsiai kurti tikrą lietuvišką kiną, nelieta šaltinių, kurie suteiktų finansinę paramą. Lietuvos dotacijos kinui lyginant su buvusiu laikotarpiu sumažėjau daugiau nei per pusę. Persiorientavimas naujoje politinėje santvarkoje tapo svarbiausiu uždaviniu ir dėja ne visiems senosios kartos atstovams, įveikiamu. Tačiau atgimimo laikotarpis suteikė galimybes rasti naujoms nedidelėms kino studijoms ir įnešė įvairovės į kino bendruomenę papildydamas ją jaunais skirtingų kino mokyklų atstovais (LMA, Jono Meko, Prahos FAMO, Tbilisio kino mokyklos). Dauguma Lietuvos kino studijų ir prodiuserių orientuojasi teikdami paslaugas užsienio kino kūrėjams, o ir kuriami lietuviški filmai daugiausia komercinės pakraipos. Todėl nenuostabu, kad dauguma kino teatrų Lietuvoje rodo išimtinai hollywoodinę kino produkciją.⁵⁷

1.4. Filmų turizmo teorinis modelis

Filmų vietovių tapimo „ypatingu kelionės tikslu“ fenomenas pripažintas 1950 – aisiais po filmo „Romos atostogos“ (Roman Holiday, 1953) sukūrimo. Žymūs amerikiečių aktoriai, Gregory Peck ir Audrey Hepburn, atlikę pagrindinius vaidmenis šiame filme, lengvas romantinis siužetas ir nepakartojami Romos vaizdai, įtakojo jaunąją amerikiečių kartą aplankyti žymiąją Italijos sostinę.⁵⁸

⁵⁶ Kinas, prieiga per internetą <www.straipsniai.lt/kultura/informacija/kinas/puslapis/3887+&cd=4&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>, (žiūrėta 2015 02 01).

⁵⁷ Kinas, prieiga per internetą <<http://www.culture.lt/Lietuva/esme/page3.htm>>, (žiūrėta 2015 02 01).

⁵⁸ Buzzword, prieiga per internetą <<http://www.macmillandictionary.com/buzzword/entries/set-jetter.html>>, (žiūrėta 2015 02 16).

Tikslinės vietovės marketinginė veikla

Prieš filmo premjerą

- Paskirti vykdančiąjį ar viešųjų ryšių specialistą tiesioginėms deryboms su kino studijomis;
- Aktyviai reklamuoti vietovę kino studijomis;
- Siūlyti dotacijas ir mokesčių lengvatas taip skatinant studijas naudoti vietovę;
- Aktyviai dalyvauti vietų paieškos procesuose;
- Kryptingas planavimas, siekiant padidinti gaunamą naudą iš post-produkcijos;
- Atsargiai vertinti filmo nuopelnus, pagal jo reklamines vertę;
- Suderėti galutinę naudą filmavimo vietai;
- "Filmo kūrimo" ateities pristatymas;
- Įtraukti kino žvaigždes į filmo vietovės reklamą;
- Teikti nuotraukas, filmuotą medžiagą reklamai žiniasklaidos priemonėms ar kelionių operatoriams (CD diske ar svetainėje);
- Įsitikinti, kad žiniasklaida mini filmo vietovę;
- Pakviesti kelionių organizatorius vietovės nusifilmavimui;
- Remti filmą tiesiogiai;
- Vystyti veiklą skatinančią kitus turizmo sektorius, pavyzdžiui, meno, amatų, maisto, vyno, muzikos bei mados.

Po filmo premjeros

- Pakviesti kelionių organizatorius į specialų filmo pristatymą;
- Pridėti užrašus ir paaiškinimus vietovėse;
- Parduoti filmo relikvijas;
- Atkartoti arba išsaugoti filmo emblemas/vietoves/ scenas/ filmavimo aikšteles autentiškumo išlaikymui;
- Vesti renginius, kad ir toliau pratęsti filmo trauką už jos natūralios auditorijos ribų;
- Parengti specialią interneto svetainę potencialiems klientams;
- Pridėti nuorodas internetinėse svetainėse apie vietinių kelionių organizatorių organizuojamas filmo ekskursijas;
- Kurti bendrą reklaminių veiklų kartu su atvykstančiųjų kelionių organizatoriais;
- Lankytinų objektų pasiūltai, kad prailginti turizmo viešnagę;
- Darbas kartu su kitomis visuomeninėmis organizacijomis ir turizmo institucijomis skatinant filmų vietas;
- Reklamuoti viešbučius ir svečių namus, kurie buvo naudojami filmuose;
- Kurti bendrą reklaminių veiklų su kino kompanijomis;
- Sukurti elektronines nuorodas į vietovę filmo internetinėje svetainėje;
- Parengti ekskursijas ir/ar filmo turus;
- Parengti filmo ir vietovės žemėlapius turistams;
- Sukurti parodas ar rodyti filmo relikvijas;
- Pritraukti nuolatinį žiniasklaidos dėmesį filmavimo vietai, nadodamiesi įvairiomis priemonėmis (DVD ir pan.)

Tikslinės vietovės požymiai/savybės

- Dekoracijos
- Filmavimo aikštelės
- Fonas, antrasis planas
- Emblemos (icons)
- Žinomumas
- Prekės ženklas (Brand)

Specifiniai filmo faktoriai

- Filmų sėkmė
- Atpažįstamos ir pasiekiamos vietovės
- Istorijos reikšmė vietai/ aiškus ryšys
- Poveikio/ trukmės dydis ekranuose
- Vaizdą turistai nori pažinti ar atrasti
- Filmų vieta kuri turi emocinę reikšmę
- Neužteršta aplinka
- Vieta kuri turi fizinį būvį, kad žiūrovai galėtų su ja identifikuotis

Filmo komisiniai ir Vietinės valdžios pastangos

- Lobizmas
- Mokesčių lengvatos
- Žvalgymo paslaugos
- Specialios interneto svetainės
- Aktyvus skatinimas

Vietovės sąlygos

- Išteklių
- Kainos
- Mokesčiai
- Darbo jėga
- Kompetencija

**Kino
turizmas**

3 pav. Kino turizmas: kino marketingo galimybių pritaikymo modelis.

Šaltinis: Hudson S., Ritchie J.R.B., Promoting destinations via film tourism: an empirical identification of supporting marketing initiatives, prieiga per internetą

<http://www.academia.edu/3432925/Promoting_destinations_via_film_tourism_an_empirical_identification_of_supporting_marketing_initiatives>, (žiūrėta 2015 02 08).

Kino turizmas, kaip sparčiai populiarėjantis reiškinys pasaulyje susilaukia vis daugiau mokslinių tyrimų. Tyrinėjama iš skirtingų rakursų, tačiau vis dar trūksta darbų bandančių identifikuoti kritinius faktorius, kurie daro didžiausią poveikį sėkmingai plėtrai. S. Hudson ir J.R.B. Ritchie pateikia teorinį pagrindinių kino turizmo veiksmų modelį, kuris apima penkis svarbiausius komponentus: vietovės rinkodarinę veiklą, vietovės ypatingąsias savybes, specifinius filmo faktorius, filmo komisinius ir vietinės valdžios pastangas bei vietovės sąlygas (žr. 3 pav.).⁵⁹

Tam tikra vietovė gali imtis paruošiamųjų darbų dar prieš pasirašant sutartis dėl filmavimo. Pirmiausia tai vietovės žinomumo skatinimas per viešųjų ryšių specialistus, reklamos agentūras, kelionių organizacijas, vietinę ir regioninę televiziją bei spaudą, o taip pat ir internetu. Vietovės patrauklumą taip pat didina ir lanksti vietinė mokestinė sistema, kaip tam tikrų rinkliavų ar leidimų lengvatos (pvz. parkavimui, masinių eisenų), eismo reguliavimo, inventoriaus saugojimo paslaugos.

Be poveiksle išvardintų vietovės rinkodarinių veiksmų, svarbu yra ir tai, kad vietovė būtų konkurencinga savo aplinka ir siūlomomis paslaugomis. Svarbi vietinė susisiekimo infrastruktūra, išvystytas viešojo maitinimo tinklas ir kiti tiesiogiai nesusiję sektoriai kaip pramogos, kultūra, įvairūs aktyvūs ir pasyvūs laiko praleidimo būdai. Šiuo laikotarpiu svarbu susitarti su filmo kūrėjais, kokią galutinę naudą gaus vietovė įsileidusi filmavimo komandą. Šį teiginį puikiai iliustruoja Kanadoje esančio Jukono miesto kultūros ir turizmo rinkodaros atstovų pavyzdys, kurie 2005 metais vykusiose derybose su filmo platintojais pasiekė, kad dokumentinio filmo „Paskutinis medžiotojas“ (The Last Trapper/ Le Dernier Trappeur) juostos pradžioje būtų nurodyta, kad filmas nufilmuotas būtent Jukone, Kanadoje. Filmas pasitarnavo, kaip reklaminės kampanijos priemonė už Kanados ribų.⁶⁰

Filmo gamybos laikotarpiu ir po jo, vietovės žinomumas didinamas pasitelkiant ten vaidinančių aktorių skleidžiama informacija. Aktorių interviu ir teigiami atsiliepimai, taip pat kaip ir skandalai ar netikėti nutikimai filmavimo metu, didina visuomenės susidomėjimą. Filmavimo metu užsimezgę įžimybių romanai, kaip kad atsitiko filmuojant „Kapitono Korelio mandoliną“ (Captain Corelli's Mandolin) Graikijoje, buvo vienas iš faktorių padidinusių vietovės žinomumą, o lankomumas išaugo netgi 50 % per 3 metus (žr. 2 lentelė).

Nepaisant galimos naudos, dauguma filmų gamybai potencialių vietovių, nevykdo tikslingos ar aktyvios marketinginės veiklos. Daromi trumpalaikiai sprendimai orientuoti į tam tikro filmo kūrimą, tačiau ne į tikslingą tęstinę politiką, kuri leistų pasinaudoti ilgalaikio turizmo teikiama nauda. Tokią

⁵⁹ Hudson S., Ritchie J.R.B., Promoting destinations via film tourism: an empirical identification of supporting marketing initiatives, prieiga per internetą http://www.academia.edu/3432925/Promoting_destinations_via_film_tourism_an_empirical_identification_of_supporting_marketing_initiatives, (žiūrėta 2015 02 08).

⁶⁰ Hudson S., Ritchie J.R.B., Promoting destinations via film tourism: an empirical identification of supporting marketing initiatives, prieiga per internetą http://www.academia.edu/3432925/Promoting_destinations_via_film_tourism_an_empirical_identification_of_supporting_marketing_initiatives, (žiūrėta 2015 02 08).

naudą laiku pastebėjo Dž. Britanijos rinkodaros organizacijos, kurios orientavosi į Indijos kino prodiuserius, siekdamos paskatinti Bolivudo filmus filmuoti būtent Dž. Britanijoje. Panašią politiką pritaikė ir Šveicarijos turizmo valdyba. Pastebėjusi, kad Bolivudo filmai nufilmuoti Šveicarijoje, gerokai padidino Indijos turistų skaičių, valdyba pasirūpino kelionės išlaidų kompensacija Bolivudo aukščiausiems vadovams, ieškant potencialių filmavimams vietovių.⁶¹

Ne ką mažiau svarbus ir vietinių organizacijų tarpusavio bendradarbiavimas. Interneto svetainė „VisitBritain“ vykdydama bendradarbiavimo kampaniją su „Sony Pictures“ ir „Columbia Pictures“ parengė filmo „Arčiau“ (Closer) žemėlapi, kuriame užfiksavo visas Londono vietas, kuriose buvo filmuojamas filmas. Vystant bendradarbiavimą prekybiniame lygmenyje, žemėlapiu šone buvo pateikti įmonių, teikiančių nuolaidas, kuponai.⁶² Kadangi pagrindinius vaidmenis filme atliko tokie žinomi aktoriai, kaip Jude Law, Julia Roberts bei Clive Owen, susidomėjimas filmu buvo didelis, o tai reiškė ir lankytojų pagausėjimą. Tokie rinkodariniai veiksmai prieš pasirodant filmui, leidžia paankstinti kino turizmą ir tuo pačiu dar labiau pakelti filmo žiūrimumo reitingus.

2 lentelė. Kino turizmo įtaka.

Filmas ar TV serialas	Vietovė	Įtaka lankytojų skaičiui ir turizmo pajamoms
Narsioji širdis (Braveheart)	Wallance Monument, Škotija	300 % padidėjo lankytojų sekančiais metais po filmo premjeros
Nerami tarnyba (Hearbeat) TV serialas	Goathland, North Yorkshire, Didžioji Britanija	Tris kartus padidėjo lankytojų 1991 metais
Išsigelbėjimas (Deliverance)	Rayburn County, Džiordžija, JAV	20 tūkst. kino turistų per metus. Pajamos bruto nuo 2 iki 3 mln.dolerių
Šokis su vilkais (Dance with Wolves)	Fort Hayes, Kanzasas	25 % padidėjimas lyginant su 7 % per praeitus 4 metus
Artimi trečiojo laipsnio kontaktai (Close encounters of the third kind)	Devils Tower, Wyoming	75% padidėjimas 1975 metais, 20% apsilankymai dėl filmo dabar
Telma ir Luiza (Thelma and Louise)	Arches National Monument in Moab, Utah	19.1% padidėjimas 1991 m.
Svajonių laukas (Field of dreams)	Ajova	35000 apsilankymų 1991 metais ir nuolatinis didėjimas kiekvienais metais
Dalosas (Dallas)	Southfork Ranch, Dallas	500.000 lankytojų per metus
Žiedų valdovas (The Lord of the Rings)	New Zealand	10% padidėjimas kasmet 1998-2003 iš UK
Plieninės magnolijos (Steel Magnolias)	Louisiana	48% daugiau per metus po premjeros
Paskutinis mohikanas (Last of the Mohicans)	Chimney Rock Park, North Carolina	25% daugiau per metus po premjeros

⁶¹ Ten pat.

⁶² Ten pat.

Bėglys (The Fugitive)	Dillsboro, North Carolina	11% daugiau per metus po premjeros
Mažosios moterys (Little Women)	Orchard House, Concord, Massachusetts	65% daugiau per metus po premjeros
Daremo buliai (Bull Durham)	Durham, North Carolina	25% padidėjo dalyvių pirmasiais metais po išleidimo
Haris Poteris (Harry Potter)	Įvairios UK vietos	Visose vietovėse padidėjo 50% ar daugiau
Misija: Neįmanoma 2 (Mission: Impossible 2)	Sidnėjaus nacionaliniai parkai	200% padidėjimas 2000 m.
Gorilos rūke (Gorillas in the Mist)	Rwanda	20% padidėjimas 1998 m.
Krokodilas Dandis (Crocodile Dundee)	Australia	20,5% lankytojų iš Amerikos padidėjimas 1981-1988 m.
Paplūdimys (The Beach)	Thailand	22% padidino jaunimo rinkoje 2000 m.
Visi gyviai – dideli ir maži (All Creatures Great and Small)	Yorkshire Dales	Sugeneruota 5 mln. svarų Jorkšyro Dalės miestui
Gimęs dvare (To the Manor Born)	Cricket St Thomas, Leisure Park, England	37% padidėjimas nuo 1978-1980 m.
Middlemarch	Stamford, Lincolnshire, England	27% padidėjimas 1994 m.
Ketverios vestuvės ir vienerios laidotuvės (Four Weddings and a Funeral)	The Crown Hotel, Amersham, England	Visiškai užsakytas ne mažiau nei 3 metams
Ponia Braun (Mrs. Brown)	Osborne House, Isle of Wight, U.K.	25% padidėjimas
Noting Hilas (Notting Hill)	Kenwood House, England	10% padidėjimas per 1 mėnesį
Gelbstint eilinį Rajeną (Saving Private Ryan)	Normandy, France	40% Amerikos turistų padidėjimas
Protas ir jausmai (Sense and Sensibility)	Saltram House, England	39 % padidėjimas
Puikybė ir prietarai (Pride and Prejudice)	Lyme Park in Cheshire, UK	150 % lankytojų padidėjimas
Į sveikatą (Cheers)	Vieta Bostone	7 mln dolerių nemokamos reklamos kasmet
Majamio policija (Miami Vice)	Miami	150% Vokietijos lankytojų padidėjimas 1985-1988 m.
Forestas Gampas (Forrest Gump)	Savannah, Georgia	7% padidėjęs turizmas
Troja (Troy)	Canakkale, Turkey	73 % padidėjęs turizmas
Kapitono Korelio mandolina (Captain Corelli's Mandolin)	Cephalonia, Greece	50% daugiau per 3 metus

Šaltinis: Hudson S., Ritchie J.R.B., Promoting destinations via film tourism: an empirical identification of supporting marketing initiatives, prieiga per internetą

<http://www.academia.edu/3432925/Promoting_destinations_via_film_tourism_an_empirical_identification_of_supporting_marketing_initiatives>, (žiūrėta 2015 02 08)

Pirmasis „VisitBritain“ filmų žemėlapis buvo išleistas 1996 metais ir pateikė apie 200 vietovių visoje Dž. Britanijoje, kurios buvo užfiksuotos kino juostose. Tai buvo pats pelningiausias kompanijos produktas, kuris pasisekimo susilaukė ne tik vietinėje rinkoje, bet ir paplito užsienio žiniasklaidoje. Kino žemėlapius filmų vietovėms taip pat yra išleidę Sietlas, Misisipė, Niujorkas bei Australija. Filmo žemėlapio pavyzdį puikiai iliustruoja filmo „Sideway“ žemėlapis. Jame ne tik pateikiamas pats žemėlapis, bet ir sužymimos lankytinos vietos, aprašomi ten filmuoti epizodai, nurodomi tikslūs adresai (žr. 1 priedą).

Be žemėlapių irgi populiarūs tokie produktai, kaip konkretaus filmo gidas, filmo vietovių pėsčiųjų takais vadovai, ekskursijos. Tai leidžia lankytoji keliauti savo herojų pėdomis ir pamatyti vietas ir objektus jų akimis. „Secret London walking tours“ siūlo pasivaikščioti didžiojo ekrano žvaigždžių pėdomis. Turo aprašyme nurodoma jo trukmė, kurių kino filmų filmuotas vietas teks aplankyti ir kokias pasirinktų vietovių istorijas bus galima išgirsti.⁶³ Artūro Fromerio kelionių žurnalas (Arthur Frommer's Budget Travel Magazine) 2004 metais paskelbė 25 filmų turistines vietas su informacija apie kelionių paketus išskirtinai tik kino turistams. Informacijos apie filmų įkvėptą turizmą taip pat galima rasti jų internetinėje svetainėje. Ten pateikiamas ne tik aprašymas, bet ir nuorodos, kur galima rasti daugiau informacijos apie pačius turus bei patarimus keliaujantiems.⁶⁴ „Frommer's“ internetinėje svetainėje taip pat pateikiamas „set-jetting“ vietovių sąrašas, kurias rekomenduojama aplankyti 2015 metais.

Filmui pasirodžius kino teatrų ekranuose, tęsiama filmo marketinginė veikla. Vienas iš reklamos būdų – aktyvus žurnalistų ir kelionių organizatorių kvietimas atvykti susipažinti su vieta. Tokia skatinimo priemonė pasinaudojo Tailando turizmo valdyba, kuri aktyviai reklamavo filmą „Paplūdimys“ (The Beach). Jame vieną iš pagrindinių vaidmenų sukūrė aktorius Leonardo Di Caprio. Gražūs gamtos vaizdai, garsūs aktoriai ir aktyvi marketinginė veikla padidino vietovės lankomumą, bet tai sukėlė ir nepageidaujamų pasekmių. Ne visos filmavimo vietovės yra pajėgios susidoroti su padidėjusiu turistų antplūdžiu. Šiuo atveju Pietų Tailando sala Phi Phi Lae, kurioje vyko filmavimo darbai, susidūrė su natūralios aplinkos naikinimo problema.⁶⁵

Vietovių bendradarbiavimas su kino industrijos kompanijomis yra abipusiai naudinga veikla. Pirmiausia tai, kad vietovės susilaukia lankytojų srauto reklamuojant filmą, o filmo biudžetą pasiekia finansinės injekcijos. Vieną iš pavyzdžių galėtume paminėti Bahamų filmų komisiją, kuri yra Turizmo ministerijos sudėtyje. Bendradarbiaudami su kino prodiuseriais, komisijos atstovai įtraukiami į filmo

⁶³Follow the Stars - The London Film Locations Walk, prieiga per internetą <<http://www.secretlondonwalks.co.uk/groups.html>>, (žiūrėta 2015 02 16).

⁶⁴Heelan Ch. A., On Location: Film – Inspired Travel, prieiga per internetą <<http://www.frommers.com/articles/4108.html>>, (žiūrėta 2015 02 16).

⁶⁵Hudson S., Ritchie J.R.B., Promoting destinations via film tourism: an empirical identification of supporting marketing initiatives, prieiga per internetą <http://www.academia.edu/3432925/Promoting_destinations_via_film_tourism_an_empirical_identification_of_supporting_marketing_initiatives> (žiūrėta 2015 02 08).

gamybos procesą jau nuo pat pradžių, kai gaunamas filmo scenarijus ir savo investicijomis užtikrina maksimalią naudą salai. Vien filmui „Po saulėlydžio“ (After the Sunset) buvo skirtą 16 mln. JAV dolerių investicija.⁶⁶

Filmų turizmo įtaką nesunku apibūdinti pasitelkus keletą pavyzdžių. Vienas iš jų „La Dolce Vita“ (Saldus gyvenimas) – italų režisieriaus Federico Fellini filmas, pakeitęs Romos miesto įvaizdį viso pasaulio akyse. 1960 m. pristatytas filmas sulaukė dėmesio ne tik dėl įspūdingų aktorių, vaizduojamos prabangos, bet ir dėl gašlaus bei nerūpestingo gyvenimo būdo. Paradoksas tame, kad režisierius siekė tokį gyvenimo būdą pašiepti, o jis tapo siekiamybe daugumai jį pasižiūrėjusių. Filme vaizduojami antikiniai romėnų griuvėsiai, stilingi automobiliai, naujos mados tendencijos, lengvabūdiškas gyvenimo būdas darė filmą išskirtinį ir šis išskirtinumas skatino Italijos turizmo pramonę.

Taigi, vienas iš svarbiausių kino turizmo sėkmės veiksnių yra pačio filmo sėkmė. Technologijų raida suteikė galimybę ne tik įrašyti vaizdą, bet ir prijungti garsą. Tai padarė kino filmus patrauklia ir mėgstama laisvalaikio leidimo priemone. Vietovės pasinaudojusios galimybe prisikviesti kino kūrėjus, atveria naujus kelius turizmo populiarinimui.

⁶⁶ Ten pat.

2. LIETUVOS DVARAI IR KINAS

2.1. Lietuvos pilių ir dvarų asociacija

Asociacijos veikla. Lietuvos pilių ir dvarų asociacija (toliau LPDA) buvo įkurta 2005 metais, dvarų savininkų ir valdytojų, kurie suprato paveldo išsaugojimo ir pritaikymo būtinumą. Dalyvaudami asociacijos veikloje savininkai saugo ir puoselėja dvarus, organizuoja edukacinius užsiėmimus, kultūrinius renginius, plenerus, muzikos vakarus bei kitą įvairiapusę veiklą. Dvaro išlaikymo pagrindinė veikla priklauso nuo pačio dvaro paskirties. Vienuose atkuriamos ir puoselėjamos ūkininkavimo tradicijos, kiti orientuojasi į kultūrinę veiklą. Būtina pabrėžti, kad vienas iš svarbiausių LPDA siekių yra tai, kad asociacijos narių sodybos būtų prieinamos ne vien išskirtiniams asmenims, bet būtų atviros ir vietiniams bei užsienio lankytojams.⁶⁷

Nuo įkūrimo LPDA narių skaičius vis didėja ir šiuo metu siekia 50. Asociacija vienija ne tik privačius, bet ir juridinį statusą turinčius dvarus. Norint tapti LPDA nariu, reikia užpildyti priėmimo paraišką, sumokėti metinį mokestį ir paruošti trumpą dvaro pristatymą, nurodant atliktus bei planuojamus darbus. Dalyvavimas asociacijos veikloje yra savanoriška veikla grįsta tarpusavio bendradarbiavimo pagrindu.⁶⁸ LPDA seka Kultūros paveldo departamento skelbiamus konkursus ir informuoja narius apie galimą paraiškų teikimą finansavimui gauti, tarpininkauja organizuojant renginius, dalyvauja tarptautiniuose projektuose tokiuose kaip AGORA 2.0, Bastis, bendradarbiauja su norvegais dvarų išsaugojimo ir pritaikymo klausimais. Taip pat palaiko glaudžius santykius su analogiška pilių ir dvarų asociacija Latvijoje ir dvarų asociacija Estijoje. 2014 m. pasirašytas bendradarbiavimo memorandumas tarp šių trijų nevyriausybinių organizacijų (žr. 2 priedą). Iš kitos pusės, dvarų savininkai, esant būtinybei nemokamai suteikia patalpas suvažiavimams rengti ar vidiniams renginiams organizuoti.

Kadangi asociacija yra ne vyriausybinė organizacija, nario mokestis reikalingas siekiant bent dalinai padengti administracines išlaidas. Organizacija glaudžiai bendradarbiauja su Kultūros paveldo departamentu ir netgi atlieka kai kurias departamentui priklausančias funkcijas, tačiau finansavimo už tai negauna.

Dvarų finansavimas. Dvarai finansavimą gali gauti teikdami paraiškas Kultūros paveldo departamentui tam tikrų konkursų metu, taip pat pildydami projektus dėl Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos. Į valstybės paramą pretenduoja tik dvarai turintys valstybės saugomų dvarų statusą, o

⁶⁷ Lietuvos dvarai ir pilys, Vilnius: Lietuvos pilių ir dvarų asociacija, 2012, 3 p.

⁶⁸ Lietuvos pilių ir dvarų asociacija, prieiga per internetą <<http://www.dvarai.lt/index.php?dabartis>>, (žiūrėta 2015 02 18).

tai dažniausiai būna tik valstybiniai dvarai. Valstybės saugomų privačių dvarų nėra daug. Galima paminėti Saldutiškio, Abromiškių, Pavirvytės dvarus. Kultūros ministerijai supaprastinus paraiškų dėl valstybės apsaugos įteisinimo teikimo tvarką, privatiems dvarams palengvintas įstojimo kelias. Šiuo metu užtenka parašyti prašymą adresuotą Kultūros ministerijai dėl objekto pripažinimo valstybės saugomu. Kultūros ministerija savo ruožtu organizuoja komisiją, kuri įvertina, ar objektas atitinka reikalavimus ir ar jam gali būti suteiktas valstybės apsaugos statusas. Šio statuso pranašumas yra tame, kad objekto savininkui dalyvaujant konkursuose, reikia mažesnio privačių lėšų indėlio, taip pat dvaras gali dalyvauti įvairiasnių kryptų programose t.y. Žemės Ūkio ministerijos šaukimuose, steigti kaimo turizmo sodybas (Dautarų dvaras, Saldutiškių dvaras) ir t.t. Tačiau dvarams pripažinties valstybės saugomais, taip pat keliama didesni paveldosauginiai reikalavimai. Pirmuoju Europos sąjungos paramos laikotarpiu finansavimas paveldo objektams buvo gautas ne per Kultūros, o per Ūkio ministeriją. Apribojimus finansavimui gauti lėmė tai, kad kai kuriose programose buvo sąmoningai pridėta išimtis, jog finansavimas negali būti skirtas paveldo objektų remontavimui.⁶⁹ Daugumoje atvejų tai nekorektiška formuluotė, nes kultūros paveldo objektuose įsikūrusios ne tik paveldo organizacijos, bet ir visuomeniniai centrai, turizmo, kultūros, religinės paskirties įstaigos. Pagal Ūkio ministerijos priemonę⁷⁰ 2009 metais buvo išdalinta 200 mln. litų parama 50-čiai paveldo objektų (paraiškų iš viso buvo pateikta daugiau nei 200).

Dvarų nepriežiūra. Kultūros paveldo departamentas skiria nuobaudas už padarytą žalą, jeigu kultūros paveldas yra neprižiūrimas ir netvarkomas. Pagal Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 91 straipsnį „Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo pažeidimą“, bauda paprastiems piliečiams už dvaro nepriežiūrą gali siekti nuo įspėjimo iki 144 - 888 eurų⁷¹ Kaip pavyzdį galėtme aptarti spaudoje aprašytus du pavyzdžius: L. Pinkevičiui priklausantį Lentvario dvarą⁷² ir UAB „Timber Pack“ valdantį Leonpolio dvarą⁷³. Abiejų dvarų valdytojai nebuvo linkę komunikuoti ir bendradarbiauti su Kultūros paveldo departamentu, taip pat neišlaikė dvaro statinių būklės, ko pasekoje tiek Lentvario, tiek Leonpolio dvaro statinių būklė pablogėjo ir kilo grėsmė sunykimui. L. Pinkevičiui buvo pateikti reikalavimai užtikrinti fizinę dvaro apsaugą, užsandarinti rūmų langus, kadangi per juos į rūmus ne kartą įsilaužta, ardamos pastatų sienos ir išvežamos plytos. Taip pat dėl nepriežiūros 2014 m.

⁶⁹ Dėl nykstančio kultūros paveldo – apsisprendimo metas, prieiga per internetą <<http://www.delfi.lt/verslas/nekilnojamumas-turtas/del-nykstancio-kulturos-paveldo-apsisprendimo-metas.d?id=58801611>>, (žiūrėta 2015 02 20).

⁷⁰ Viešųjų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų kompleksiškas pritaikymas turizmo reikmėms VP3-1.3-ŪM-02-V, prieiga per internetą <http://www.esparama.lt/priemone?priem_id=000bdd5380001188> (žiūrėta 2015 02 20).

⁷¹ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas 91 straipsnis, prieiga per internetą <<http://www.infolex.lt/ta/103787:str91>>, (žiūrėta 2015 02 22).

⁷² Lentvario dvaro rūmams reikalinga didesnė apsauga, prieiga per internetą <<http://www.kpd.lt/news/47/148/Lentvario-dvaro-rumams-reikalinga-didesne-apsauga.html>>, (žiūrėta 2015 02 20).

⁷³ Už sistemingą Leonpolio dvaro rūmų nepriežiūrą UAB „Timber Pack“ skirta 40 000 Lt bauda, prieiga per internetą <<http://www.kpd.lt/news/61/148/Uz-sisteminga-Leonpolio-dvaro-rumu-neprieziura-UAB-Timber-Pack-skirta-40-000-Lt-bauda.html>>, (žiūrėta 2015 02 20).

kovo mėnesį rūmų antrame aukšte kilo gaisras, kurio metu sudegė statybinės medžiagos bei šiukšlės. Pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl tyčinio padegimo. Leonpolio dvaro valdytojui buvo skirta 40.000,00 litų bauda dėl dvaro nepriežiūros, nevykdomų užsandarinimo darbų, apsaugos nuo naikinimo ir niokojimo. Nors abiejų dvarų nepriežiūros istorija tęsiasi daugiau nei keletą metų, tačiau dėl visuomeninės padėties skirtumų, baudos buvo skirtos tik vieno dvaro valdytojui. Lentvario dvaras yra areštuotas nuo 2012 metų vasario mėn. SEB banko prašymu dėl susidariusio 1.145.918,75 eurų įsiskolinimo.⁷⁴ Daivos Kelpšaitės teigimu, susitikimų su įvairių rajonų Kultūros paveldo teritorinių padalinių darbuotojais (pvz. Utenos, Telšių, Panevėžio ir kitų) jaučiasi neigiamas nusiteikimas prieš privačių dvarų savininkus.

Dvaro pritaikymo sunkumai. Vienas iš pagrindinių sunkumų pritaikyti dvarą naudojimui yra finansavimo stygius. Daugelis dvarų valdytojų neturi pakankamai lėšų padengti 50 % ar daugiau įnašo, reikalaujamo pagal paramos gavimo sąlygas. Taip pat ne kiekvienas ryžtasi imti paskolą iš banko, nes sumos gali siekti ir iki 100 tūkst. eurų. Kita problema, su kuria susiduria dvarų savininkai yra ta, kad dvaro teritorija ir/ar joje esantys statiniai dažniausiai turi kelis juridinius ar privačius savininkus. Siekiant vystyti konsoliduotą turizmą ar kokią kitą veiklą, pašalinė nuosavybė gali trukdyti ir estetiniu požiūriu (architektūrinės, gamtinės bei ūkinės aplinkos nevientisumas, gyvenimo būdo skirtumai), ir teisiniais reikalais (leidimai, privažiavimo ribojimai, ramybės laikas). Dauguma dvarų valdytojų susiduria ir su aktualios informacijos stoka. Šioje vietoje jiems padeda LPDA, kuri informuoja apie naujus fondus, projektus, kvietimus teikti paraiškas, taip pat padeda susigaudyti, kokie dokumentai ar leidimai konkrečiai paraiškai reikalingi (pvz. įvairūs statybos leidimai), kokia veikla galima pagal žemės reformos įstatymą (pirmenybinis įsigyjimas, perleidimas, nuoma). Kadangi ne kiekvienas dvaro valdytojas išmano visus administracinius reikalavimus, dažnai projektų rašymui bei paraiškų supildymui yra samdomi tuo užsiimanys asmenys. Dvaro atkūrimo metu labai svarbūs paveldosauginiai reikalavimai. Įstatyminė bazė tarpusavyje nėra galutinai suderinta, todėl kai kurie reikalavimai prieštarauja vieni kitiems, kaip pvz. pagal tam tikrą projektą restauravimas nėra galimas, nors pagal Kultūros paveldo departamento reikalavimus tik restauracija ir galima. Tokiu būdu užkertamas kelias finansavimo gavimui, nes skirtingi departamentai taiko skirtingus reikalavimus. Situaciją apsunkina ir tai, kad specialistų teikiančių restauravimo paslaugas gretos gerokai sumažėjo, o tokio pobūdžio darbus atliekančių įmonių įkainiai ženkliai skiriasi, kadangi nėra konkurencijos.⁷⁵

Dvarų specializacija. Istorinė dvaro paskirtis buvo plėtoti ūkį ir gauti iš jo pajamas. Šiuo metu atkuriamuose dvaruose ne visada pereinama prie pagrindinės jų specializacijos t.y. ūkininkavimo

⁷⁴ Verslininkas Pinkevičius areštuoto Lentvario dvaro neatgaus, prieiga per internetą <<http://www.alfa.lt/straipsnis/15502692/verslininkas-pinkevicius-arestuoto-lentvario-dvaro-neatgaus>>, (žiūrėta 2015 02 20).

⁷⁵ Semaškaitė I., Kasmet Lietuvoje sunyksta per 20 dvarų, prieiga per internetą <<http://www.delfi.lt/verslas/nekilnojamas-turtas/kasmet-lietuvoje-sunyksta-per-20-dvaru.d?id=31751397>>, (žiūrėta 2015 02 20).

(Aštriosios Kirsnos dvaras), taip pat ne visi dvarai tinkami ir muziejus įrenginėti. Dalis dvarų renkasi kultūrinį turizmą (Vidiškių, Sližių dvarai), teikia patalpų nuomą (Krikštėnų, Taujėnų, Šešuolėlių dvarai), apgyvendinimo paslaugas, įkuria žirgynus (Bistrampolio dvaras), vykdo edukacinius užsiėmimus (Žeimių, Aukštosios Fredos, Bistrampolio dvarai).

2.2. Dvarai Lietuvos savivaldybėse

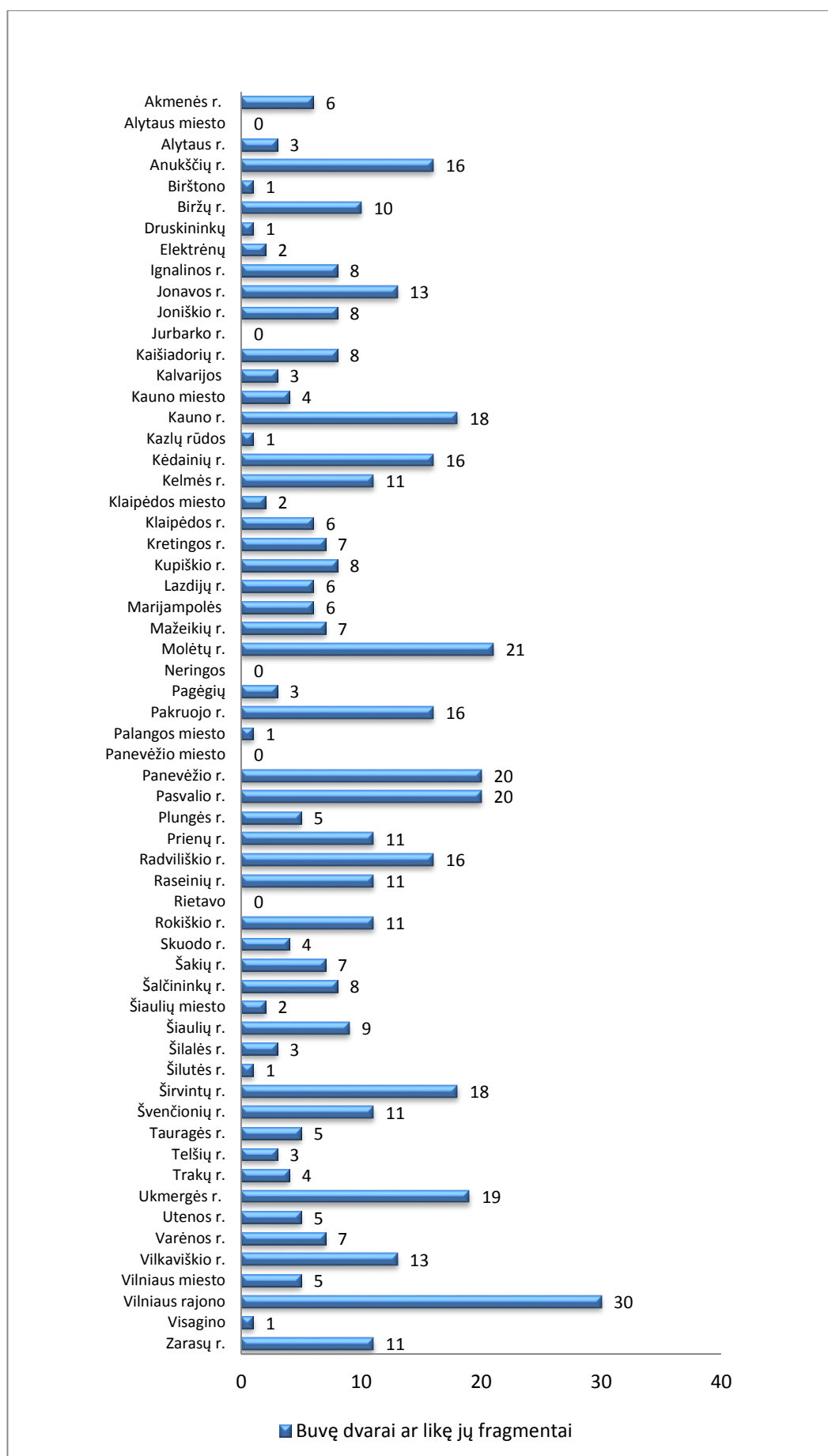
Siekiant įvertinti Lietuvos dvarų fizinę padėtį ir išsiaiškinti turizmo paslaugų įvairovę, jų apimtį bei galimybes plėtrai buvo atliktas tyrimas (gauti duomenys iki 2012 metų). Šio darbo autorės anketa apie Lietuvos dvarus (žr. 3 priedas), išsiūsta šešiasdešimčiai Lietuvos savivaldybių su prašymu ją užpildyti ir informaciją grąžinti atgal. Į užklausimą atsakė 16 savivaldybių. Iš viso gautos 34 anketos ir trys atsakymai, kad jų savivaldybėje dvarų nėra arba neišlikę (Prienų r., Skuodo r., Visagino r.). Taip pat gauti du atsakymai, kad informacijos negali suteikti dėl laiko ir žmogiškųjų išteklių stokos (Jurbarko r. savivaldybė, Vilniaus m. savivaldybė). Remiantis gautais tyrimo duomenimis, o taip pat informaciją papildant Lietuvos dvarų būklės analize (pagal Kultūros vertybių registro duomenis⁷⁶) galime panagrinėti dvarų padėtį Lietuvoje.

Pirmiausia turime pažymėti, kad daugumos dvarų fizinis stovis yra blogas, o iš buvusių sodybų daugiausia likę tik fragmentai. Iš vienos pusės tokia dvarų padėtis yra anksčiau vykusių karų bei sukilimų palikimas, iš kitos pusės tokia padėtis susidarė dėl netinkamos savininkų priežiūros arba menko valstybės finansavimo. Didžiausią susirūpinimą kelia Bartkuškio, Šumsko, Raudondvario, Belvederio, Kalnaberžės dvarai. Dvarų savininkams keliama minimalūs dvaro išsaugojimo reikalavimai t.y. avarinės būklės pašalinimas, pastato sandarinimas siekiant, kad jis nesugriūtų. Tačiau ir šie minimalūs reikalavimai daugelyje dvarų yra nevykdomi. Vieni to padaryti neįstengia finansiniu aspektu, kiti galbūt tikisi, kad sunykus dvarui likusią žemę bus galima panaudoti kitiems tikslams, tretį pirkto dvarą tikėdamiesi jį vėliau brangiau perparduoti ir taip pasipelnyti. Taip pat dvaro savininkas turi užtikrinti bendrus išsaugojimo principus – išlaikyti pastato medžiagas (pvz. medienos nekeisti plastikų, čerpinės stogo dangos nekeisti į skardinę ir panašiai), negriauti sienų, nekeisti medinių langų plastikiniais, išlaikyti dvaro vientisumą t.y. neskaidyti teritorijos. 2010 metais Kultūros paveldo departamentas, vykdydamas sugriežtintą kultūros vertybių kontrolės programą, patikrino apie 600 netinkamai valdomų paveldo objektų. Gauti duomenys rodo, kad beveik 80 proc. visų tikrintų objektų yra itin prastos būklės.⁷⁷ Paveiksle galime matyti buvusių dvarų (dvarviečių) ar likusių jų fragmentų skaičių pagal savivaldybes, kurie yra itin blogos būklės ir netinkami naudoti turizmo reikmėms (žr. 4 pav.).

⁷⁶ Kultūros vertybių registras, prieiga per internetą <<http://kvr.kpd.lt/heritage/>>, (žiūrėta 2011 11 05).

⁷⁷ Karus atleikę dvarai griūva taikmečiu, prieiga per internetą

<http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/kitos/lietuvas_zinios/karus_atlaike_dvarai_griuva_taikmeciu/print.1>, (žiūrėta 2011 11 15).

4 pav. Dvarai, netinkami turizmui, Lietuvos savivaldybėse, 2011 m.

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal tyrimo medžiagą ir <http://kvr.kpd.lt/heritage/> dvarų duomenų bazę.

Kultūros paveldo departamento atlikta paveldo objektų patikra pastūmėjo peržiūrėti bei pakoreguoti įstatyminę dvarų nacionalizavimo bazę. Departamento direktorės D. Varnaitės teigimu neprižiūrimų dvarų savininkus bus siekiama drausminti baudomis. Šiai priemonei nesuveikus, teisminiu būdu būtų siekiama susigrąžinti apskaičiuotą paveldui padaryta žalą. Numatoma griežčiausia drausminė priemonė – paveldo objekto konfiskavimas. Vykdamas restauravimo, konservavimo ar avarinės būklės pašalinimo darbus yra numatomas dalinis valstybės kompensavimas. Taip pat galima pasinaudoti Europos Sąjungos struktūrinių fondų parama, tačiau siekiant tokios paramos, tvarkymo darbai nuo pat pradžių turi būti vykdomi pagal visus nurodytus reikalavimus.

Dvaro restauravimas reikalauja didelių finansinių investicijų, kurių grąža gali užtrukti iki kelių dešimtmečių ar netgi ilgiau. Tuo pačiu siekiant pritraukti lankytojus yra keliami aukšti autentikos reikalavimai tiek aplinkai, tiek joje esantiems daiktams.

Tik šeši dvarai iš savivaldybių tyrimo metu gautų anketų nurodomi kaip labai geros būklės. Tai Klaipėdos pilis, Alantos Naujasėdžio dvaras, Gačionių dvaras, Rokiškio dvaro ansamblis, Bijotų dvaro sodyba ir Bikuškio dvaras. 7 dvarai įvardijami kaip geros būklės. Tai Biržų pilis, Kretingos dvaras, Videniškių vynuolynas (Molėtų r.), Pakruojo dvaras, Joniškėlio dvaras (Pasvalio r.), Biliūnų dvaras (Raseinių r.) ir Utenos dvaras. Didžiausią dalį gautų iš savivaldybių anketų sudaro patenkinamos būklės dvarai: Palangos dvaras, Palukščio, Skaraitiškės, Burbiškių, Žaiginio dvarai Raseinių rajone, Salų dvaras (Rokiškio r.), Tauragės pilis, Prezidento A. Smetonos vasaros rezidencija Ukmergės rajone, Užpalių, Jotaučių, Vyžuonų, Avižienių, Saldutiškio ir Tauragnų dvarai Utenos rajone. Kiek mažiau avarinės būklės dvarų. Jų nurodoma šeši. Tai Onušio dvaras (Rokiškio r.), Degsnio, Noliškio, Vaikutėnų, Vyžuonėlio ir Bajoriškių dvarai Utenos rajone. Nerimą ir susirūpinimą kelia faktas, kad patenkinamos ir avarinės būklės dvarų yra kur kas daugiau nei geros. Dvaro priklausomybės statusas ar tai valstybinis dvaras ar privatus nekeičia fakto, kad dvaras kaip Lietuvos valstybės tautiškumo ir kultūros simbolis privalo būti išsaugotas.

Peržvelgus dvarų registro duomenis ir remiantis architektūriniais, vizualiniais bei patrauklumo kriterijais buvo sudaryta dvarų tinkančių turizmui lentelė (3 lentelė). Tiesa, kai kurie dvarai tinkami turizmui galėtų būti tik po restauravimo.

3 lentelė. Lietuvos dvarai tinkantys turizmo reikmių pritaikymui, 2011 m.

Eil. Nr.	Dvaro pavadinimas	Savivaldybė	Būklė*	Statusas*
1	Paragių dvaro sodyba	Akmenės r.	Gera	
2	Burbiškio dvaras	Anykščių r.	Bloga	
3	Pienionių dvaras	Anykščių r.	Bloga	Privatus
4	Raguvėlės dvaras	Anykščių r.	Bloga	Privatus
5	Okuličiūtės dvarelis	Anykščių r.	Gera	Valstybinis
6	Astravo dvaras	Biržų r.	Gera	Privatus
7	Leipalingio dvaras	Druskininkų r.	Gera	Valstybinis

8	Elektrėnų dvaras	Elektrėnų r.	Bloga	
9	Dūkšto dvaras	Ignalinos r.		Privatus
10	Meikštų dvaras	Ignalinos r.		
11	Vidiškių dvaras	Ignalinos r.		Privatus
12	Žeimių dvaras	Jonavos r.		Privatus
13	Jakiškių dvaras	Joniškio r.		Privatus
14	Žagarės dvaras	Joniškio r.		Valstybinis
15	Belvederio dvaras	Jurbarko r.	Bloga	
16	Lapgirių dvaras	Jurbarko r.	Bloga	
17	Gelgaudų, Vytėnų pilis	Jurbarko r.	Bloga	
18	Raudonės pilis	Jurbarko r.	Gera	
19	Vėliuonos dvaras	Jurbarko r.	Gera	
20	Jurbarko dvaras	Jurbarko r.		
21	Aukštosios Fredos dvaras	Kauno miestas	Gera	
22	Linkuvos dvaras	Kauno miestas	Bloga	
23	Marvos (Marvelės) dvaras	Kauno miestas		
24	Babtyno/Žemaitkiemio dvaras	Kauno r.	Patenkinama	Privatus
25	Raudondvario dvaras	Kauno r.	Gera	
26	Apytalaukio dvaras	Kėdainių r.	Gera	
27	Dotnuvos dvaras	Kėdainių r.		Privatus
28	Kalnaberžės dvaras	Kėdainių r.	Bloga	Privatus
29	Kėdainių dvaras	Kėdainių r.		
30	Lančiūnavos dvaras	Kėdainių r.		Privatus
31	Pavermenio dvaras	Kėdainių r.	Bloga	Privatus
32	Paberžės dvaras	Kėdainių r.	Bloga	Mišrus
33	Stasinės dvaras	Kėdainių r.		Privatus
34	Sirutiškio dvaras	Kėdainių r.		Privatus
35	Beržėnų dvaras	Kelmės r.	Bloga	Valstybinis
36	Kelmės dvaras	Kelmės r.		Valstybinis
37	Pagryžuvio dvaras	Kelmės r.	Labai gera	
38	Mažojo Tauralaukio dvaras	Klaipėdos m.	Bloga	
39	Paupio dvaras (vad. Bachmano)	Klaipėdos m.		
40	Sendvario dvaras	Klaipėdos m.		Mišrus
41	Rumpiškės dvaras	Klaipėdos m.	Labai gera	Valstybinis
42	Lebartų dvaras	Klaipėdos r.	Bloga	Privatus
43	Priekulės dvaras	Klaipėdos r.	Labai bloga	Privatus
44	Vėžaičių dvaras	Klaipėdos r.	Bloga	
45	Adomynės dvaras	Kupiškio r.	Gera	Valstybinis
46	Antašavos dvaras	Kupiškio r.	Gera	Privatus
47	Noriūnų dvaras	Kupiškio r.	Gera	Privatus
48	Palivenės dvaras (vad. Palėvenės, Pauliankos)	Kupiškio r.		Privatus
49	Aštriosios Kirsnos dvaras	Lazdijų r.	Gera	Privatus
50	Dautarų dvaras	Mažeikių r.	Gera	Privatus
51	Plinkšių dvaras	Mažeikių r.		Privatus
52	Renavo dvaras	Mažeikių r.		Valstybinis
53	Arnionių dvaras	Molėtų r.		Valstybinis

54	Čiulų dvaras	Molėtų r.		Privatus
55	Palumpių dvaras	Pagėgiai	Bloga	Privatus
56	Šilgalių dvaras	Pagėgiai		Privatus
57	Vilkyškių dvaras	Pagėgiai		Valstybinis
58	Lašmenpamūšio dvaras	Pakruojo r.	Avarinė	Privatus
59	Skaistakalnio (Jasnagurkos) dvaras	Panevėžio m.		
60	Kučių dvaras (vad. Bistrampoliu)	Panevėžio r.	Labai gera	Privatus
61	Naudvario dvaras	Panevėžio r.	Bloga	Valstybinis
62	Puziniškio dvaras	Panevėžio r.		Valstybinis
63	Gulbinėnų dvaras	Pasvalio r.		Privatus
64	Plungės dvaras	Plungės r.	Labai gera	Valstybinis
65	Burbiškio dvaras	Radviliškio r.		Valstybinis
66	Diktariškių dvaras	Radviliškio r.		Valstybinis
67	Maldžiūnų dvaras	Radviliškio r.		Valstybinis
68	Raudondvario dvaras	Radviliškio r.	Labai gera	Valstybinis
69	Baisogalos dvaras	Radviliškio r.	Labai gera	Valstybinis
70	Ariogalos, Čekuvos dvaras	Raseinių r.	Labai bloga	Privatus
71	Biliūnų dvaras	Raseinių r.	Bloga	Privatus
72	Burbiškio dvaras	Raseinių r.	Labai bloga	Privatus
73	Skaraitiškės dvaras	Raseinių r.	Bloga	Privatus
74	Rietavo dvaras	Rietavas	Labai gera	Valstybinis
75	Bagdoniškio dvaras	Rokiškio r.	Bloga	Privatus
76	Ilzenbergo dvaras	Rokiškio r.	Bloga	
77	Panemunio dvaras	Rokiškio r.	Gera	Privatus
78	Rokiškio dvaras	Rokiškio r.	Labai gera	Valstybinis
79	Gelgaudiškio dvaras	Šakių r.	Gera	Valstybinis
80	Kidulių dvaras	Šakių r.		Valstybinis
81	Zyplių dvaras	Šakių r.		Valstybinis
82	Gornostajiškių dvaras (vad. Senadvorio)	Šalčininkų r.		Privatus
83	Jašiūnų dvaras	Šalčininkų r.		Valstybinis
84	Norviliškių dvaras	Šalčininkų r.	Labai gera	Privatus
85	Chaimo Frenkelio rūmai	Šiaulių m.	Labai gera	Valstybinis
86	Rėkyvos dvaras	Šiaulių m.		Valstybinis
87	Šiaulių dvaras	Šiaulių m.	Labai gera	Valstybinis
88	Gruzdžių dvaras	Šiaulių r.	Labai bloga	Valstybinis
89	Kuršėnų dvaras	Šiaulių r.	Gera	Privatus
90	Kurtuvėnų dvaras	Šiaulių r.	Gera	Valstybinis
91	Paliesių dvaras	Šiaulių r.	Gera	Privatus
92	Varputėnų dvaras	Šiaulių r.		
93	Pajūrio dvaras	Šilalės r.	Labai gera	Privatus
94	Macikų dvaras	Šilutės r.		Valstybinis
95	Šilutės dvaras (vad. Šojaus)	Šilutės r.	Gera	Valstybinis
96	Švėkšnos dvaras	Šilutės r.	Labai gera	Privatus
97	Vilkėno dvaras	Šilutės r.	Labai gera	Privatus
98	Bartkuškio dvaras	Širvintų r.	Avarinė	Privatus
99	Lapšių dvaras	Širvintų r.	Gera	Valstybinis
100	Čiobiškio dvaras	Širvintų r.		Valstybinis

101	Narvydiškio dvaras	Širvintų r.	Bloga	
102	Šešuolėlių dvaras	Širvintų r.	Labai gera	Privatus
103	Cirklišio dvaras	Švenčionių r.	Labai gera	Valstybinis
104	Biržuvėnų dvaras	Telšių r.	Labai gera	Privatus
105	Džiuginėnų dvaras	Telšių r.	Gera	Valstybinis
106	Pavirvyčio dvaras	Telšių r.	Labai gera	Privatus
107	Siraičių dvaras	Telšių r.	Gera	Privatus
108	Tryškių dvaras	Telšių r.		Privatus
109	Aukštadvario dvaras	Trakų r.	Gera	Privatus
110	Lentvario dvaras	Trakų r.	Gera	Privatus
111	Trakų pusiasalio pilies liekanos	Trakų r.		Valstybinis
112	Trakų salos pilis	Trakų r.	Labai gera	Valstybinis
113	Užutrakio dvaras	Trakų r.	Labai gera	Valstybinis
114	Krikštėnų dvaras	Ukmergės r.	Labai gera	
115	Leonpolio dvaras	Ukmergės r.	Labai bloga	Privatus
116	Siesikų dvaras	Ukmergės r.	Bloga	Valstybinis
117	Taujėnų dvaras	Ukmergės r.	Labai gera	Privatus
118	Užugirio dvaras (vad. Užugirio kiemu)	Ukmergės r.		Valstybinis
119	Bikuškio dvaras	Utenos r.	Gera	Privatus
120	Paežerių dvaras	Vilkaviškio r.	Labai gera	Valstybinis
121	Baltosios Vokės dvaras	Vilniaus m.	Labai bloga	
122	Tusculėnų dvaras	Vilniaus m.	Labai gera	Valstybinis
123	Vilniaus miesto dvaras	Vilniaus m.		Valstybinis
124	Kairėnų dvaras	Vilniaus m.		Valstybinis
125	Markučių dvaras	Vilniaus m.	Labai gera	
126	Naujanerių (Viljanovos) dvaras	Vilniaus m.		
127	Trakų Vokės dvaras	Vilniaus m.	Labai gera	Valstybinis
128	Verkių dvaras	Vilniaus m.	Labai gera	Valstybinis
129	Bezdonių I dvaras	Vilniaus r.	Gera	
130	Buivydiškių dvaras	Vilniaus r.	Gera	Mišrus
131	Glitiškių dvaras	Vilniaus r.	Bloga	
132	Nemėžio dvaras	Vilniaus r.	Avarinė	Valstybinis
133	Šumsko dvaras	Vilniaus r.	Avarinė	Privatus

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal tyrimo medžiagą ir <http://kvr.kpd.lt/heritage/> dvarų duomenų bazę.

*Neužpildyti laukeliai – nerasta informacijos.

Nors ir geros fizinės būklės į šią lentelę neįtraukti Vilniaus mieste esantys rūmai, kadangi jie neatitinka dvaro sodybos apibrėžimo ir nėra šito magistrinio darbo tyrimo objektas.

Dvarų paskirtis. Pagal pagrindinę objekto paskirtį 10 dvarų yra pritaikyti muziejams, juose vykdoma su kultūra ir turizmu susijusi veikla. Visi šie dvarai priklauso valstybei. Tai Biržų pilis, kurioje be muziejaus dar teikiamos turizmo paslaugos, Klaipėdos pilis ir jos požemiuose įrengtos ekspozicijos, Kretingos dvaras, Alantos Naujasėdžio dvaras, Pakruojo dvaro sodyba, Palangos Gintaro muziejus, Joniškėlio dvaro sodyba, kurioje įrengtas ne tik muziejus, bet ir mokslo įstaiga, Rokiškio dvaro ansamblis, Bijotų dvaro sodyba ir Tauragės pilis, kurioje be muziejaus dar įsikūrusi švietimo įstaiga.

Devyniuose iš atsiųstų anketų dvaruose įsikūrusi namų valda, dvarai privatizuoti. Šeši iš jų itin prastos būklės. Saldutiškio dvarui rengiamas restauracijos projektas. Pradėti remonto darbai, keičiami langai ir durys, dažomas pastato fasadas. Avižienių dvaro reprezentacinė dalis neišlikusi. Kiti dvaro ūkiniai pastatai nei savo architektūrinėmis detalėmis, nei išvaizda netinkami naudoti turizmo reikmėms. Medinis Vyžuonėlių dvaras nurodomas avarinės būklės. Dvarą suremontavus dėl savo raižytų puošybos elementų jis galėtų būti puikus turizmo objektas. Skaraitiškės dvarui rengiamas investicinis projektas. Ketinama dvarą renovuoti, pritaikyti atvykstamojo ir vietinio turizmo reikmėms. Burbiškio dvaras priklauso UAB „Livintus“. Įmonės iniciatyva parengtas projektas dvaro restauravimui, vykdomi pastatų ir parko restauravimo darbai. Žaiginio dvaras neeksploatuojamas. Privatus šio dvaro savininkas pakeitė dvaro svirniui stogą. Kiti trys namų valdos statusą turintys dvarai nurodomi geros arba labai geros būklės. Bikuškio dvaras teikia apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas, tačiau nėra pritaikytas turizmui. Privatus medinis Gačionių dvaras puikiai suremontuotas, tačiau nepritaikytas turizmui, jame nevyksta kultūriniai renginiai. Biliūnų dvaras 2011 metais išoriškai sutvarkytas, tačiau kadangi dvaras yra privati nuosavybė (gražintas paveldėtojai Bernadetai Elenai Kaminskaitei-Žagarnauskienei), viešasis lankymas neįmanomas.

Pagal atsiųstus duomenis 10 dvarų nurodomi kaip neeksploatuojami. Jų visų būklė avarinė arba patenkinama. Pusės iš jų savininkai privatūs asmenys, kita pusė – valstybė. Objektus galima apžiūrėti iš išorės, bet jie nepritaikyti turizmui. Tai Onušio, Salų dvarai Rokiškio rajone, Prezidento A. Smetonos vasaros rezidencija, Užpalių, Degsnio, Jotaučių, Noliškio, Vaikutėnų, Bajoriškių ir Tauragnų dvarai Utenos rajone.

Ketrios gautos anketos su kitos paskirties objektais. Antazavės dvaras Zarasų rajone netinkamas turizmui, nes ten įsikūrę vaikų globos namai. Utenos dvare įsteigta švietimo įstaiga. Dvaras geros būklės, galima patekti į objekto teritoriją ir į patį objektą, tačiau nepritaikyta turizmui. Palukšio dvaro būklė patenkinama. Ten teikiamos maitinimo paslaugos, vykdoma su kultūra ir turizmu susijusi veikla. Nors Videniškių vienuolynas Molėtų rajone nepriskiriamas dvarui, tačiau informaciją nuspręsta kaupti dėl istorinės vienuolyno sudėties. Dar XVII amžiaus pradžioje dvarininkas Martynas Giedraitis padovanojo vienuolynui Videniškių dvarą ir keturis palivarkus žemių⁷⁸. Šiuo metu vienuolyne įkurta biblioteka. Pastatas geros būklės, restauruojamas, bet nepritaikytas turizmo reikmėms.

Priklausomai nuo to kiek paveldo objektas yra prieinamas lankytojiui, galima spręsti apie jo patrauklumą. Kuo patrauklesnis objektas, tuo jis dažniau lankomas ir tuo daugiau galimybių jį išsaugoti. Paveldo panaudojimas yra viena iš pagrindinių išsaugojimo sąlygų, todėl neeksploatuojami dvarai pasmerkti sunykimui. Iš 34 gautų anketų apie dvarus tik 11 pritaikyti turizmui. Iš nepritaikytų turizmo

⁷⁸ Vienuolynas, prieiga per internetą

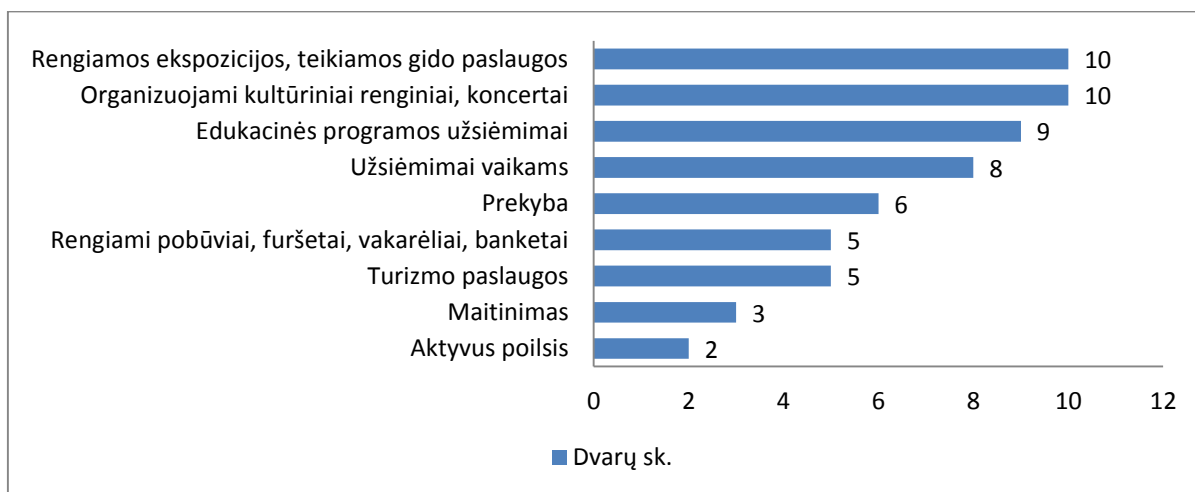
<http://www.videniskiai.moletai.lm.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=67&Itemid=111>, (žiūrėta 2011 11 05).

veiklai tik 5 nurodomi geros būklės. Taigi, beveik 53 procentai dvarų yra padidintos rizikos grupėje ir toliau neprižiūrimi gali negrįžtamai sunykti.

Paslaugų infrastruktūra. Dvaro panaudojimas ir jo pritaikymas dažniausiai priklauso nuo esamos geografinės padėties, kultūrinės aplinkos arba nuo konkrečių savininko ar visuomenės poreikių. Privatūs dvarai daugiausia orientuojasi į apgyvendinimo bei maitinimo paslaugas. Taip pat išnaudojama su dvaru susijusi gamtinė aplinka. Palūkščio dvare įrengta kaimo turizmo sodyba. Čia rengiami pobūviai, furšetai, vakarėliai, banketai. Pagal poreikius galima užsiimti komercine žvejyba, žaisti krepšinį, tinklinį, futbolą, dažasvydį, mini golfą, pasikelti oro balionu, rengiami užsiėmimai vaikams, edukacinės programos užsiėmimai. Esant būtinybei dvare įrengta konferencijų salė, todėl įmonės čia gali organizuoti susirinkimus, konferencijas. 2010 metų guodžio mėnesį praūžęs gaisras apgadino net 24 medinio pastato patalpas, tačiau šiuo metu gaisro padariniai pašalinti, veikla atnaujinta

Bikuškio dvare organizuojami kultūriniai renginiai, koncertai, yra galimybė pasinaudoti pirties malonumais. Kadangi pats objektas yra naudojamas kaip namų valda, todėl ir paslaugos jame teikiamos tik keletą kartų per metus.

Valstybiniuose dvaruose daugiausia įsikūrusios valstybinės įstaigos, muziejai, todėl juose nakvynės paslaugos neteikiamos. Tik viename iš analizuojamų valstybinių objektų galima pasinaudoti apgyvendinimo galimybe. Tai Pakruojo dvaro sodyba. Be nakvynės ir maitinimo paslaugų čia teikiamos kompleksinės turizmo paslaugos. Galima vaikščioti, bėgioti po dvaro parko teritoriją, šaudyti iš lankų ir arbaletų, jodinėti žirgais, išsinuomoti baidares ar užsiimti kitomis edukacinėmis programomis. Pakruojo dvaro sodyboje organizuojami kultūriniai renginiai, koncertai, rengiamos ekspozicijos, teikiamos gido paslaugos, turizmo informacija. Vykdomi užsiėmimai vaikams, vykdoma prekyba. Reikia pastebėti, kad nakvynės ir maitinimo paslaugos daugiausia teikiamos kaimo turizmo tipo sodybose arba pavieniuose dvaruose. Tai labiau pavieniai nuomos atvejai. Tokios kaip kompleksinės vieningos turizmo sistemos su nakvyne ir ekskursijomis, dėja nėra.

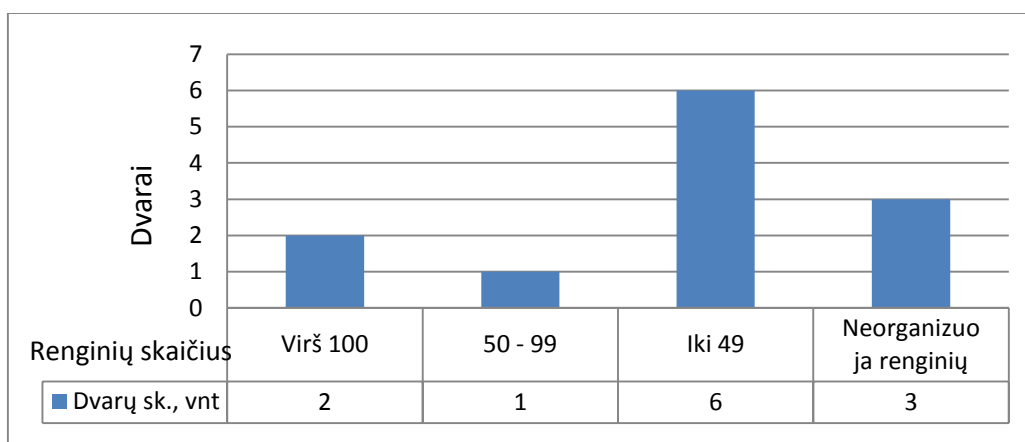

5 pav. Paslaugos teikiamos savivaldybių dvaruose, 2011 m., (N=12)

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal tyrimo medžiagą.

Iš pateiktų duomenų matome, kad valstybiniai dvarai daugiausia orientuojasi į kultūrinių renginių organizavimą, ekspozicijų rengimą bei edukacinių programų kūrimą ir užsiėmimus vaikams, kitaip tariant į ugdymą ir savišvietą. Privatūs dvarai su aktyvia laiko praleidimo programa daugiau orientuojasi į poilsį, fizinį aktyvumą ir lavinimą. Iš analizuojamų duomenų matyti, kad iš visų 34 dvarų tik 14-likoje teikiamos kažkokios paslaugos ir organizuojamas aktyvus poilsio praleidimas. Tai sudaro 41 procentą visų analizuojamų dvarų. Kuo įvairesnės ir įdomesnės siūlomos paslaugos, tuo dvaras tampa patrauklesniu turisto akimis. Todėl turėtų būti skatinamas naujų paslaugų kūrimas. Tarkim galėtų būti plėtojamas vandens sportas, žygiai po miškus ar tam tikrų kopinėjimo kalnais imitacijų įrengimas (tam pritaikant vieną pastato sieną)

Renginiai ir lankytojų skaičius. Renginių skaičius analizuojamuose dvaruose vykdomas nevienodai. Vienuose iš jų renginių organizuojama iki keleto dešimčių į metus, kituose keletas šimtų. Gausiausiai renginių per metus organizuojama Rokiškio dvaro ansamblyje. Anketoje nurodoma 130 - 140 renginių per metus. Pats pastatas ir ūkiniai jo pastatai puikiai sutvarkyti, prižiūrimas parkas aplink dvarą. Antroje vietoje lieka Pakruojo dvaro sodyba su 100 renginių per metus. O trečioje – Palangos dvaro sodyba. Gintaro muziejumi vadinamoje sodyboje per metus įvyksta apie 50 renginių (žr. 6 pav.).

6 pav. Organizuojamų renginių skaičius dvaruose per metus, 2011 m. (N=12).

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal tyrimo medžiagą.

Daugiausia lankytojų per metus sulaukia Palangos Gintaro muziejus ir Kretingos dvaras. Daugiausia vaikų apsilanko Kretingos dvare, o daugiausiai suaugusių Palangos dvare. Šie dvarai taip pat populiariausi tarp senjorų. Užsieniečių gausiausiai lankomas Palangos Gintaro muziejus. Praėjusiais metais jų apsilankė beveik 18 tūkstančių. Kretingos dvaro ir Palangos dvaro populiarumą iš dalies lemia jų geografinė padėtis. Jie įsikūrę Lietuvos kurorto zonoje, kuri kasmet sulaukia didelio užsieniečių antplūdžio.

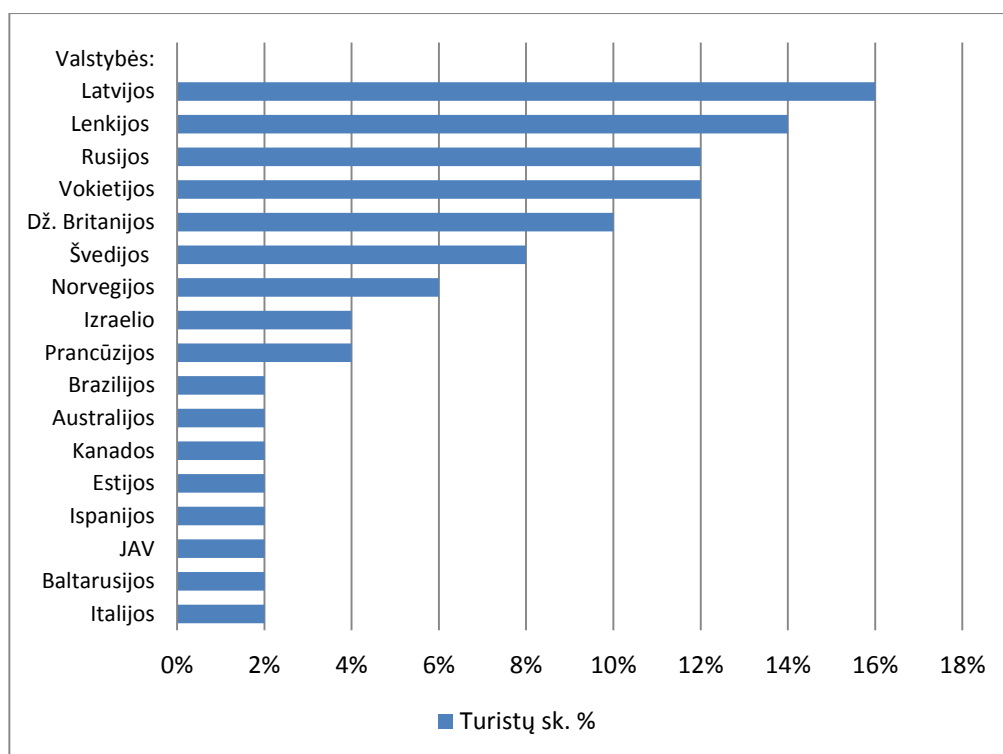
4 lentelė. Lankytojų skaičius per metus dvaruose, 2011 m. (N=12)

Dvaras	Vaikai	Suaugę	Užsieniečiai	Senjorai	Grupių sk.	Viso
Biržų pilis	10.015	25.438	-	-	-	35.453
Kretingos dvaras (grafų Tiškevičių rūmai)	41.000	24.000	1.300	1.700	340	68.000
Videniškių vienuolynas	500	200	30	100	15	845
Alantos Naujasėdžio dvaras	2.500	10.000	200	1500	80	14.280
Pakruojo dvaro sodyba	268	2.380	125	125	92	20.000
Palangos dvaro sodyba - Gintaro muziejus	Neišskirta	42.158	17.668	27.185*	1.040	69.343
Joniškėlio dvaro sodyba	-	-	-	-	-	2.000
Palukščio dvaras	300 -450	500	100	150	12-20	3.000
Rokiškio dvaro ansamblis	-	-	-	-	-	40.000
Bijotų dvaro sodyba vad. Baubliu	3.500	2.000	100	500	Neišskirta	6.100
Prezidento A. Smetonos vasaros rezidencija	100	100	50	100	10	350
Bikuškio dvaras	-	-	-	-	-	100
Viso:	58.333	106.776	19.573	31.360	1.597	259.471
Vidutiniškai:	7.292	11.864	2.447	3.920	228	-

*Su vaikais

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal tyrimo medžiagą.

Aktyviausi Palangos dvaro lankytojai yra vokiečiai, amerikiečiai, anglai, rusai, lenkai, ispanai bei latviai. Vokietijos piliečių susidomėjimą galima paaiškinti faktu, kad Klaipėdos kraštas senovėje buvo etninės vokiečių žemės. Su Lenkija Lietuvą sieja bendra istorinė patirtis ir kartais dar šiandien tarp lenkų gajus savininkiškumo, ypatingai Vilniaus kraštui, jausmas. Rusijos piliečiai dar Lietuvos buvimo Sovietų Sąjungos sudėtyje atrado Lietuvos paplūdimius ir sveikatingumo paslaugas. Latviams atostogauti Lietuvoje pigiau, taip pat atstumas tarp valstybių nedidelis. Taigi galime daryti išvadą, kad kaimyninių šalių lankomumas didžiąja dalimi susijęs su istorinėmis Lietuvos žemėmis, bendra tautų istorija. Analizuojamų dvarų užsienio turistų pasiskirstymą procentais galima matyti paveiksle (7 pav.).

7 pav. Užsienio valstybių turistų apsilankymai dvaruose, 2011 m. (N=12)

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal tyrimo medžiagą.

Prekyba ir bilieto kaina. Pagrindiniai dalykai, kuriuos galima įsigyti dvaruose yra informaciniai leidiniai arba leidiniai apie konkretų dvarą. Pagrindė tai lankstinukai arba mažo tiražo knygutės. Taip pat labai populiarūs vietovės žemėlapiai ir įvairūs suvenyrai. Kiek mažiau prekiaujama audio ir video įrašais, reprodukcijomis. Pakruojo dvaro sodyba be visų aukščiau išvardintų dalykų dar prekiauja arbata, o Biržų pilis – fotonuotraukomis, paveikslais.

Bilieto kaina analizuojamuose dvaruose svyruoja nuo 1 iki 8 litų. Brangiausias bilietas suaugusiam žmogui patekti į Palangos Gintaro muziejų kainuoja 8 litus. Vaikams ir senjorams per pus mažiau. Pigiausiai kultūros paveldo objektus gali apžiūrėti Bijotų dvaro ir Joniškėlio dvaro lankytojai. Suaugusiam žmogui bilieto kaina siekia 2 litus, o vaikams ir senjorams tik 1 litą. Nemokamai kultūros paveldo objektus gali aplankyti neįgalieji. Detalesnė informacija pateikiama žemiau esančioje lentelėje.

5 lentelė. Bilietų kainos dvaruose (litas), 2011 m.

Dvaras	Suaugusiam	Vaikui	Senjorams	Grupėms	Nemokamai
Biržų pilis	6	3	3	-	Rajono neįgaliesiems
Klaipėdos pilis	6	3	-	-	-
Kretingos dvaras (grafų Tiškevičių rūmai)	5	2	3	-	-
Alantos Naujasėdžio dvaras	3	2	0	10	-
Pakruojo dvaro sodyba	7	3,5	3,5	-	-

Palangos dvaro sodyba - gintaro muziejus	8	4	4	-	-
Joniškėlio dvaro sodyba	2	1		-	-
Rokiškio dvaro ansamblis	6	3	3	-	Audio gido paslauga
Bijotų dvaro sodyba vad. Baubliu	2	1	1	-	-
Prezidento A. Smetonos vasaros rezidencija	-	-	-	-	Visiems

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal tyrimo medžiagą.

Reikia pastebėti, kad brangiausiai bilietas kainuoja į labiausiai iš nagrinėjamų dvarų lankomą objektą. Lėšos, gaunamos iš bilietų pardavimų, dalinai prisideda prie objektų išlaikymo. Valstybinius dvarus finansuoja valstybė, tačiau valstybinio finansavimo dvarams neužtenka. Trūkstamos lėšos gaunamos iš privačių asmenų, patalpų nuomos, už teikiamas įvairias paslaugas, dalis lėšų pervedama iš įvairių fondų. Nedidelė dalis finansavimo surenkama iš gyventojų paskirto 2 procentų pajamų mokesčio. Jeigu dvare vykdomi edukacinės programos užsiėmimai, tai dalis pajamų gaunama iš šių užsiėmimų. Taip pat užpildžius paraišką gali būti suteikta Europos Sąjungos parama.

Privatūs dvarai finansuojami daugiausia privačių asmenų lėšomis. Jeigu dvaras restauruojamas yra galimybė dalį įdėtų lėšų susigrąžinti iš valstybės. Taip pat konkretų privataus dvaro finansavimą lemia ir tai, kokį savivaldybė pasitvirtino biudžetą ir ar jame buvo išskirta pinigų dalis dvarų atstatymui, sutvarkymo tikslams.

Informacijos sklaida, dalyvavimas asociacijų veikloje. Kiekvieno kultūros paveldo objekto sąlyga išlikimui yra jo panaudojimas. Informacijos sklaida ir viešumas neleidžia dvarams nugrimzti į nežinią ir ten sunykti. Pirmiausia visi kultūros paveldo objektai turi būti suregistruojami, turi būti vedama apskaita ir paskirtas prižiūrėtojas arba nustatytas savininkas. Toliau vykdant veiklą būtina viešoji informacijos sklaida apie patį objektą ir apie veiklą vykdomą jame. Šiame informacinių technologijų amžiuje pagrindinė informavimo priemonė yra internetas. Ten publikuojami ne tik istoriografiniai duomenys ir asmeniniai privačių tyrinėjimų duomenys. Interneto forumuose gausu nuotraukų, aprašymų ir patarimų kur galima nuvykti, kaip susiplanuoti privačią kelionę be turizmo įmonių paslaugų. Dvarų srityje dar per menkai įsisavinta internetinė reklama ir jos teikiami privalumai. Juolab, kad internetu naudojasi ne tik Lietuvos, bet ir užsienio rinka. Iš analizuojamų dvarų net apie 25 dvarus informacija teikiama internetu, apie 17 dvarų informaciją teikiama Lietuvos turizmo įmonėse ir Turizmo informacijos centruose, apie 14 dvarų informacija platinama lankstinukų pagalba, 5 dvarai reklamuojami periodiniuose leidiniuose ir per radijo programas, Rokiškio dvaro ansamblis dar reklamuojasi taikydamas metodą „iš lūpų į lūpas“.

Kadangi daugumos Lietuvos dvarų fizinė būklė nėra gera, tai visi vystymo projektai yra susieti su restauravimo, renovavimo, pritaikymo turizmui darbais. Klaipėdos miesto savivaldybė planuoja atstatyti pilies rūmus, Kretingos dvarui reikalingi renovavimo ir pritaikymo turizmui darbai, Palangos dvaras

ruošia projektą restauracijai ir pritaikymo turizmo poreikiams, Palūkščio dvaras laukia finansavimo ūkinio pastato rekonstravimui ir amatų centro įkūrimui, Tauragės pilyje vyksta pastatų rekonstrukcijos darbai, kurie finansuojami Europos Sąjungos lėšomis ir t.t.

Vykdamt veiklą dvaruose labai naudinga bendradarbiauti su asociacijomis vienijančiomis bendraminčius. Lietuvos architektūrinio kultūros paveldo savininkus vienija Pilių ir muziejų asociacija, Lietuvos muziejų asociacija, Lietuvos turizmo informacijos centrų asociacija, Kaimo turizmo asociacija, VšĮ Išeivijos idėjų centras. Dalyvavimas asociacijų veikloje visapusiškai naudingas visiems dvarų valdytojams. Jų viduje keičiamasi patirtimi, teisine informacija, asociacijų vardu kreipiamasi į valdžios institucijas rūpimais klausimais ir panašiai.

Paskutiniu anketos punktu dvarų savininkų/ valdytojų buvo prašoma pasidalinti pasiūlymais, parašyti pageidavimus arba nurodyti problemas. Didžiausia problema vis dėlto išlieka finansavimo stygius ir žmogiškųjų išteklių stoka. Palūkščio dvaro savininkui ypač aktualus prašymas supaprastinti projektų reikalavimus, suteikti daugiau nuolaidų ir pasiūlymų kultūros vertybių puoselėtojams. Pakruojo dvaro sodybai priklausančiame alaus bravore ketinama įrengti alaus degustavimo salę, mini muziejų su senoviniais eksponatais. Rokiškio dvaro ansamblyje ketinama įrengti restoraną ir taip pradėti teikti maitinimo paslaugas, o vėliau pereiti ir prie apgyvendinimo paslaugų.

2.3. Filmai Lietuvos dvaruose. Chronologinė analizė

Kiekvienas dvaras yra unikalus savo istorija ir išvaizda, todėl gali būti panaudotas įvairiems tikslams. Vienas iš tokių, praeities atvaizdavimas kino juostose. Siekiant nustatyti kokiuose Lietuvos dvaruose buvo filmuojami filmai susiduriama su keletą problemų. Pirmiausia, nebuvo atlikta nuoseklių tyrimų apie filmavimų dažnumą ir paplitimą Lietuvos dvaruose. Filmų inspiruotas turizmas sparčiai populiarėja pasaulyje, bet Lietuvoje dar nėra paplitęs. Antra, pristatant patį filmą ne visada nurodoma kur jis buvo filmuotas. Daugiausia dėmesio skiriama siužetui, aktorių vaidybai, sąsajoms su aktualiais įvykiais ar problemomis. Populiarioje internetinėje svetainėje imdb.com pateikiami filmų pagal populiarumą reitingai. Reitinguojamų filmų aprašymuose yra galimybė nurodyti ne tik vaidinusius aktorius ir kūrybinę grupę, bet ir vietas, kuriose kino filmas buvo filmuojamas. Užsienio prodiuserių kurtuose filmuose dažniausiai būna nurodyta, kad filmuota ir Lietuvoje, tačiau smulkesnė informacija nepateikiama.

Dar prieš keletą metų dvaras nefigūravo, kaip populiarus visuomeninis objektas, tad ir jo paminėjimas nebuvo sureikšmintas. KPD direktorės Dianos Varnaitės teigimu, dvarai šiuo metu išgyvena renesansą, didėja susidomėjimas jais kaip reikšmingais traukos objektais, taip pat naujai

įvertinamos jų pritaikymo perspektyvos.⁷⁹ Trečia, ne visi dvarų valdytojai pristatydami savo dvarą nurodo, kad jame buvo filmuotas filmas ar tam tikri filmo epizodai. Naudojantis šiuo metu populiariausia paieškų sistema t.y. internetu ir įvedus raktinius žodžius „dvaras“, „filmuota dvare“ ar panašiai, gaunamos nuorodos į naujausius ir populiariausius filmus arba dvarus, kurių valdytojai (privatūs ar juridiniai asmenys, savivaldybės) savo interneto svetainėse skelbia tokią informaciją. Tačiau tokių nuorodų yra nedaug, todėl ieškant informacijos spaudoje ar internete, dalis dvarų nepatenka tarp paieškos rezultatų. Papildomų sunkumų ieškant informacijos sukelia ir tai, kad dauguma dvarų nerestauruoti ir valdytojai neviešina visai jokios informacijos apie dvarą. Tokiu atveju pagrindiniai informacijos šaltiniai yra filmavime dalyvavusi komanda, prodiuserinės kompanijos bei straipsniai viešojoje spaudoje.

Filmavimų specifika po Nepriklausomybės paskelbimo dalinai pasikeitė. Jeigu anksčiau filmo kūrimą finansuodavo sovietinė valdžia, tai šiuo metu finansavimu turi rūpintis pati kūrybinė grupė. Nors filmų pobūdžio nebevaržo cenzūra, tačiau filmų gausa pasigirti negalime. Šiuo metu ryškėja užsienio filmų filmavimo Lietuvoje tendencija. Užsienio režisieriai bendradarbiauja su Lietuvos prodiuserinėmis kompanijomis filmuojant pasirinktą filmo epizodų kiekį Lietuvoje. Dažniausiai viso filmo filmavimas yra vykdomas keletoje šalių. Pasirenkamos ne tik filmavimo vietovės, bet ir filmavimo komanda bei antrojo plano aktoriai. Jungtinė lietuvių ir italų komanda Trakų Vokės ir Užutrakio dvaruose filmavo kanadiečio Christian Duguay režisuojamo filmo „Ana Karenina“⁸⁰ epizodus, dėl gamtinės aplinkos ypatybių ir architektūrinės įvairovės Lietuva buvo pasirinkta italų režisieriaus G. Salvatore „Sibirietiško auklėjimo“⁸¹, italų režisieriaus U. Marino filmo „Ratilai vandenyje“⁸² filmavimui. 2015 metais planuojama suomių filmo „Katilo“ premjera, kurio dalis epizodų buvo filmuota netoli Vilniaus esančiame Vyžulėnų (dar kitaip vadinamame Vyžulionių) dvare. Viena iš garsiausių režisierių Lietuvoje, Algimanto Puipos filmų filmuotų dvaruose indėlis yra „Atpildo diena“ (kartu su Stasiu Motiejūnu), „Miegančių drugelių tvirtovė“, taip pat 2015 m. kino ekranus pasiekti turėtų vaidybinis filmas „Edeno sodas“ (žr. 8 pav.).

Šiais metais „Kino pavasaryje“ taip pat startuoti turėtų Jakiškių dvare filmuotas trumpametražis režisierių Gabrielės Labanauskaitės ir Adomo Jablonskio filmas „Tuštumos kilpos“. Filmu išskirtinumo akcentas tame, kad filmas nufilmuotas nenaudojant dialogų.⁸³

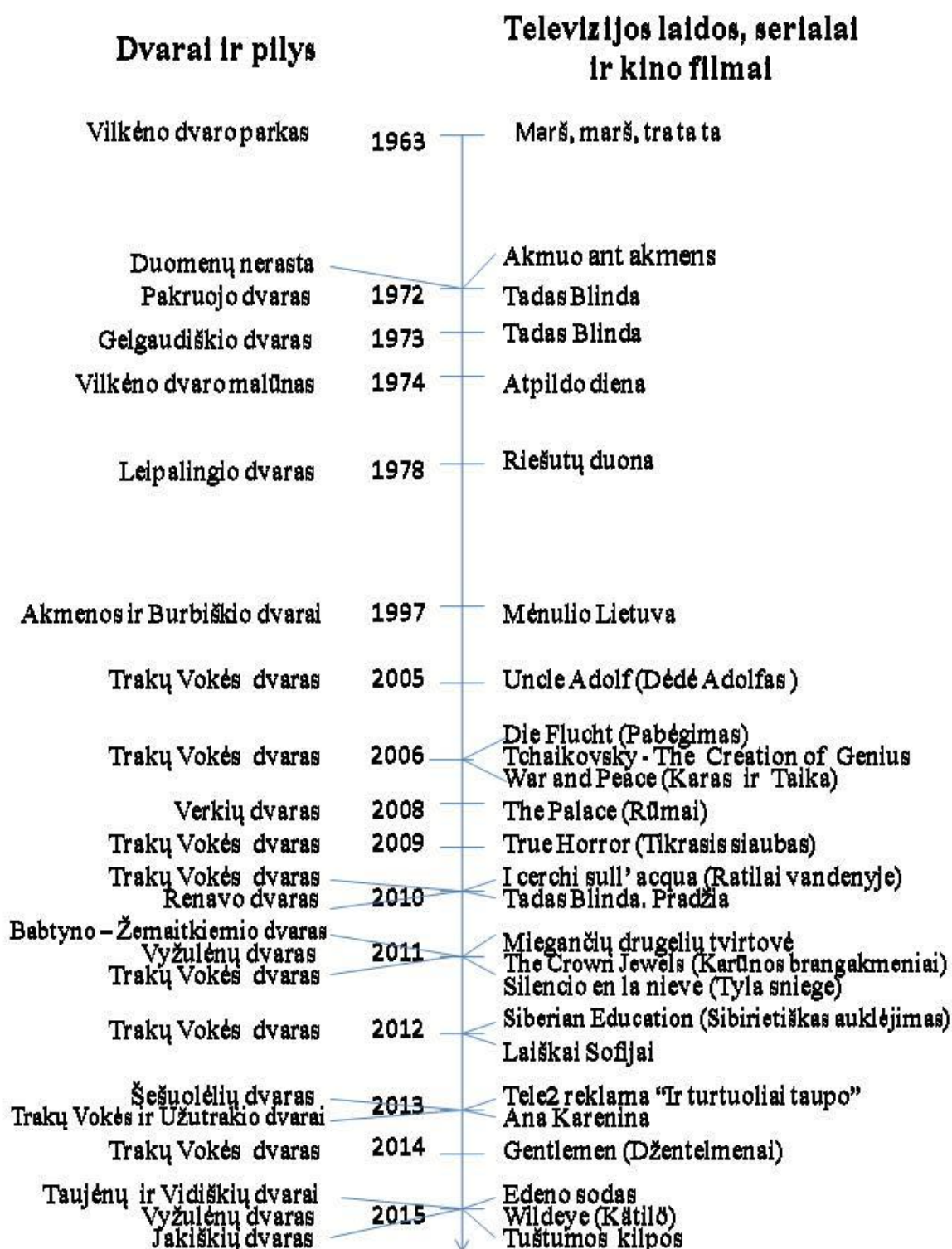
⁷⁹Varnaitė D., Sugrįžtantys Lietuvos dvarai, prieiga per internetą <<http://www.kpd.lt/birzuvenu-dvaras/>>, (žiūrėta 2015 03 08).

⁸⁰„Anos Kareninos“ kūrėjai Vilnių pavers pagrindinės filmo herojės namais, prieiga per internetą <<http://www.15min.lt/naujiena/kultura/kinas/anos-kareninos-kurejai-vilniu-pavers-pagrindines-filmo-herojes-namais-4-268282>>, (žiūrėta 2015 03 08).

⁸¹ Johnas Malkovichius Vilniuje – prasidėjo režisieriaus G. Salvatore filmo „Sibirietiškas auklėjimas“ filmavimas, prieiga per internetą <<http://www.15min.lt/zmones/naujiena/pasaulis/johnas-malkovichius-vilniuje-prasidejo-rezisieriaus-g-salvatore-filmo-sibirietiskas-auklejimas-filmavimas-27-168235>>, (žiūrėta 2015 03 08).

⁸² Šiaurės Italija, nufilmuota Lietuvoje, prieiga per internetą <<http://lzinios.lt/lzinios/kultura-ir-pramogos/siaures-italija-nufilmuota-lietuvoje/141986>>, (žiūrėta 2015-03-08).

⁸³ Tuštumos kilpos, prieiga per internetą <http://kinopavasaris.lt/lt/programa>, (žiūrėta 2015 03 22).

8 pav. Kino filmai filmuoti Lietuvos dvaruose, 1963 – 2015 m.

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal tyrimo medžiagą.

Iš paveikslo matome, kad apie pusę filmų filmuota Trakų Vokės dvare. Dvaras išskirtinis tuo, kad jame susilieja dviejų žymių architektų darbai: dvaro rūmams projektą sukūrė italas Leonardo Marconis, o dvaro parką, kuris užima apie 23 ha ploto, preciziškai suprojektavo pasaulyje gerai žinomas prancūzas Eduardo Andre. E. Andre kurti parkai taip pat puošia ir kitus grafams Tiškevičiams priklausiusius dvarus: Lentvario dvarą, kuris šiuo metu stovi apleistas, Palangos rūmus, kuriuose yra įsikūręs Palangos gintaro muziejus, o taip pat ir Užutrakio dvarą.⁸⁴ Reikia paminėti, kad visi šie dvarai buvo reprezentacinės paskirties, todėl jų išvaizdai būdinga prabanga bei išskirtinumas.

Lietuva patrauklumu filmavimams nenusileidžia kaimyninėms šalims nei gamtine padėtimi, nei architektūrine įvairove, tačiau siekiant plėtoti kino turizmą dvaruose, pirmiausia reikėtų pasirūpinti dvarų sutvarkymu bei pritaikymu turizmo reikmėms.

⁸⁴ Grigaliūnaitė V., Iš bajorų sąjungos perimtas Trakų Vokės dvaras atidaromas lankytojams ir laukia remonto, prieiga per internetą <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/is-bajoru-sajungos-perimtas-traku-vokes-dvaras-atidaromas-lankytojams-ir-laukia-remonto-56-451445>>, (žiūrėta 2015 03 08).

3. LIETUVOS DVARO TINKAMUMO FILMAVIMUI KRITERIJŲ TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodika

Siekiant nustatyti kino turizmo plėtros galimybes Lietuvos dvaruose buvo atliktas tyrimas, kuriame taikyta atvirų klausimų tipo ekspertų apklausa ir uždarų klausimų tipo anketinis tyrimas. Tyrimas susideda iš etapų (žr. 9 pav.).

Tyrimo objektas. Kino turizmas Lietuvos dvaruose.

Tyrimo tikslas. Nustatyti veiksnius lemiančius kino turizmo plėtrą Lietuvos dvaruose ir dvarų pasirinkimo filmavimams galimybes.

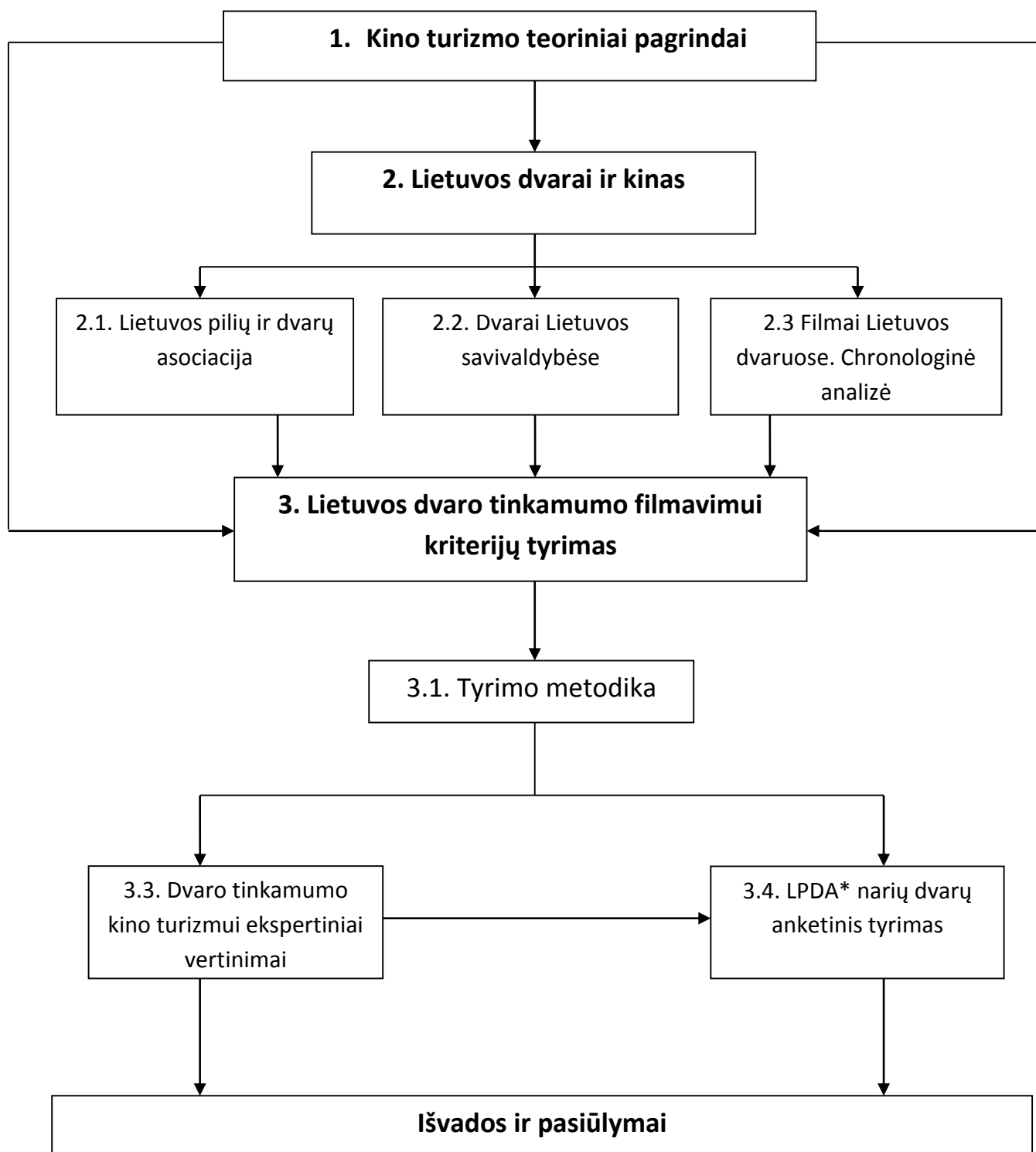
Tyrimo uždaviniai. Ištirti, kokie svarbiausi kriterijai lemia dvaro pasirinkimą filmavimams, kiek dvarai atitinka tuos kriterijus ir kokios priemonės paskatintų filmavimus dvaruose.

Tyrimo metodika.

- Ekspertų apklausa;
- Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos narių anketinė apklausa;
- Ekspertų ir Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos narių atsakymų duomenų analizė.

Metodų pagrindimas. Siekiant kuo išsamiau atskleisti kino turizmo Lietuvos dvaruose galimybes, darbe buvo panaudoti du pagrindiniai tyrimo metodai. Pirmuoju metodu pasirinktas ekspertų apklausos metodas, siekiant išsiaiškinti, kokiais kriterijais dvarai pasirenkami filmavimams. Šiame tyrime ekspertas – filmavimo komandos narys, kuris dalyvauja dvaro paieškos ir atrankos procese, taip pat rūpinasi įvairiomis užduotimis filmavimo metu. Pagrindiniai reikalavimai ekspertams buvo aukštasis išsilavinimas ir darbo patirtis susijusi su filmavimais dvaruose. Jiems išsiųstos atviro tipo klausimų anketos elektroniniu paštu.

Antrasis darbe naudotas metodas - uždaro tipo anketinė apklausa, kuri buvo išsiųsta Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos nariams elektroniniu paštu. Anketos klausimais siekta nustatyti ar dvarai atitinka ekspertų išskirtus svarbiausius kriterijus, taip pat ar sutinka dvarų valdytojų ir ekspertų nuomonės dėl svarbiausių kriterijų. Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos nariai pasirinkti todėl, kad daugumos dvarų valdytojai yra privatūs asmenys arba juridinės įstaigos kaip UAB ar VŠĮ, todėl sprendimai priimami greičiau ir lanksčiau, egzistuoja asmeninis suinteresuotumas, kad dvaras būtų populiarinamas.

9 pav. Tyrimo schema.

Tyrimo instrumentas. Pirmuoju tyrimo etapu ekspertams pateikta darbo autorės sudaryta anketa (žr. 4 priedą). Anketa sudarė 3 dalys. Pirmojoje dalyje autorė prisistatė, nurodė, kokių tikslų atliekamas tyrimas. Antrojoje dalyje ekspertai buvo prašomi nurodyti savo vardą ir pavardę, išsilavinimą, darbo patirtį bei pareigas. Remiantis šia informacija buvo nustatomas eksperto tinkamumas. Dėl specifinio tyrimo pobūdžio, anketa buvo siunčiama konkrečioms asmenims, todėl anketos nebuvo anonimiškos. Trečioji dalis apėmė 3 atviro tipo klausimus, todėl ekspertai galėjo neribodami apimties surašyti visus svarbiausius veiksnius. Pirmuoju klausimu siekta išsiaiškinti dvaro pasirenkamumo kriterijus, antruoju prašoma pasidalinti kokių veiksmų tikimasi iš dvarų valdytojų skatinant kino turizmą, trečiasis klausimas – identifikuoti svarbiausius kino turizmo plėtros Lietuvos dvaruose veiksnius. Anketos išsiųstos elektroniniu paštu. Jų apimtį sudarė vienas lapas.

Antrojo etapo anketų klausimai buvo parengti darbo autorės (žr. 6 priedą) pagal ekspertų apklausos duomenis ir atsižvelgiant į teorinį kino turizmo modelį, pateiktą S. Hudsono ir J.R. Brento Ritchie. Anketa išsiųsta Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos nariams t.y. dvarų valdytojams, todėl kiekvieną anketą galima priskirti prie konkretaus dvaro. Anketa sudarė 3 dalys. Pirmoje dalyje autorė prisistatė, nurodė, kokių tikslų atliekamas tyrimas. Antroje dalyje buvo pateiktas uždaro tipo klausimas apie dvaro atitikimą kriterijams bei išvardinti patys kriterijai. Prie kiekvieno kriterijaus pateikti penki vertinimo variantai. Trečiojoje dalyje taip pat pateiktas uždaro tipo klausimas, kuriuo prašoma įvertinti dvarų valdytojų veiksmus/ priemones galinčius paskatinti filmavimus dvaruose. Prie klausimo pateikiama pildymo instrukcija. Kiekvieną pateiktą veiksmą/ priemonę valdytojai turėjo įvertinti 1 iš 5 galimų variantų. Abiejų klausimų pabaigoje dvarų valdytojams suteikiama galimybė įrašyti jų nuomone nepaminėtą kriterijų ar priemonę, bei ją atitinkamai įvertinti.

Ekspertų apklausos metu buvo išsiųsta 16 anketų. Iš jų atgal sugrįžo 8, taigi grįžtamumo kvotą sudaro 50%. LPDA nariams buvo išsiųstos 44 anketos, grįžo 13, grįžtamumo kvota – 29,55 %.

Pasiruošimas tyrimui ir jo atlikimas. Kadangi tyrimą sudarė dvi atskiros dalys, tai kiekvienai buvo ruošiasi atskirai. Ruošiantis ekspertų apklausos metodui, pirmiausia reikėjo rasti Lietuvos dvaruose filmuotus filmus ir filmavimo darbus atlikusias prodiuserines kompanijas. Problema, su kuria susidurta šiame etape buvo ta, kad ne visų filmų aprašymuose nurodyta, kad filmas ar dalis filmo epizodų buvo kurta dvare. Informacijos apie filmus kurtus dvaruose buvo ieškoma viešojoje spaudoje, per interneto paieškos sistemas įvedus raktinius žodžius, taip pat dvarų bei savivaldybių internetiniuose puslapiuose. Vėliau informaciją papildė patys ekspertai susirašinėjimo metu ir grąžindami užpildytas anketas. Ekspertų apklausa vyko sausio 27 – vasario 19 dienomis. Iš viso buvo išsiųsta 16 anketų. Pirmuoju anketos išsiuntimo etapu atgal grįžo 2 anketos. Antruoju etapu anketos siuntimas buvo kombinuojamas

su skambučiais. Dauguma respondentų nurodė, kad dėl intensyvaus darbo grafiko neturėjo laiko užpildyti anketos. Po priminimo gautos dar 5 anketos, o vienos anketos atsakymai dėl laiko stokos, buvo padiktuoti telefonu. Taigi, iš viso gautos 8 užpildytos anketos. Palyginti nedidelę ekspertų grupę lėmė specifinė tyrimo sritis, nes siekta apklausti tik tuos asmenis, kurie dalyvavo atrankos bei filmų kūrimo procesuose dvaruose.

LPDA narių anketiniam apklausos tyrimui dalis kontaktinės informacijos buvo nurodyta asociacijos internetiniame puslapyje, taip pat 2012 metai išleistoje brošiūroje apie narius dvarus. Dalis trūkstamos kontaktinės informacijos surinkta interneto paieškų sistemų pagalba įvedant raktinius žodžius, dalis gauta užklausus savivaldybėse, dalis socialinio tinklapio „Facebook“ pagalba, nes kai kurie dvarai turi jame susikūrę paskyras. Problema su kuria teko susidurti yra ta, kad dvarų savininkai neskelbiami, todėl rasti kai kurių dvarų valdytojų kontaktus sudėtinga, o kartais net neįmanoma. Tarkim Belvederio dvaro savininko duomenys buvo rasti internete publikuotuose straipsniuose, tačiau išsiųstam laišku sugrįžus ir dar kartą patikrinus kontaktinius duomenis sužinota, kad nurodytas savininkas jau miręs, o dvaras parduotas kitam asmeniui, kuris taip pat ruošiasi dvarą parduoti. Taigi, iš 50 asociacijos narių dvarų pavyko rasti 44 dvarų kontaktinę informaciją, tačiau išsiuntus anketas, 7 laišškai grįžo dėl nebenaudojamų elektroninio pašto adresų. Dvarų valdytojų apklausa vyko vasario 28 – kovo 9 dienomis. Pirmuoju anketų siuntimo etapu grįžo 8 atsakytos anketos, o po pakartotinio priminimo gautos dar 5 anketos. Viso 13 anketų. LPDA nariai pasirinkti dėl savanoriško dalyvavimo asociacijos veikloje, suinteresuotumo atkurti ir pritaikyti dvarus, esant būtinybei juose sprendimai priimami greičiau ir lanksčiau, nes daugumos dvarųvaldytojai privatūs asmenys. Visos anketos užpildytos kruopščiai, nei viena nebuvo atmesta.

Tyrimo etika. Tyrimo metu autorė laikėsi pagarbos ir etikos principų. Klausimuose vengta familiarumo, asmeninių klausimų, pokalbiai vykdomi be išankstinio nusistatymo. Nei vienas iš tyrimo dalyvių nenurodė, kad pageidauja likti anonimišku.

3.2. Dvaro tinkamumo kino turizmui ekspertiniai vertinimai

Remiantis prielaida, kad kino turizmas yra nauja ir mažai tyrinėta turizmo sritis Lietuvoje, pasirinktas ekspertų vertinimo metodas. Kardelis nurodo, jog ekspertų vertinimo metodo privalumai yra siejami su tuo, kad jame parenkami tam tikros srities specialistai, kurie ne tik geriausiai išmano savo darbą, bet ir yra tos srities mokslo žinovai. Dažniausiai ekspertų grupes sudaro 5 – 7 asmenys, kuriems priklausomai nuo siekiamų rezultatų, gali būti pateikiami įvairūs apklausos būdai: nuo anoniminių anketų iki atviros grupinės diskusijos. Šis metodas tinkamas ir tada, kai reikia ištirti naujus reiškinius

bei nustatyti kitų susijusių reiškinių atsiradimo priežastinius ryšius. Tokiu atveju galima prognozuoti ir įtakoti būsimus procesus, priklausomai nuo to kokio rezultato siekiama.⁸⁵

Vienas iš svarbiausių ekspertinio metodų reikalavimų yra tinkamas specialistų parinkimas, kadangi jis lemia patį metodo patikimumą. Pirmiausia ekspertai turi būti kompetetingi tiriamoje srityje t.y. turėti atitinkamą išsilavinimą, mokslinių žinių, praktinio darbo patirties. Tuo tikslu vykdant ekspertų apklausą buvo prašoma nurodyti išsilavinimą, darbo patirtį bei pareigas (žr. 6 lentelę).

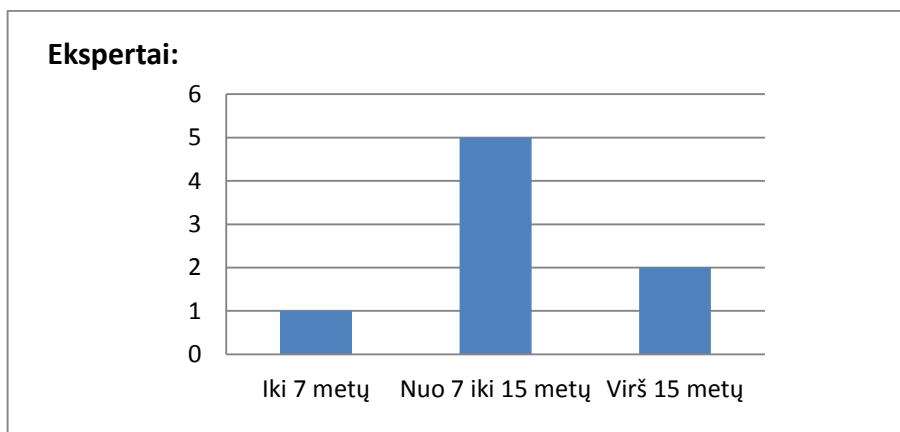
6 lentelė. Ekspertų atrankos kriterijai

Eil. nr.	Vardas, pavardė	Darbovietė, pareigos	Išsilavinimas	Darbo patirtis kino industrijoje	Filmai, susijusi veikla
E1	Gabija Siurbytė	UAB Dansu, direktorė	Aukštasis	18 m.	„Karūnos brangakmeniai“, „Džentelmenai“
E2	Lauryna Lopaitė	Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus, vadybininkė	Aukštasis	14 m.	Pagalba filmavimų metu
E3	Milda Leiputė	UAB Nordic Productions, prodiuserė	Aukštasis	15 m.	„Ana Karenina“, „Sibirietiškas auklėjimas“, „Ratilai vandenyje“
E4	Kęstutis Drazdauskas	UAB Artbox, prodiuseris	Aukštasis	20 m.	„Laiškai Sofijai“
E5	Jūratė Pazikaite	VšĮ Vilniaus kino biuras, direktorė	Aukštasis	3 m.	Organizacinė pagalba renkantis filmavimo vietas, tarpininkavimas derybose dėl nuomos
E6	Asta Liukaitytė	VšĮ Kino kultas, prodiuserė	Aukštasis	10 m.	Užsienio užsakovų filmai ir reklamos
E7	Urtė Vaicekauskaitė	UAB Artbox ir VšĮ Kino kultas, prodiuserė	Aukštasis	9 m.	„Tadas Blinda. Pradžią“ (gamybos koordinatore)
E8	Artūras Dvinelis	Nepriklausomų prodiuserių asociacijos narys, prodiuseris	Aukštasis	15 m.	„Tchaikovsky: The Creation of Genius“, „Uncle Adolf“

Išanalizavus gautas anketas paaiškėjo, kad į daugumą anketų atsakė moterys t.y. 6 respondentai buvo moteriškos lyties ir 2 respondentai buvo vyriškos lyties. Viso gautos 8 anketos, iš kurių pagal pareigas 5 asmenys buvo prodiuseriai, 2 asmenys direktoriai ir 1 asmuo vadybininkas. Visų ekspertų

⁸⁵Tidikis R., Socialinių mokslų tyrimų metodologija, Lietuvos teisės universitetas, Vilnius, 2003.

išsilavinimas bei darbo pobūdis atitinka darbo autorės keliamą ekspertų atrankos reikalavimą – kompetenciją ir filmų gamybos patirtį dvaruose. Darbo patirtis kino industrijoje atitinkamai svyruoja nuo 3 iki 20 metų. Daugiau nei pusė ekspertų turi ilgalaikę filmų kūrimo patirtį, todėl galime spręsti apie visapusišką savo veiklos išmanymą bei patirties įvairovę (žr. 10 pav.)

10 pav. Ekspertų darbo patirtis kino industrijoje

Apklausoje metu ekspertams buvo užduoti trys atviro tipo klausimai, kuriais jie turėjo išreikšti savo nuomonę remiantis taikoma praktika bei įgyta patirtimi:

1. Kokie svarbiausi dvaro ir jo aplinkos pasirinkimo filmavimams kriterijai?
2. Kokie dvaro valdytojo veiksmai (priemonės) skatintų kino turizmą dvare? Kokie Jūsų lūkesčiai?
3. Kokie svarbiausi kino turizmo plėtros Lietuvos dvaruose veiksniai?

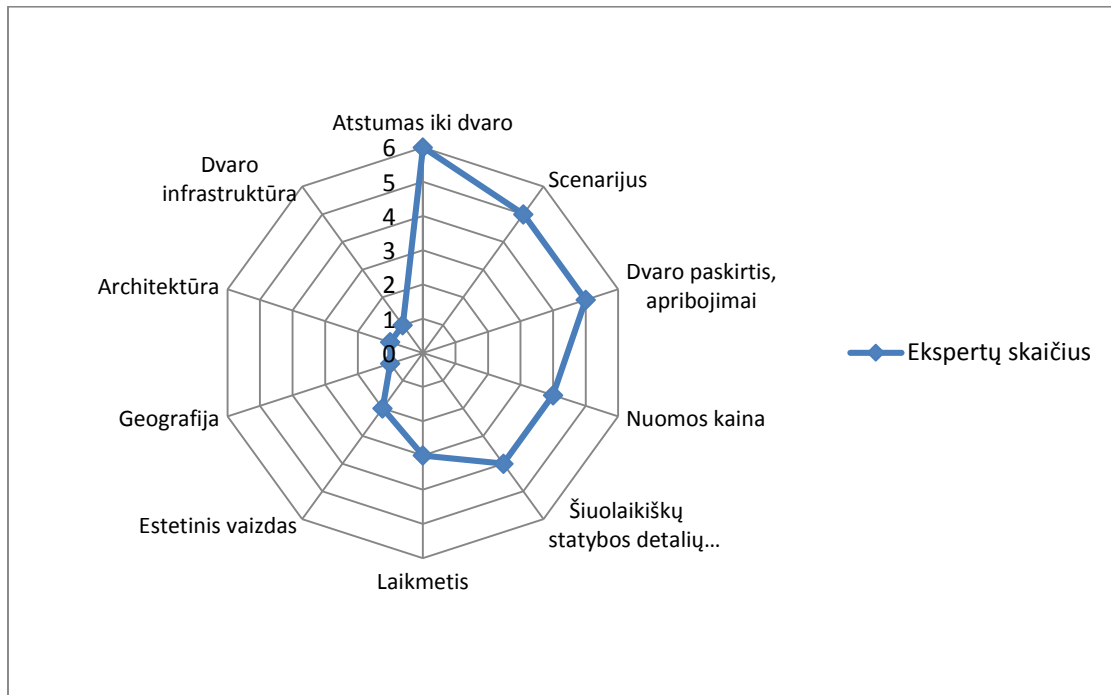
Pirmuoju klausimu „**Kokie svarbiausi dvaro ir jo aplinkos pasirinkimo filmavimams kriterijai**“ siekta išsiaiškinti, kokie metodai taikomi pasirenkant konkretų dvarą filmavimui. Koks kriterijų lankstumas yra taikomas t.y. ar dvaro pasirinkimą lemia keletas veiksnių ar jų visuma. Šis klausimas ypatingai svarbus tuo, kad vėliau ekspertų atsakymų reikšmingumą bus siekiama patikrinti pateikiant apibendrintus rezultatus dvarų valdytojams. Svarbu patikrinti ar abi tyrimo dalyvių pusės tuos pačius svarbiausius kriterijus vertina ir supranta vienodai.

7 lentelė. Dvaro aplinkos ir jo pasirinkimo filmavimams kriterijai

Dvaro pasirinkimo kriterijai	Ekspertai								Viso	Vieta
	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8		
Scenarijus			+	+		+	+	+	5	2
Geografija								+	1	6
Laikmetis			+			+		+	3	4
Architektūra								+	1	6
Atstumas iki dvaro	+	+	+	+	+	+			6	1
Nuomos kaina	+		+		+		+		4	3

Dvaro paskirtis, apribojimai			+	+	+	+	+		5	2
Šiuolaikiškų detalių nebuvimas	+		+	+			+		4	3
Dvaro infrastruktūra				+					1	6
Estetinis vaizdas		+		+					2	5

Ekspertų atsakymai sugrupuoti, išskirti į svarbiausius kriterijus ir pateikti 8-oje lentelėje. 11 paveiksle pavaizduota šių kriterijų pasiskirstymo pagal įvertinimus diagrama.

11 pav. Dvaro tinkamumo kino turizmui kriterijai - ekspertų vertinimas

Iš diagramos galime matyti, kad svarbiausias kriterijus renkantis dvarą yra *atstumas iki jo* (žr. 11 pav.). Šį kriterijų pažymėjo net 6 iš 8 ekspertų. Ekspertai atsakydami į klausimą nurodė, kad lyginant keletą tinkamų dvarų, dėl laiko sąnaudų ir kuro kaštų, bus pasirinktas dvaras nutolęs mažesniu atstumu. Taip pat kuo didesnis atstumas iki dvaro, aritmetine progresija didėja ir šalutiniai veiksniai, kaip dvaro infrastruktūros poreikis t.y. maitinimo, apgyvendinimo bei įrangos laikymo ir saugojimo paslaugos.

Pagal ekspertų įvertinimus, antrasis, bet ne mažiau svarbus kriterijus, yra *dvaro atitikimas scenarijui*. Jį nurodė 5 apklaustieji. Iš čia išplaukia dar vienas, antrąją vietą besidalijantis kriterijus, tai dvaro paskirtis ir taikomi apribojimai. Ekspertai pažymėjo, kad šiuo etapu keliami lygiagretūs klausimai: ardvare įmanomi pakeitimai būtini konkrečiam scenarijui įgyvendinti, ar dvaro paskirtis leidžia laikinus pakeitimus, tokius kaip sienų spalvos, dekorų keitimas, baldų bei dekoracijų perstatymas. Reikia pažymėti, kad tobulėjant technologijoms, kai kurie laikini pakeitimai gali būti atliekami saugiai ir nepažeidžiant autentiškos dvaro aplinkos. Įdomu tai, kad balta sienų spalva yra visiškai nedraugiška filmavimo kamerai.

Trečiąją vietą dalijasi taip pat keletas kriterijų – *nuomos kaina* ir *šiuolaikiškų detalių nebuvimas* dvare. Šiuos kriterijus svarbiais nurodė pusė visų apklaustųjų t.y. 4 iš 8 ekspertų. Vykstant dvarų

paieškai, nereikia pamiršti ir komercinės svarbos elemento. Filmas turi numatytą tam tikrą biudžetą, todėl prieinama dvaro nuomos kaina gali būti patrauklus kriterijus pasirenkant dvarą. Dėl siužeto įvairovės dažniausiai ne visi filmo epizodai yra filmuojami viename dvare ar jo teritorijoje, todėl dvaro nuomos laikotarpis gali svyruoti nuo keliolikos valandų iki keleto savaitių ar mėnesių. Vienu iš teigiamų pavyzdžių ekspertai mini Renavo dvarą, kuriame buvo kuriamas filmas „Tadas Blina. Pradžią“, tuo tarpu dėl neadekvataus nuomos kainų ir suteikiamų paslaugų santykio iš neigiamos pusės paminėtas buvo Užutrakio dvaras.

Šiuolaikiškų detalių nebuvimas dvare glaudžiai siejasi su scenarijumi. Jeigu ketinama filmuoti dvarą iš šių dienų perspektyvos, tada šiuolaikiškos detalės, kaip kelio ženklai, iškabos ar informacinės lentelės, nėra nepageidaujamos detalės. Keičiantis scenarijui ir filmuojant praeities laikmečius, šias detales galima nuimti ar uždengti. Ekspertai pažymėjo, kad problemų atsiranda tada, kai dvare būna padarytas taip vadinamas „euro remontas“ t.y. mediniai langai pakeisti į plastikinius, įdiegta akivaizdi šiuolaikinė šildymo (radiatoriai), apšvietimo (jungtukai, rozetės) sistemos, sienos nudažomos nepaliekant jokių autentiško dekorų pėdsakų.

Iš trečiojo kriterijaus išplaukia ketvirtasis kriterijus – *laikmetis*, kurį nurodė 3 iš 8 ekspertų. Jų teigimu, dvaras turi atitikti tam tikrą laikmetį su jam būdingomis detalėmis ir elementais, kurį taip pat padiktuoja scenarijus. Ekspertų pateikia pavyzdį, kad kartais Lietuvoje XIX amžiuje statytas dvaras gali puikiai atitikti tarkim ir XVIII amžiaus Italijos dvarą. To priežastis yra vėluojanti mada. Prieš keletą šimtmečių ir anksčiau, sparčių informacijos perdavimo galimybių nebuvo, tad kol tam tikros architektūrinės mados atkeliaudavo iki Lietuvos, galėdavo praeiti net ir visas amžius.

Penktasis pagal svarbumą iš tyrinėjamų kriterijų yra *estetinis vaizdas*. Šį kriterijų kaip svarbų, nurodo 2 ekspertai. Jis apima tiek estetinį interjero, tiek eksterjero vaizdą. Šiuo atveju interjere turėtų vyrauti tokie dekorų elementai, kokie buvo būdingi dvarui: sienų tapyba, lipdiniai, rozetės. Ekspertai nurodo, kad išdažytas dvaro vidus, paslepiančias bet kokius puošybos elementus, filmavimui yra nepatrauklus. Kaip pažymi ekspertai, aktualus klausimas yra ir dvaro patalpų apstatymas: ar baldais gali naudotis, ar galima juos išvežti, jeigu jie dėl tam tikrų priežasčių netinkami naudoti, ir ar kyla būtinybė atsivežti papildomų rekvizitų (šviestuvų, paveikslų, aksesuarų). Visa tai turi būti aptarta su dvaro valdytoju prieš pasirašant sutartis.

Šeštąją vietą pagal svarbumą dalijasi trys kriterijai: geografija, architektūra bei dvaro infrastruktūra. Kiekvienas iš šių kriterijų gavo po vieną eksperto balsą. *Geografija* šiuo atveju reiškia filmo veiksmo vietą, kuri numatoma pagal scenarijų. Ekspertai pateikia tokių pavyzdžių, tarkim ar dvaras galėtų būti „parduotas“ kaip rusiškas, lenkiškas ar prancūziškas. Įvertinus aplinkybes, kad kasmet Lietuvos prodiuserinės įmonės sulaukia vis daugiau užsakymų iš užsienio prodiuserių, šio kriterijaus atitikimas suteiktų papildomų šansų sulaukti filmavimo komandos.

Architektūrinės svarbos kriterijus. Svarbus laikmečio architektūrinis vientisumas pvz. be šiuolaikinių detalių ar priestatų. Taip pat tam tikro stiliaus dvarai. Gautuose ekspertų atsakymuose pažymėta, kad Lietuvoje sunku ir veikiau neįmanoma rasti tam tikro stiliaus dvarų, kaip tarkim „*anglišku ar viduržemio jūros pakrantės šalių*“.

Dvaro infrastruktūra yra svarbi, kai dvaras yra nutolęs nuo užsakovo įprastos buvimo vietos. Šiuo atveju visų apklaustų ekspertų pagrindinė darbo vieta yra Vilniuje. Vilnius, kaip Lietuvos sostinė, turi geriausiai išvystytą tarptautinio susisiekimo infrastruktūrą, todėl dauguma užsienio užsakovų pirmiausia atvyksta būtent į šį miestą. Todėl galima daryti prielaidą, kad Vilnius yra išeities taškas tarp užsakovų ir dvarų išsidėsčiusių visoje Lietuvoje.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad visi kriterijai vienas su kitu glaudžiai siejasi ir jų visuma lemia dvaro pasirinkimą, tačiau svarbiausi kriterijai, kurie lemia pasirinkimą iš keletos priimtinių variantų yra atstumas iki dvaro, atitikimas scenarijui bei taikomi minimalūs apribojimai.

Antruoju klausimu „**Kokie dvaro valdytojo veiksmai (priemonės) skatintų kino turizmą dvare? Kokie Jūsų lūkesčiai?**“ ekspertai turėjo nurodyti, kokie jų nuomone dvaro valdytojo veiksmai galėtų paskatinti kino turizmą dvaruose. Tuo pačiu, ko prodiuseriai tikisi iš dvarų valdytojų. Šio klausimo svarbą galėtume sulyginti su indikatoriumi, kuris nurodytų, kokių priemonių turėtų imtis dvarų valdytojai, siekdami prisitaikyti prie naujos turizmo rūšies.

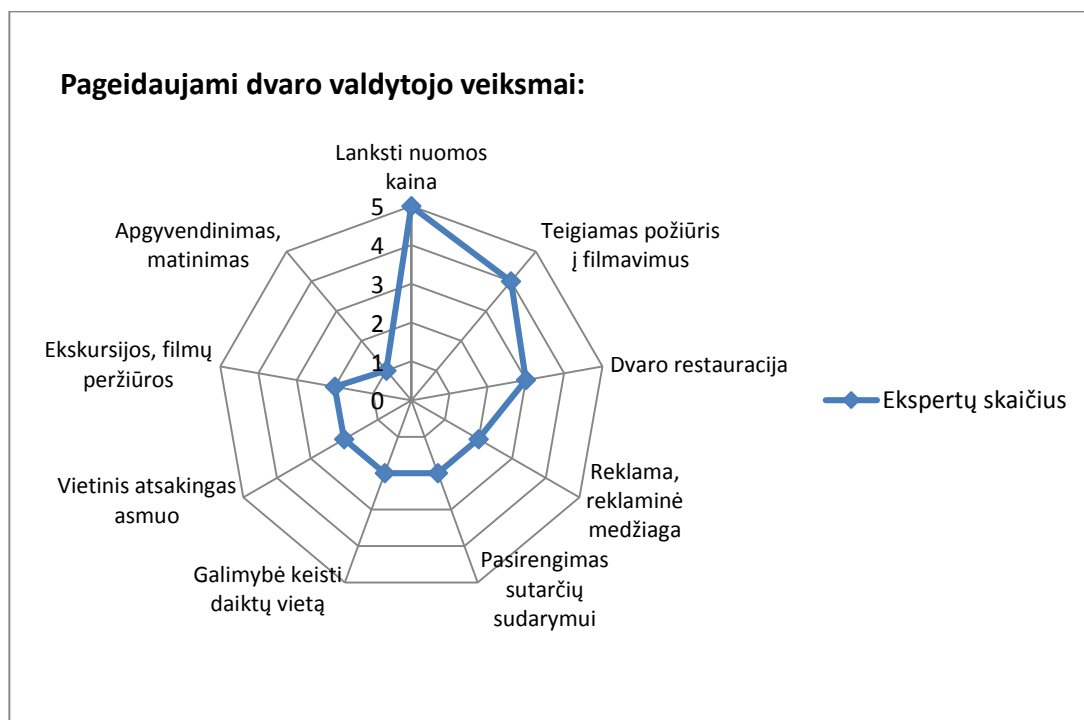
8 lentelė. Dvaro valdytojo veiksmai skatinantys kino turizmą dvare

Kino turizmą skatinančios priemonės/ veiksmai	Ekspertai								Viso	Vieta
	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8		
Reklama, reklaminė medžiaga	+						+		2	4
Lanksti nuomos kaina	+		+	+		+		+	5	1
Pasirengimas sutarčių sudarymui				+		+			2	4
Teigiamas požiūris į filmavimus		+				+	+	+	4	2
Galimybė keisti daiktų vietą	+							+	2	4
Dvaro restauracija			+		+	+			3	3
Apgyvendinimas, matinimas								+	1	5
Vietinis atsakingas asmuo			+			+			2	4
Ekskursijos, filmų peržiūros					+		+		2	4

Pateikti ekspertų atsakymai sugrupuoti, išskirti į svarbiausias priemones ir veiksmus bei pateikti 8-oje lentelėje. 12 paveiksle pavaizduota šių kriterijų pasiskirstymo pagal įvertinimus diagrama.

Iš diagramos matome, kad respondentai iš dvarų valdytojų labiausiai tikisi *lankstios nuomos kainų* (žr. 12 pav.). Net 5 iš 8 apklaustų ekspertų nurodė, kad tai yra kino turizmą skatinantis veiksnys, nes kiekvieno filmo kūrimą riboja tam tikras numatytas biudžetas.

Pusė ekspertų t.y. 4 iš 8 mano, kad būtinas draugiškumas, *teigiamas dvaro valdytojo požiūris į filmavimus* dvaruose. Kaip pažymi ekspertai, tai apima ne tik supratimą, kad filmavimo komandai būtinas laikas paruošiamiesiems darbams, kurie trunka nuo 5 iki 10 dienų, tai pat gali būti reikalingas patekimas į patalpas bet koku paros metu, galimybė daryti laikinus technologinius sprendimus, kaip sienų spalvos keitimas (su saugiu atstatymu).

12 pav. Dvaro valdytojo veiksmai skatinantys kino turizmą dvare – ekspertų vertinimas

Trečiasis veiksnys anot ekspertų, kuris skatintų pačius filmavimus dvaruose yra pačių *dvarų restauracija*, sutvarkymas, pritaikymas ne tik filmavimo tikslams, bet ir turizmo reikmėms. Šį veiksnį nurodo 3 iš 8 apklaustų ekspertų. Kaip teigia respondentai, visų pirmą, Lietuvoje dauguma dvarų yra labai apleisti ir pirmiausia turėtų būti atliktas jų sutvarkymas bei vykdoma priežiūra.

Susumavus apklausos rezultatus, ketvirtoje vietoje atsidūrė net 5 veiksniai (priemonės), kuriuos paminėjo ekspertai. Kiekviena priemonė buvo nurodyta po 2 kartus t.y. ją paminėjo po 2 ekspertus: reklama ir reklaminė medžiaga, pasirengimas sutarčių sudarymui, galimybė keisti daiktų vietą, vietinio atsakingo asmens buvimas bei ekskursijos ir filmų peržiūros.

Reklama ir reklaminė medžiaga. Ekspertų pastebėjimais „*kinas ir turizmas gali padėti vieni kitiems*“. Šiuo atveju turima omenyje, kad filmai, kurie buvo filmuojami dvare, suteikia tam dvarui reklamą, o dvaro valdytojai viešindami faktą, kad tame dvare buvo filmuojamas filmas, tuo pačiu reklamuoja ir patį filmą. Ekspertų pastebėjimu, tai turėtų būti abipusė nauda. Reklamos tikslais taip pat gali būti panaudojamos geros kokybės nuotraukos, kurios ne tik pritraukia lankytojus, bet ir

reprezentuoja dvarą naujiems užsakovams. Kitaip tariant, garso ir vaizdo priemonių panaudojimas reklamos srityje, užtikrina efektyvesnę informacijos apie dvarą sklaidą.

Ekspertai nurodė, kad viena iš patrauklių aplinkybių, palengvinančių darbo pradžią dvaruose, yra tai, kad dvaro valdytojas yra *pasirengęs sutarčių sudarymui*, kuriose apibrėžtos abiejų šalių atsakomybės, nuomos kaina, nurodomos suteikiamos paslaugos. Ši priemonė yra vertinama ir pageidaujama.

Poreikį *keisti daiktų vietą* ekspertai nurodo tada, kai dvaras yra išnuomojamas su jame esančiais daiktais. Kaip pažymi ekspertai, kai kurie dvarai turi autentiškus baldus ir jų panaudojimo klausimas yra labai komplikotas, nes dvaro valdytojai bijo jų sugadinimo. Daiktų vietos pakeitimą taip pat apima ir atsivežtų rekvizitų panaudojimo galimybės pvz. baldų, šviestuvų (tiek statomų, tiek kabinamų), paveikslų.

Vietinio atsakingo asmens poreikį ekspertai nurodo remiantis praktiniais filmavimo patyrimais. Tuo kas lieka už kadro filmavimo metu, taip pat turi būti pasirūpinta t.y. patalpomis filmavimo komandai ir įrangai, elektros pasijungimo galimybe, parkavimo vieta, vandens poreikiui.

Ekspertai taip pat įvertino ir galimybę kino turizmą plėtoti pasitelkiant *ekskursijas* ir organizuojant jau filmuotų filmų tame dvare peržiūras. Tai gana efektyvus reklamos būdas, nes informacija perduodama iš lūpų į lūpas, galima nedelsiant patikrinti jos patikimumą, tuo pačiu galima susipažinti su aplinka, įvertinti visus plusus ir minusus.

Paskutinę, penktąją vietą pagal svarbumo rangą užima *apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos*. Šių paslaugų būtinybę ekspertai nurodė tada, kai filmavimai vykdomi dvare, nutolusiame tam tikru atstumu nuo miesto. Įvertinant atstumą, laiko ir kuro kaštus, gali būti atsisakyta nuomotis net ir tinkamą dvarą be papildomos infrastruktūros jame.

Apibendrinant galime teigti, kad valdytojo veiksmai, kurie gali paskatinti dvaro pasirinkimą filmavimams yra lanksti jo nuomos kaina, kuri atitinka suteikiamų paslaugų kokybės santykį, teigiamas požiūris į filmavimus ir supratingumas filmavimo specifikai bei kuo didesnis dvaro atkūrimas, jo restauracija bei pritaikymas.

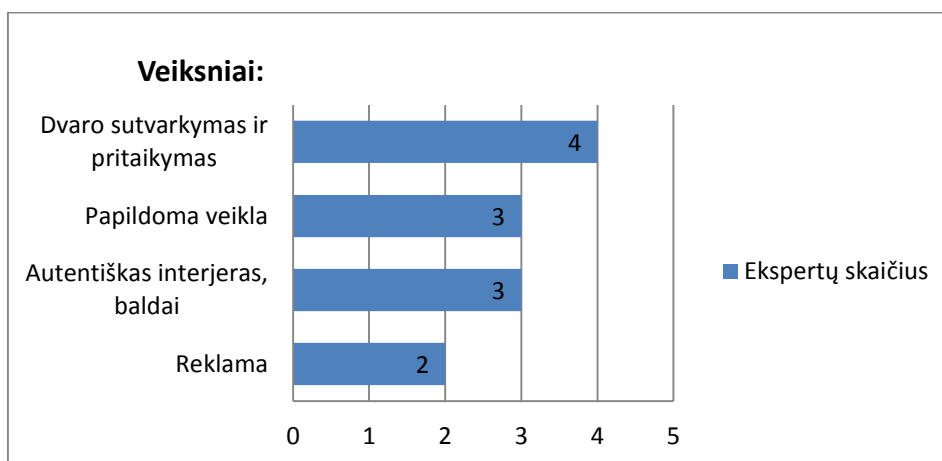
Trečiuoju klausimu „**Kokie svarbiausi kino turizmo plėtros Lietuvos dvaruose veiksniai?**“ užduotu ekspertams, siekta išsiaiškinti bendruosius veiksnius, kurie galėtų lemti kino turizmo plėtrą Lietuvos dvaruose.

9 lentelė. Kino turizmo plėtros Lietuvos dvaruose veiksniai

Kino turizmą skatinančios priemonės/ veiksmai	Ekspertai								Viso	Vieta
	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8		
Dvaro sutvarkymas ir pritaikymas	+		+		+	+			4	1
Autentiškas interjeras, baldai	+	+	+						3	2

Papildoma veikla				+			+	+	3	2
Reklama				+			+		2	3

Suskirsčius gautus atsakymus, išryškėjo keturios veiksnių grupės, kurios ekspertų nuomone galėtų įtakoti kino turizmo plėtrą Lietuvos dvaruose (žr. 9 lentelę). Į šiuos veiksnius galima pažvelgti iš dviejų perspektyvų. Pirmoji yra tai kas skatintų kino kūrėjus filmuoti dvaruose, o antroji tai, kas paskatintų pačio kino turizmo plėtrą visuomenėje. Sugrupuoti ekspertų pateikti duomenys atvaizduojami 13 paveiksle esančioje diagramoje.

13 pav. Kino turizmo plėtros Lietuvos dvaruose veiksniai – ekspertų vertinimai

Svarbiausias iš nurodytų veiksnių yra *dvaro sutvarkymas ir pritaikymas* turizmo reikmėms. Šį veiksnį nurodė 4 iš 8 ekspertų. Sutvarkytų dvarų kiekis yra palyginti mažas ir nepatenkina augančio poreikio ir įvairovės. Ypač kai kalbama apie rimtesnio siužeto filmus. Be to, ne tik filmavimams reikalingi pačių dvarų sutvarkymai. Ši būtinybė kyla ir norint į dvarą pritraukti lankytojus. Kaip nurodo vienas iš ekspertų, didelių dvarų ar pilių su pageidaujama prabanga ieškoma Latvijoje, Sankt Peterburge, nes Lietuvoje yra vos keli, kurie gan kuklūs ir praktiškai neturi autentiškų baldų.

Iš čia ir išplaukia antrasis svarbus veiksnys, t.y. *autentiško interjero ir baldų poreikis*. Jį nurodė 3 ekspertai. Kadangi egzistuoja autentiškų baldų ar kitų rekvizitų trūkumas, kūrybinei grupei kyla papildomų užduočių surasti iš kur galima būtų tuos daiktus išsinuomoti ir atsigabenti į reikiamą vietą. Vidaus apstatymas taip pat yra reikalingas supažindinant lankytojus su dvaro aplinka, perteikiant senovės pojūtį. Vienas iš kino turizmo reiškinių priežasčių yra siekis pabėgti nuo realybės ir įsijausti į filmo sukurtą atmosferą, todėl apsilankęs turistai tikisi rasti ne prastesnę aplinką, nei įsivaizdavo.

Antrąją vietą pagal ekspertų vertinimus taip pat dalijasi *papildomos veiklos organizavimas* dvaruose. Ekspertų išvardintos veiklos pobūdžiai būtų tokie: mini inscenizacijos, kaip pavyzdžiui dvarininko puota persirengus senoviniais rūbais, filmų peržiūros, ekskursijos po filmavimo vietas, šalia

esančių patalpų nuoma. Kaip nurodo ekspertai, pirmiausia dvaro valdytojas turėtų suvokti pridėtinės vertės reikšmę, kurią gautų vienu ar kitokiu būdu reklamuodamas filmus kurtus tame dvare.

Iš papildomos veiklos veiksnio išplaukia paskutinė priemonė, kuri skatintų kino turizmą dvaruose t.y. *reklama*. Reklamos poreikį nurodė du ekspertai. Reklamos supratimas apima tiek pačio dvaro reklamą, tiek susijusios veiklos tame dvare propogavimą. Siekiant kino turizmo plėtros, filmo reklamos sklaida turėtų būti prioritetas. Šiuo atveju taip pat galima būtų bendradarbiauti su filmo užsakovais, kadangi bendra marketinginė kampanija turėtų didesnę poveikį pasirinktai auditorijai.

Apibendrinant galime teigti, kad viena pasirinkta priemonė negali egzistuoti dėl isikirtinės kino turizmo specifikos. Geriausias rezultatas būtų pasiektas derinant visas priemones kartu, nes be reklamos sutvarkytas dvaras taip ir liktų žinomas tik aplinkinių vietovių gyventojams, be papildomų užsiėmimų dvarui būtų sunku sukurti veiklos tęstinumą. Kadangi dauguma Lietuvos dvarų negali pasigirti išskirtine prabanga ar autentiškų daiktų gausa, būtina orientuotis ir į kitus traukos būdus, atgaivinti senovės dvarininkų pramogas, suteikti lankytojams galimybę persikūnyti į vieną ar kitą personažą.

3.3. Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos narių anketinis tyrimas

Kad ir koks procesas vyktų, jame visada dalyvauja dvi pusės. Tad siekiant patikimų tyrimo rezultatų, būtina ištirti abi dalyvaujančias puses. Trečiuoju tyrimo etapu siekta nustatyti dvarų atitikimą kino turizmui remiantis ekspertų apklausos metu gautais rezultatais. Taip pat išsiaiškinti ar sutampa kino prodiuserių ir dvarų valdytojų požiūriai dėl kriterijų svarbumo. Šiam tyrimui pasirinkti Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos nariai dėl keletos priežasčių: lankstumo priimant sprendimus ir suinteresuotumo dvarų populiarinimui. Narystė asociacijoje vykdoma savanoriškumo pagrindais. Dvarų valdytojai yra suinteresuoti dvaro sklaida, taip pat vienas iš narystės reikalavimų yra dvaro atvirumas visuomenei.

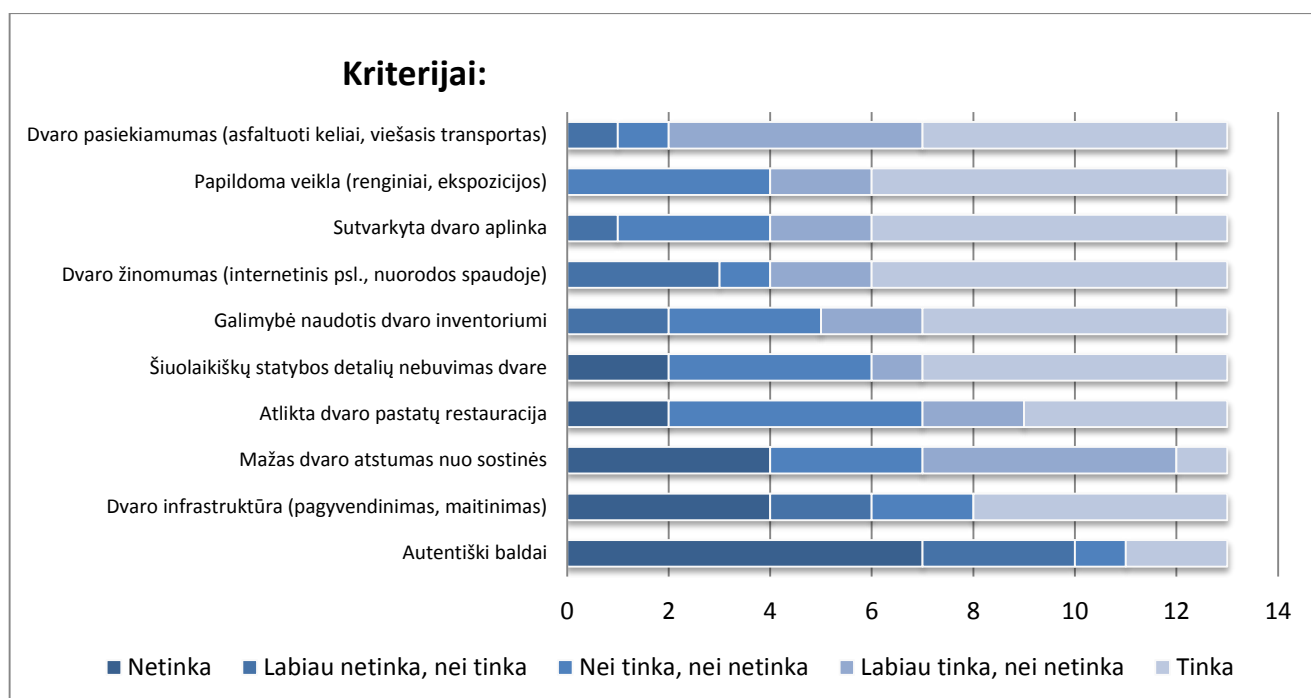
Dvarų valdytojams buvo išsiųsta uždaro tipo anketa su dviem klausimais ir išvardintais kriterijais bei priemonėmis, kurių kiekvienas/-a turėjo būti įvertinti pagal nurodytas instrukcijas. Tyrimo metu gauta 13 užpildytų anketų t.y. vienoje anketoje įvertintas vienas dvaras. Tyrime dalyvavusių dvarų sąrašas pateiktas 10 lentelėje.

10 lentelė. Tyrime dalyvavę dvarai

Eil.nr.	Dvaro pavadinimas	Vieta
1	Akmenos dvaras	Anykščių raj.
2	Jakiškių dvaras	Joniškio raj.
3	Aukštosios Fredos dvaras	Kauno miestas
4	Babtyno-Žemaitkiemio dvaras	Kauno raj.
5	Raudondvario dvaras	Kauno raj.
6	Aštriosios Kirsnos dvaras	Lazdijų raj.

7	Plinkšių dvaras	Mažeikių raj.
8	Bistrampolio dvaras	Panevėžio raj.
9	Gulbinėnų dvaras	Pasvalio raj.
10	Kurtuvėnų dvaras	Šiaulių raj.
11	Siesikų dvaras	Ukmergės raj.
12	Sližių dvaras	Ukmergės raj.
13	Liubavo dvaras	Vilniaus raj.

Pirmuoju klausimu „Įvertinkite Jūsų dvaro ir jo aplinkos atitikimą filmavimo kriterijams“ dvarų valdytojų buvo prašoma įvertinti ar dvaras ir jo aplinka atitinka išvardintus filmavimo kriterijus. Pasirinkta vertinimo skalė: 1 - netinka, 2 – labiau netinka, nei tinka, 3 – nei tinka, nei netinka, 4 – labiau tinka, nei netinka, 5 – tinka (žr. 14 pav.).

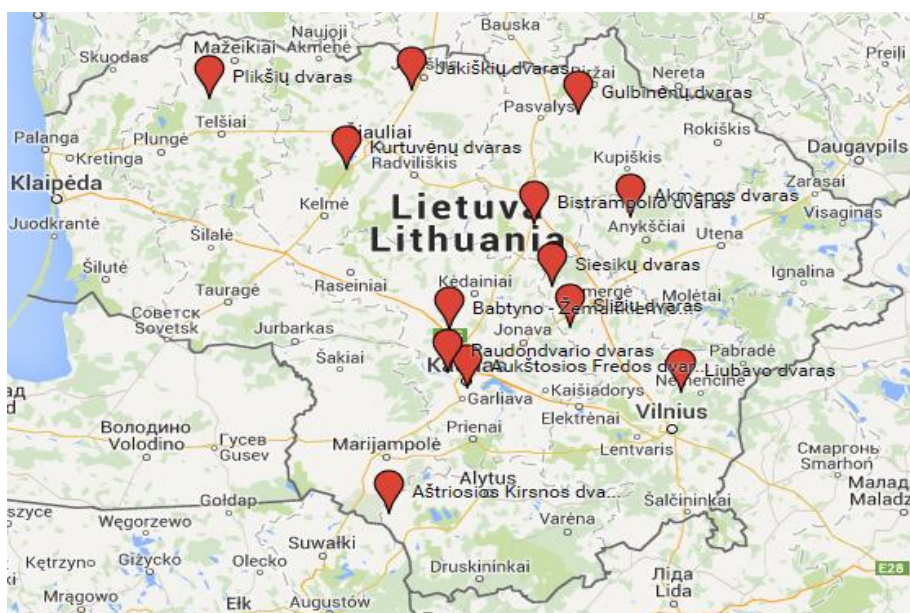
14 pav. Dvarų ir jų aplinkos atitikimas filmavimo kriterijams

Iš paveikslo matome, kad kriterijų „Atlikta pastatų restauracija“ dauguma dvarų valdytojų (5 iš 13) nurodė pasirinkdami neutralų atsakymo variantą „nei tinka, nei netinka“. Tai leidžia daryti prielaidą, kad šiuo metu daugumoje iš šių dvarų vyksta, bet dar nėra pabaigti tvarkymo darbai. Du dvarai įvertinti – „netinka“. „Labiau tinka, nei netinka“ taip pat įvertinti du dvarai, o „tinka“, kas reiškia atliktą dvaro restauraciją, buvo pažymėta 4-iose atsikėmusiose anketose (Babtyno – Žemaitkiemio, Bistrampolio, Kurtuvėnų ir Raudonvario dvarai). Įvertindami pateiktus duomenis, galime daryti išvadą, kad didžioji dalis tyrime dalyvaujančių dvarų yra tvarkymo stadijoje ir dalis jau yra sutvarkyta. Šio kriterijaus įvertinimas iliustruoja ekspertų teiginį, kad šiuo metu sutvarkytų dvarų kiekis nepatenkina įvairovės

poreikio. Tačiau žinant faktą, jog dvarai yra tvarkomi, galime daryti išvadą, kad yra vykdomas vienas iš punktų, kuriuos ekspertai nurodė, kaip kino turizmą skatinančias priemones.

Suskaičiavus „*Autentiškų baldų*“ kriterijaus įvertinimus, paaiškėjo, kad 7 iš 13 dvarų neatitinka šio punkto. Trys dvarai nurodė, kad šis kriterijus „labiau netinka, nei tinka“, o vienas dvaras nurodė, kad šis kriterijus priklauso kategorijai „nei tinka, nei netinka“. Galime daryti prielaidą, kad šie dvarai turi keletą autentiškų daiktų, bet jų neužteka, kad būtų apstatytas pastatas. Tik dviejų dvarų valdytojai nurodė, kad jų dvaras atitinka šį kriterijų (Babtyno – Žemaitkiemio ir Bistrampolio dvarai). Apibendrinami galime sutikti su ekspertų vertinimu, kad Lietuvos dvarai turi nedaug autentiškų baldų arba visai jų neturi.

Kriterijaus „*Mažas dvaro atstumas nuo sostinės*“ įvertinimai pasiskirto įvairiai. 15 paveiksle pavaizduoti visų į anketos klausimus atsakiusių dvarų valdytojų dvarai. Įvertinimas „netinka“ pažymėtas 4 kartus. Tai reiškia, kad dvarai yra nutolę dideliu atstumu nuo sostinės. Tokie nutolę dvarai yra Jakiškių dvaras (Joniškio raj.), Kurtuvėnų dvaras (Šiaulių raj.), Plikšių dvaras (Mažeikių raj.) bei Gulbinėnų dvaras (Pasvalio raj.). „Labiau netinka, nei tinka“ įvertinimu nebuvo įvertintas nei vienas dvaras. „Nei tinka, nei netinka“ įvertinti 3 dvarai. Šie dvarai yra išsidėstę nuo Vilniaus didesniu nei 100 km. spinduliu. Šį įvertinimą atitinka Lazdijų rajone esantis Aštriosios Kirsnos dvaras, Bistrampolio dvaras esantis Panevėžio raj., taip pat Akmenos dvaras Anykščių rajone. Net penki dvarai buvo pažymėti „labiau tinka, nei netinka“. Jie nuo Vilniaus nutolę mažesniu nei 100 km. atstumu. Prie tokių dvarų priskiriamas Siesikų, Babtyno – Žemaitkiemio, Raudondvario, Aukštosios Fredos ir Sližių dvarai. Penktuoju įvertinimu „tinka“ nurodomas tik vienas – Liubavo dvaras. Jis įsikūręs Liubavo kaime, Vilniaus raj. Galime daryti išvadą, kad apie pusę tyrime dalyvaujančių dvarų t.y. 7 iš 13 yra nutolę nuo sostinės didesniu nei 100 km. spinduliu ir jų pasirinkimo filmavimams galimybės yra vertinamos atsižvelgiant į papildomų išlaidų transportui sąmatą.

15 pav. Tyrime dalyvavusių dvarų išsidėstymas

Dvarų valdytojai prašomą įvertinti „*Dvaro infrastruktūrą (apgyvendinimą, maitinimą)*“ vertinimus suskirstė taip: 4 dvarai neatitinka šio kriterijaus, 2 nurodė, kad „labiau netinka, nei tinka“ ir dar du dvarai buvo pažymėti neutraliai „nei tinka, nei netinka“. Šį kriterijų atitinka 5 dvarai: Babtyno-Žemaitkiemio, Bistrampolio, Kurtuvėnų, Siesikų ir Jakiškių dvarai. Galime daryti prielaidą, kad dvarai neatitinka šio kriterijaus, nes yra įtakojami aplinkybių t.y. nerestauruoti ir nepritaikyti naudojimui dvaro pastatai. Taigi, ekspertų įvardintą kriterijų daugiau nei pusė tyrime dalyvaujančių dvarų dalinai arba visiškai neatitinka. Gavus Plinkšių dvaro anketą, kurioje buvo pažymėta, kad dvaras neteikia maitinimo paslaugų, taip pat komentaruose nurodyta, kad maitinimo paslaugas galima gauti miestelyje, esančiame šalia dvaro.

Susumavus rezultatus, nebuvo dvarų, kurie neatitiktų dvaro pasiekiamumo asfaltuotais keliais arba viešuoju transportu kriterijaus. Vienas dvaras nurodytas „labiau netinka, nei tinka“ ir vienas dvaras „nei tinka, nei netinka“. Galime daryti prielaidą, kad šie dvarai yra atokiau nuo pagrindinių kelių ir miestelių, todėl jų pasiekiamumas reikalauja papildomų pastangų. „Labiau tinka, nei netinka“ įvertinti 5 dvarai ir „tinka“ – 6 dvarai. Tinkamais dvarais paminėti Aštriosios Kirsnos, Bistrampolio, Kurtuvėnų, Raudondvario, Sližių ir Jakiškių dvarai. Galime daryti išvadą, kad šiuos dvarus nesunku rasti ir jų pasiekiamumas nėra komplikuoatas. Tai labai svarbu filmų kūrybinei grupei, kuri turi atsigabenti į dvarą reikalingus rekvizitus.

Dvaro žinomumo kriterijaus neatitikimo nenurodė nei vienas iš apklaustų dvarų valdytojų, tačiau atitikimo lygis skiriasi. „Labiau netinka, nei tinka“ įvertinti trys dvarai (Gulbinėnų, Siesikų, Akmenos), „nei tinka, nei netinka“ – Sližių dvaras. 2 dvarai nurodyti, kaip labiau atitinkantys ir 7 dvarai, kaip atitinkantys kriterijų. Kadangi ne visuose dvaruose baigti restauravimo darbai, suprantama, kad kolkas jie nėra reklamuojami. Patikrinus informaciją internete, galime daryti išvadą, kad 10 iš 13 tyrime dalyvaujančių dvarų turi bent vieną iš toliau nurodytų žinomumo šaltinių: internetinius puslapius, socialinės svetainės “Facebook” paskyras, yra aprašomi savivaldybių, kurioms priklauso internetinėse svetainėse.

Galimybe naudotis dvaro inventoriu pažymėjo visi tyrimo dalyviai. Ji pasiskirsto taip: „labiau netinka, nei tinka“ nurodė du dvarai, „nei tinka, nei netinka“ pažymėjo 3 dvarų valdytojai. „labiau tinka, nei netinka“ nurodė 2 dvarai (Bistrampolio ir Raudondvario) ir „tinka“ – 6 dvarai (Plinkšių, Aštriosios Kirsnos, Aukštosios Fredos, Babtyno – Žemaitkiemio, Kurtuvėnų ir Jakiškių). Nors pirmieji du įvertinimai labiau apibrėžia netinkamumą, tačiau paliekama galimybė, kad dvare kažkuriuo inventoriu vis dėl to galima naudotis. Galime daryti prielaidą, kad dvarai patenkintų filmų kūrybinės grupės poreikį, dėl tinkamų sąlygų filmavimo pasiruošimui įvykdymo.

Sutvarkytą dvaro aplinką turi dauguma respondentų dvarų. Vienas dvaras pažymėtas „labiau netinka, nei tinka“ (Siesikų), trys dvarai „nei tinka, nei netinka“ (Aukštosios Fredos, Gulbinėnų, Sližių),

taip pat du dvarai įvertinti kaip „labiau tinka, nei netinka“ ir 7 dvarai atitinkantys sutvarkytą dvaro aplinką. Taigi, 9 iš 13 dvarų jau dabar galėtų pasiūlyti savo aplinką filmavimams. Dvaro aplinkos sutvarkymas reikalauja mažiau finansinių išlaidų, tuo pačiu darbai gali būti atliekami asmenų be specialaus parengimo, priešingai nei dvaro restauracijai, todėl dažniausiai dvaro atkūrimo darbai pradedami nuo aplinkos.

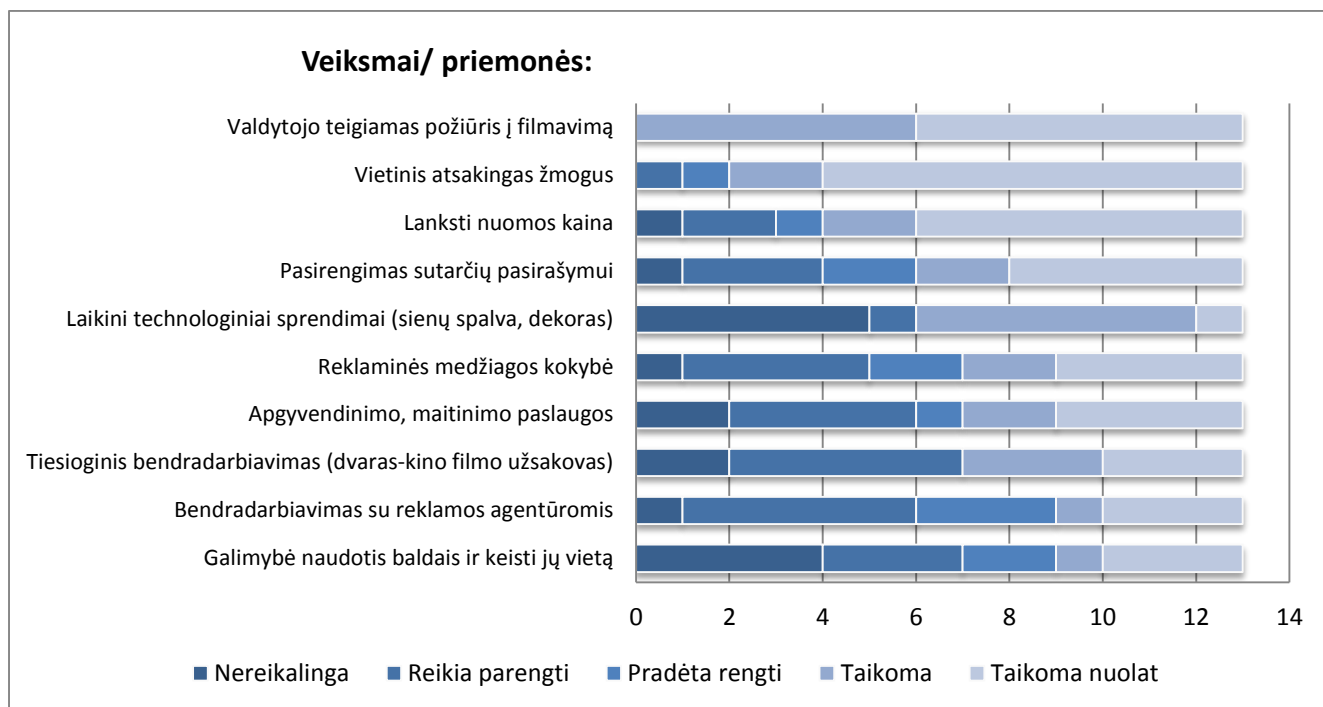
Šiuolaikiškų statybos detalių nebuvimas dvare yra labai svarbus kriterijus, kuriuo remiantis dvaro tinkamumo reikalavimas filmavimams išlieka labai aukštas. Iš dvarų dalyvavusių tyrime, du dvarai buvo nurodyti, kaip neatitinkantys šio reikalavimo (Raudondvario ir Akmenos dvarai). Net 4 dvarai nurodyti nei tinkantys, nei netinkantys. Šiuolaikiškų statybos detalių figūravimas dvaro interjere ar eksterjere, gali būti svarus argumentas, kodėl dvaras gali būti nesirenkamas filmavimams. Kuriant istorinį filmą, neturi būti ženklų rodančių pastato priklausymą vėlesniam laikmečiui. Dvaras su šiuolaikinėmis statybos detalėmis gali būti tinkamas filmui apie dabartinį arba ateities laikotarpį. Šiuolaikinių detalių nebuvimą pažymėjo 6 dvarai (Aštriosios Kirsnos, Babtyno – Žemaitkiemio, Liubavo, Siesikų, Sližių ir Jakiškių), o vienas dvaras įvertintas labiau tinkamu, nei netinkamu (Plinkšių dvaras). Taigi, netinkamas dvaro atkūrimas gali turėti įtakos tolesnėms jo panaudojimo galimybėms, tačiau šiuolaikiškų statybos detalių nebuvimas taip pat gali reikšti ir visiškai nerestauruotą, bet prižiūrimą dvarą, koks yra Jakiškių dvaras. Šio kriterijaus atitikimą filmavimui reikėtų vertinti kartu su dvaro restauracija. Šių kriterijų kombinaciją atitinka tik vienas iš tyrinėjamų dvarų t.y. Babtyno – Žemaitkiemio dvaras.

Paskutinis aptariamas kriterijus yra dvare vykdoma papildoma veikla (renginiai, ekspozicijos). Šis kriterijus buvo vertinamas naudojant tik tris įvertinimo skales: „nei tinka, nei netinka“, „labiau tinka, nei netinka“ ir „tinka“. Prie pirmosios priskirti 4 dvarai, prie antrosios 2, o trečiąjį variantą atitinkantys nurodyti net 7 dvarai. Dvare vykdoma įvairi veikla skatina pačio dvaro žinomumą, jo patrauklumą. Kai kuri vykdoma veikla gali būti panaudota filmavimo poreikiams. Kaip pavyzdį galime nurodyti Aštriosios Kirsnos dvarą, kurio valdytojas pažymėjo žirgyno įkūrimą dvare.

Apibendrinant galima teigti, kad nors dauguma dvarų yra nutolę nuo sostinės, tačiau turi gerą pasiekiamumą, tvarkomą dvaro aplinką ir restauruojamus pastatus. Dvaruose dažniausiai nėra autentiškų baldų, bet suteikiama galimybė naudotis kitu inventoriu. Šiuolaikiškos statybos detalės figūruoja pusėje iš tyrinėjamų dvarų. Maitinimo ir apgyvendinimo paslaugos suteikiamos mažiau nei pusėje dvarų, tokių paslaugų trūkumą galime interpretuoti remdamiesi nebaigtos dvaro restauracijos aplinkybe. Tačiau be šių paslaugų, beveik visuose dvaruose organizuojama kita papildoma veikla, kuri didina dvaro žinomumą.

Antruoju dvarų valdytojams užduotu klausimu „**Įvertinkite, kokie dvaro valdytojo veiksmai/ priemonės, paskatintų filmavimus dvare**“ siekta išsiaiškinti, kokie jų nuomone veiksmai/ priemonės

galėtų pritraukti filmavimo komandas į dvarus. Pasirinkta vertinimo skalė: 1 - nereikalinga, 2 – reikia parengti, 3 – pradėta rengti, 4 – taikoma, 5 – taikoma nuolat (žr. 16 pav.).

16 pav. Dvarų valdytojų veiksmai/ priemonės skatinantys filmavimus dvaruose

Dėliodami prioritetus išvardintoms priemonėms ir veiksniams, dvarų valdytojai pirmiausia pabrėžė, kad svarbiausia yra *teigiamas valdytojo požiūris į filmavimą*. Šis valdytojo veiksmas įvertintas teigiamai pasirenkant variantus tarp „taikoma“ ir „nuolat taikoma“. Tolygus balsų pasiskirstymas rodo, kad dvarų valdytojai yra atviri galimybėms filmuoti jų dvaruose.

Tuo pačiu teigiamai įvertintas ir *vietinio atsakingo asmens* poreikis dvare filmavimo metu. „Taikoma nuolat“ nurodė 9 valdytojai, „taikoma“ – 2. Šis įvertinimas suprantamas ir tuo, kad vis dėlto dvaras yra kultūros paveldo objektas ir dvarų valdytojai nori būti tikri, kad filmavimai vyksta laikantis reikiamos pagarbos. Juolab, kad filmavimo metu gali atsirasti nenumatytų aplinkybių, kurios nebuvo aptartos sutartyse. „Pradėta rengti“ ir „reikia parengti“ pasirinko po vieną iš dvarų valdytojų. Taigi, šios priemonės poreikis suprantamas vienareikšmiškai teigiamai.

Kaip parodė valdytojų atsakymai, *lanksti nuomos kaina* reikalinga ne visuose dvaruose. Vienas dvaro valdytojas pasirinko įvertinimą „nereikalinga“. To priežastys gali būti, šiuometinė dvaro ar jo pastatų paskirtis, nepritaikymas filmavimo galimybės, taip pat fiksuotos kainos nustatymas. Šiuo konkrečiu atveju Akmenos dvaras yra restauracijos stadijoje, o dvaro malūne ketinama įrengti muziejų. Dviejų dvarų valdytojai nurodė, kad šią priemonę „būtina parengti“, o vienas, kad jau rengiama. Didžioji dauguma dvarų taiko lanksčią kainų sistemą (2 atsakymai „taikoma“, 7 – „taikoma nuolat“). Lanksčios kainos galimybės veikia ir dvaro statusas. Kai dvaras yra privačiose rankose, taikomų paslaugų

kainodara daug lankstesnė. Savininkas iš karto gali įvertinti gautiną naudą ir priimti sprendimus per trumpą laiko tarpą.

Pasirengimą sutarčių pasirašymui nereikalingu įvertino „Akmenos“ dvaro valdytojas. Ši priemonė siejasi su lanksčios nuomos kainos poreikiu, kuris taip pat buvo pažymėtas kaip nereikalingas ir buvo aptartas aukščiau esančioje pastraipoje. 5 dvaro valdytojai pažymėjo, kad netaiko šios priemonės pasirinkdami atsakymų variantus „reikia parengti“ ir „pradėta rengti“, tačiau ketina tai daryti. Likusiuose dvaruose priemonė taikoma („taikoma“ 2 atsakymai, „taikoma nuolat“ – 5).

Laikini technologiniai sprendimai nebūtų galimi penkiuose iš dvarų dalyvavusių tyrime, tai Plinkšių, Bistrampolio, Raudondvario, Siesikų bei Akmenos dvarai. Šie dvarai yra visiškai arba dalinai restauruoti, todėl pakeitimai juose nepageidaujami. Liubavo dvare nurodoma, kad tokia galimybė numatoma pažymėjus atsakymo variantą „reikia parengti“. Visuose likusiuose dvaruose taigiama, kad ši priemonė jau yra taikoma (6 pasirinkti atsakymai „taikoma“ ir 1 – „nuolat taikoma“).

Kokybiškos reklaminės medžiagostaikymui nepritarė Gulbinėnų dvaro valdytojas. Dvaras visiškai nerestauruotas, apleistas ir reklaminės nuotraukos labiau atbaidytų, nei pritrauktų potencialius užsakovus. Nebent filmo siužetui būtų reikalingas būtent tokio stovio dvaras. Reklaminės medžiagos parengimo klausimą laiko svarbiu ir numato jo taikymą 6 dvarų valdytojai (reikia parengti 4, pradėta rengti 2). Lygiai tiek pat dvarų valdytojų jau naudoja šią priemonę savo dvarų žinomumui didinti (taikoma – 2, taikoma nuolat – 4).

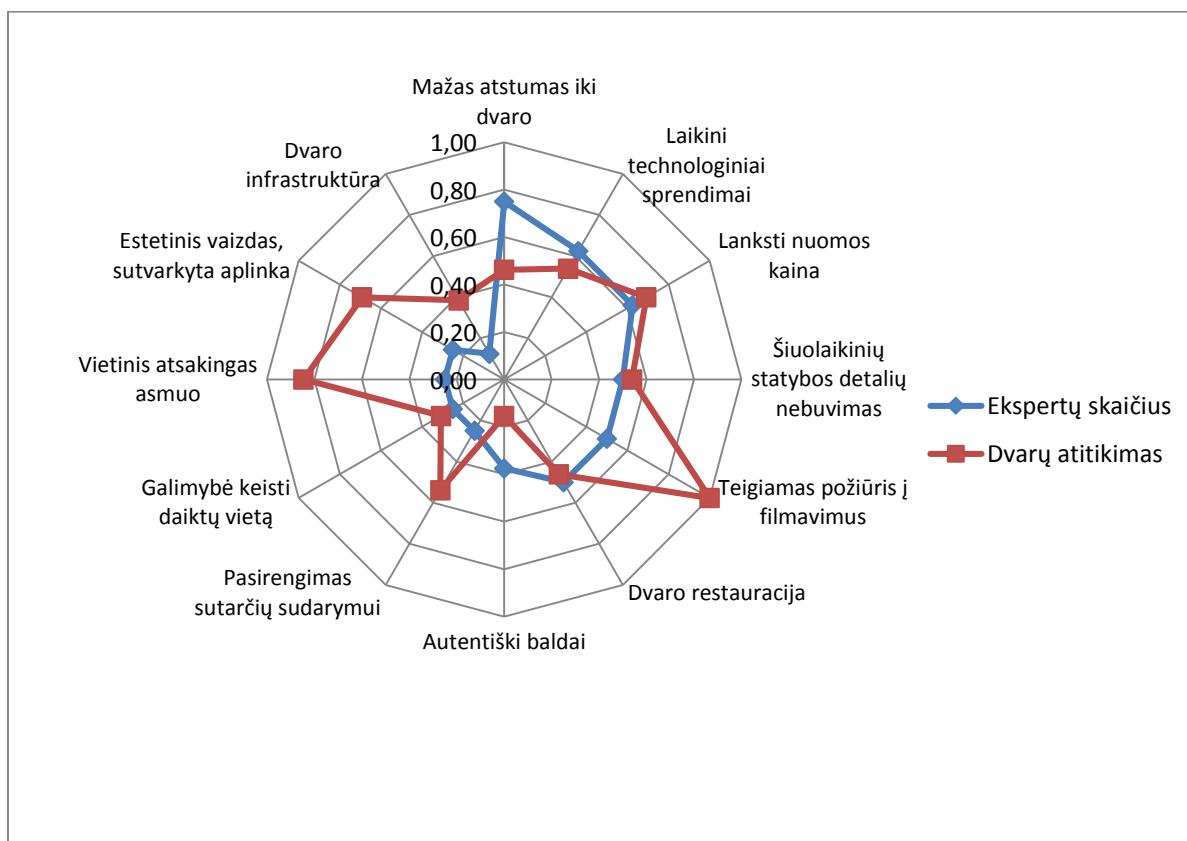
Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų svarbą tyrime dalyvaujančių dvarų valdytojai įvertino taikydami šias paslaugas savo dvaruose. Nuolat šias priemones taiko 4 valdytojai, dar dviejuose dvaruose šios paslaugos taikomos pagal poreikį. Siesikų dvaro valdytojas nurodo, kad šių paslaugų teikimas jau pradėtas rengti. Keturių dvarų valdytojai planuoja šias paslaugas teikti savo dvaruose, todėl šią priemonę įvertina kaip reikalingą parengti (Aštriosios Kirsnos, Liubavo, Raudondvario, Akmenos dvarai). Gulbinėnų ir Plinkšių dvarų valdytojai įvertino, kad dvaruose šios paslaugos nėra reikalingos.

Tiesioginį bendradarbiavimą su kino užsakovais dvarų valdytojai įvertina teigiamai, tačiau ne visi dvarai šią priemonę naudoja. „Taikoma“ ir „taikoma nuolat“ buvo nurodyta šešių dvarų valdytojų. Tai yra beveik pusė visų tyrime dalyvaujančių dvarų. Šios priemonės netaiko, bet sutinka, kad tokia veikla gali būti vykdoma 5 dvarų valdytojai. „Reikia parengti“ buvo pažymėta prie šių dvarų: Aštriosios Kirsnos, Kurtuvėnų, Liubavo, Raudondvario bei Akmenos. Tiesioginio bendradarbiavimo priemonę nereikalinga laiko 2 dvarų valdytojai: Plinkšių ir Siesikų.

Viena iš priežasčių sunkinančių tiesioginio bendradarbiavimo su kino užsakovu, priemonės įgyvendinimą, galėtų būtų reikiamų kontaktų užmezgimas. Lietuvoje nėra tik vienos filmų gamybos kompanijos, kurioje koncentruotųsi visi gaunami užsakymai. Užsienio kino prodiuseriai tai pat tiesiogiai bendradarbiauja tik su Lietuvos prodiuserinėmis kompanijomis, todėl siekiant įgyvendinti šią priemonę, svarbu iš anksto atlikti paruošiamuosius darbus informacijos surinkimui.

Kiek geriau vertinama *bendradarbiavimo su reklamos agentūromis* priemonė. Kad ji nereikalinga nurodo, tik vienas dvaras – Gulbinėnų, tačiau taikančių šią priemonę dvarų valdytojų taip pat nėra daug. Bendradarbiauja su reklamos agentūromis tik keturi iš tyrime dalyvaujančių dvarų: Aukštosios Fredos, Bistrampolio, Kurtuvėnų – nuolat, Liubavo dvarasne visada. Šios priemonės svarbumą įvertino ir ją pradėjo rengti trijų dvarų valdytojai: Babtyno - Žemaitkiemio, Siesikų bei Jakiškių. Apie būtinybę susitarti su reklamos agentūromis dėl bendradarbiavimo nurodė net 5 dvarai. Šiuo atveju, ryšių palaikymas su reklamos agentūromis yra paprastesnis savo apimtimi ir pasiekiamumu lyginant su tiesioginiu kino užsakovu. Reklamos agentūra gali būti vietinė kompanija ir tuo pačiu gali būti tarpininku tarp dvaro ir galutinio užsakovo.

Galimybė naudotis daiktais ir keisti jų vietas suteikia tik keturi iš tyrime dalyvaujančių dvarų (Babtyno – Žemaitkiemio, Kurtuvėnų, Jakiškių bei Aukštosios Fredos). Lygiai tiek pat dvarų valdytojų nurodė, kad tai „nereikalinga“ (Plinkšių, Gulbinėnų, Raudondvario bei Siesikų dvarai). Likę dvarų valdytojų atsakymai pasiskirsto tarp „reikia paregti“ ir „pradėta rengti“. Tai reiškia, kad šiuo metu galimybės naudotis daiktais dvaruose nėra net septyniuose iš tyrime dalyvaujančių dvarų. Tai galima būtų paaiškinti nepakankamu autentiškų baldų turėjimu arba giezta baldų naudojimosi politika, siekiant jiems nepakenkti.

17 pav. Tirtų dvarų atitikimas ekspertų iškeltiems kriterijams (pagal atsakymų vidurkius (žr. 7 priedą))

Remiantis dvarų valdytojų pateiktų duomenų analize ir sulyginus ją su ekspertų apklausos metu išvardintais dvaro tinkamumo kino turizmui kriterijais (žr. 17 pav.), teigtina, kad dvarai labiau atitinka kriterijus, kuriuos ekspertai nurodė mažiau svarbiais pvz. teigiamas požiūris į filmavimus, vietinis atsakingas asmuo, dvaro infrastruktūra (apgyvendinimas, maitinimas). Tačiau dauguma dvarų neatitinka tokių kriterijų kaip mažas atstumas iki dvaro, laikinų technologinių sprendimų taikymas, autentiškų baldų turėjimas. Dvarų valdytojų ir ekspertų nuomonės tik nežymiai skiriasi dėl lanksčių nuomos kainų, šiuolaikinių statybos detalių nebuvimo. Pusė ekspertų savo atsakymuose pažymėjo, kad turi būti atlikta dvaro restauracija. Mažiau nei pusė dvarų valdytojų nurodė, kad jų valdomas dvaras yra restauruotas. Taigi, tik apie pusė tyrinėjamų dvarų atitinka ekspertų iškeltus atrankos filmavimams kriterijus.

Dvaro pasirinkimą filmavimui kino prodiuseriai atlieka tam tikrų veiksmų seka. Pirmiausia, dvaras turi išpildyti scenarijaus iškeltus reikalavimus. Jeigu randamas toks dvaras, tada seka derybos dėl nuomos kainos ir galimų pakeitimų jame. Paraleliai vertinamos rekvizitų bei įrangos transportavimo sąmatos ir laiko kaštai. Dvaro pasirinkimo galimybes apriboja tai, kad Lietuvoje atkurtų dvarų skaičius yra labai mažas, juose trūksta autentiškų baldų ir pageidaujamos prabangos. Dvarų valdytojai linkę įsileisti filmavimo komandas, tačiau atidžiai stebi filmavimo darbus, kad būtų laikomasi prideramos pagarbos paveldui.

Kino turizmas kol kas nėra pripažinta turizmo rūšis Lietuvoje, nors atlikti populiariausių pasaulyje filmų tyrimai atskleidžia padidėjusį lankytojų skaičių ir teigiamą įtaką vietos ekonomikai. Pirmiausia trūksta visuomenės supažindinimo su galima nauja turizmo alternatyva ir kryptingos dvarų valdytojų ir prodiuserių vykdomos politikos. Dvarai šiuo metu neišnaudoja kino turizmo galimybių, nėra pasiruošę teikti atitinkamų paslaugų, kaip mini inscenizacijos, kino žemėlapiai. Filmų filmuotų dvaruose pristatymui neskiriamas reikiamas dėmesys. Pateikiama tik bendrojo pobūdžio informacija. Kino prodiuseriai pristatydami filmą, nemini jo filmavimo vietos. Jie taip pat neišnaudoja filmo reklamos galimybių su valdytojais suderinus veiklą dvaruose. Tiek dvarų valdytojai, tiek kino industrijos atstovai vykdo savarankiškas veiklas, kurios nėra suderintos tarpusavyje. Valstybė kino turizmo, kaip atskiros turizmo rūšies, nėra apibrėžusi jokiuose teisiniuose dokumentuose, todėl nėra ir jokio šios srities reguliavimo.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

Atlikta mokslinių dokumentų „Kino turizmo plėtros galimybių Lietuvos dvaruose“ analize ir remiantis atliktu tyrimu padarytos tokios *išvados*:

1. Kino turizmas Lietuvoje, ir tuo pačiu dvaruose, nėra skatinamas ir remiamas. Lietuvos teisiniai aktai nenurodo kino turizmo, kaip atskiros turizmo rūšies, egzistavimą, todėl ši naujovė palikta savieigai. Tikslingai nevystant kino turizmo, prarandama potencialių turistų rūšis, o su jais ir pridėtinė vertė ekonomikai.
2. Lietuvos dvarai savo organizacine struktūra, paskirtimi, kultūriniu gyvenimu bei architektūra sekė Vakarų Europos pavyzdžiu, todėl šiandien turime kultūrinio paveldo bazę, kuri gali būti panaudota filmų kūrimui. Šį teiginį patvirtina rašytinis bei vaizduojamasis paveldas, statybos bei dekorų naujovių pritaikymas dvaro architektūroje. Laikmečio bei architektūros atitikimą teigiamai vertina ir ekspertai.
3. Kino turizmas vykdomas filmo kūrimo vietovėse padidina lankytojų skaičių, pakelia ekonomiką, sukuria naujas darbo vietas taip pat skatina naujų verslo sričių vystymąsi. Tai patvirtina populiariausių filmų filmavimo vietovių tyrimai. Gaunama kino turizmo nauda ekonominiu požiūriu vertinama teigiamai, gamtiniu požiūriu kai kuriais atvejais gali būti vertinama neigiamai dėl intensyvumo.
4. Nėra koncentruotos informacijos apie filmus kurtus Lietuvos dvaruose. Viešojoje spaudoje randami tik pavieniai pranešimai, kad viename ar kitame dvare filmuojamas filmas. Dvarų valdytojai neakcentuoja šios informacijos. Jeigu apie tai užsimenama, tai dažniausiai būna trumpa pastraipa iš skyrelio. Taip prarandama dvarų populiarinimo galimybė.
5. Kino kūrėjų vykdomuose filmų pristatymuose neminima kino filmo kūrimo vieta. IMDB internetinėje svetainėje reitinguojančioje pasaulio kino filmus, užsienio kino kompanijos, filmavusios filmus Lietuvoje, nemini konkrečių filmavimo vietų. Be nuorodų Lietuva iškrenta iš „kino filmų žemėlapių“, todėl reikalinga papildyti trūkstamą informaciją.
6. Dauguma dvarų nesutvarkyti dėl finansavimo trūkumo. Valstybė skiria dvarams finansavimą tik pagal prioritetinį sąrašą, į kurį privatūs, ne valstybės saugomi dvarai, nepatenka. Privatūs dvarai finansavimo paramą gauna teikdami projektus Europos Sąjungos paramai gauti, tačiau dalis lėšų turi būti privačios. Privačių lėšų stygius stabdo paraiškų teikimą.
7. Prabangos, autentiškų baldų ir kitų rekvizitų trūkumas dvaruose. Karų ir okupacijos metu iš dvarų išvežta didžioji dalis vertingų daiktų. Finansavimo stygius stabdo ne tik dvaro atkūrimą, bet ir jo apstatymą, todėl ne visi dvarai gali pasiūlyti reikiamą interjero komplektaciją filmavimams. Keletos daiktų turėjimą arba visišką autentiškų baldų nebuvimą nurodo 11 iš 13 dvarų valdytojų.

8. Skiriasi filmų kūrėjų ir dvarų valdytojų nuomonės dėl kriterijų svarbumo renkantis dvarą filmavimams. Dvarų valdytojai prioritetu laiko dvaro ir jo aplinkos vaizdą, o filmų prodiuseriai svarbiausius skiria dvaro nuomos kainai, scenarijaus atitikimui ir atstumui iki dvaro (6 iš 8 ekspertų). Būtinai tarpusavio lūkesčių ir prioritetų suderinimas.
9. Pozityvus dvarų valdytojų nusiteikimas filmavimams dvaruose. Tyrimas atskleidė, kad visi tyrime dalyvavę dvarininkai palaiko teigiamą požiūrį į filmavimus dvaruose, tačiau tik pusė apklaustųjų gali pasiūlyti filmavimams tinkantį dvarą su išlaikyta autentika. Svarbu identifikuoti faktorius, kurie turi būti pagerinti.
10. Nustatyti tokie svarbiausieji dvaro tinkamumo filmavimui kriterijai: mažas atstumas iki dvaro, atitikimas scenarijui, dvaro paskirtis ir apribojimai jame, nuomos kaina, šiuolaikiškų statybos detalių nebuvimas, dvaro atitikimas laikmečiui, estetiškas vaizdas, geografinė architektūra ir dvaro infrastruktūra (apgyvendinimas, maitinimas).

Remiantis atliktais dvaro tinkamumo kino turizmui ekspertiniais vertinimais ir Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos narių anketinio tyrimo rezultatais parengti tokie *siūlymai*:

1. Lietuviškų filmų internetinio tinklalapio sukūrimas su nurodytomis filmavimo vietovėmis. Vykdytoju galėtų būti paskirta *Nepriklausomų prodiuserių asociacija*, kadangi prodiuseriai tiesiogiai susiję su filmavimo „virtuve“ ir žino kur bei kada kuriami nauji filmai. Tai palengvintų informacijos paiešką ir paskatintų keliauti.
2. *Valstybinis turizmo departamentas* turėtų inicijuoti programėlių išmaniesiems telefonams, kurios leistų sujungti filmo lokacijos, maitinimo, apgyvendinimo, pramogų infrastruktūrą, sukūrimą. Programėlės ypatingai pasitarnautų užsienio turistams, kadangi suteiktų visą reikiamą informaciją greitai ir vietoje, nepriklausomai nuo informacinių centrų darbo laiko.
3. *Dvarų valdytojai* pasirašinėdami sutartis su filmo užsakovais, turėtų išsireikalausti ir sutartyje užfiksuoti punktą, dėl filmavimo vietovės t.y. dvaro paminėjimo filmo pradžioje. Tai viena iš efektyvių besikartojančių reklamų, kuri nereikalauja papildomų išlaidų.
4. *Filmo kūrybinė grupė* turėtų išleisti filmo žemėlapi, kuris apjungtų visas filmavimo vietas. Tai skatinančioji priemonė aplankyti vietas, kuriose buvo kuriamas filmas. Šiuo metu populiarėjant individualioms kelionėms, filmo žemėlapis gali tapti paskatinančia priemone rinktis konkretų maršrutą.
5. Ekskursijų po filmavimo vietas organizavimas: „filmo pėsčiųjų tako“, „filmo gido“ išleidimas. *Dvarų iniciatyva* turėtų būti rengiamos ekskursijos po filmavimo aikštes. Lankytoji turėtų būti įdomu pamatyti kur ir kaip vyko filmavimai.

6. *Dvarų valdytojų iniciatyva*, dvaruose galėtų būti rengiamos mini inscenizacijos, rodomos ekspozicijos pasitelkiant filmų rekvizitus. Įsijautimas į filmo personažo rolę, persirengimas kostiumais, prisiminimo rekvizito pasigaminimas galėtų būti puiki atrakcija ir pramoga šeimai.
7. Dvaruose galėtų būti rengiamos filmų peržiūros, pristatymai. *Dvaro valdytojo ir filmo kūrybinės grupės* bendradarbiavimas filmo pristatymo tikslais duotų abipusės naudos. Dvaras būtų reklamuojamas ir susietas su filmu nuo pat premjeros (eliminuojama dvaro nepaminėjimo problema), o filmo užsakovai mainais gautų patalpas pristatymui.
8. Dvarų valdytojams būtina pradėti bendradarbiavimą *su kelionių agentūromis*. Pateikti joms lankstinukų, žemėlapių, filmuotos medžiagos, kuri būtų rodoma ekskursinių kelionių metu. Tai reklamuotų patį dvarą, bei skatintų turizmą vietovėje. Turizmo suaktyvėjimas skatina susijusių verslų kūrimąsi ir vystymąsi.
9. *Kino kūrėjai*, vykdydami filmo reklamos kampaniją, galėtų įtraukti filme vaidinusius aktorius. Aktorių skandalingi poelgiai, meilės romanai ar kiti nutikimai panaudoti marketinginiais tikslais, atkreipia dėmesį ir į filmą, ir į vietovę, kurioje tai nutiko.
10. Kino filmai, kuriami Lietuvoje, turėtų būti labiau orientuoti į pasaulinę auditoriją. *“Vilniaus kino biuras”*, kaip tarpininkas tarp užsienio kompanijų ir vietinių organizacijų Lietuvoje, galėtų parengti strategiją, pagal kurią organizuotų naujų filmavimo vietovių žvalgytuves užsienio prodiuserinių kompanijų atstovams, susitikimus su dvarų valdytojais.
11. Pilnos informacijos apie filmą ir jo filmavimo vietovių pateikimas filmus reitinguojančiame internetiniame puslapyje *imdb.com* bei kitose užsienio informacinėse svetainėse. Pilnai užpildyta filmo informacinė bazė informuoja lankytojus apie Lietuvą. Kai kuriems tai gali būti pirma pažintis su Lietuva, apie kurią anksčiau nebuvo girdėję.

BIBLIOGRAFIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės ir kiti normatyviniai aktai:

1. Dvarų paveldo išsaugojimo programa, *Valstybės Žinios*, 2007, Nr. 58-2243.
2. Saugomų teritorijų įstatymas, *Valstybės Žinios*, 2001, Nr. 108 – 3902.
3. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, *Valstybės Žinios*, 2004, Nr. 153 – 5571.
4. Teritorijų planavimo įstatymas, *Valstybės Žinios*, 2003, Nr. 42 – 1916.
5. Žemės įstatymas, *Valstybės Žinios*, 2004, Nr. 28 – 868.
6. Statybos įstatymas, *Valstybės Žinios*, 2001, nr. 101 – 3597;
7. Nekilnojamojo turto registro įstatymas, *Valstybės Žinios*, 2001, Nr. 55 – 1948;
8. Nekilnojamojo turto kadastro įstatymas, *Valstybės Žinios*, 2003, Nr. 57 – 2530.
9. Lietuvos Respublikos Turizmo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI – 1496.
10. Viešųjų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų kompleksiškas pritaikymas turizmo reikmėms VP3-1.3-ŪM-02-V, prieiga per internetą <http://www.esparama.lt/priemone?priem_id=000bdd5380001188>, (žiūrėta 2015 02 20).
11. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas 91 straipsnis, prieiga per internetą <<http://www.infolex.lt/ta/103787:str91>>, (žiūrėta 2015 02 22).

Kiti šaltiniai:

12. Semeškaitė I., *Lietuvos pilys ir dvarai/ iš serijos „Turistiniai maršrutai krašto keliais“, š-oji knyga/*, Vilnius: leidykla Algimantas, 2005, 288 p.
13. Semaška A., *Po Lietuvą*, Vilnius: leidykla Algimantas, 2002, 720 p.
14. Bukaitė V., Dvaras. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, T. V (Dis-Fatva), Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2004, 236 p.
15. Dvaras, *Lietuviškoji enciklopedija*, T. VII (Drugiai-Fazmos), Kaunas: spaustuvė Varpas, 1939, 275 p.
16. Petrauskas R. Didžiojo kunigaikščio institucinio dvaro susiformavimas Lietuvoje (XIV a. pabaigoje – XV a. viduryje). *Lietuvos istorijos metraštis*, 2005 T1, Vilnius, 2006, 5-38 p.
17. Semaškaitė I., *Lietuvos dvarai: dviejų tomų žinynas*, T1, Vilnius: Algimantas, 2009, 243 p.
18. Mikalauskas V., *Trumpa, bet nuostabi istorija*. Leidykla: Mintis, Vilnius, 1977, 115 p.
19. *Aiškinamasis turizmo terminų žodynas: lietuvių ir anglų kalbomis*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2009, 167 p.
20. Parkinson D., *Kino istorija*, Vilnius: R. Paknio l-kla, 1995, 273 p.
21. Kancerevičiūtė A., et al., *Trumpa kino istorija: Nuo ištakų iki Antrojo pasaulinio karo*, Vilnius: Vaizdų kultūros studija, Vilnius: Vaizdų kultūros studija, 2011, 147 p.

22. Lietuvos dvarai ir pilys, Vilnius: Lietuvos pilių ir dvarų asociacija, 2012, 22 p.
23. Tidikis R., Socialinių mokslų tyrimų metodologija, Lietuvos teisės universitetas, Vilnius, 2003, 626 p.
24. Semaškaitė I., Kasmet Lietuvoje sunyksta per 20 dvarų, prieiga per internetą <<http://www.delfi.lt/verslas/nekilnojamasturtas/kasmet-lietuvoje-sunyksta-per-20-dvaru.d?id=31751397>>, (žiūrėta 2015 01 12).
25. Hudson S., Ritchie J.R.B., Promoting destinations via film tourism: an empirical identification of supporting marketing initiatives, prieiga per internetą <http://www.academia.edu/3432925/Promoting_destinations_via_film_tourism_an_empirical_identification_of_supporting_marketing_initiatives>, (žiūrėta 2015 01 10).
26. Macionis N., O'Connor N., How can the film-induced tourism phenomenon be sustainably managed?, prieiga per internetą <http://www.academia.edu/562940/How_can_the_film_induced_tourism_phenomenon_be_sustainably_managed>, (žiūrėta 2015 01 20).
27. World map, prieiga per internetą <<http://www.movie-locations.com/>>, (žiūrėta 2015 01 20).
28. Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus, prieiga per internetą <http://www.ltmkm.lt/lt/apie_muzieju/muziejaus_veikla.html>, (žiūrėta 2015 01 10).
29. Wolf Hall sets prepare tourist invasion filming new BBC Henry VIII drama starring Damian Lewis, prieiga per internetą <<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2873336/Wolf-Hall-sets-prepare-tourist-invasion-filming-new-BBC-Henry-VIII-drama-starring-Damian-Lewis.html>>, (žiūrėta 2015 01 20).
30. Pokalbis su „Vilniaus kino biuru“: „Vilniaus mieste laimi visi“, prieiga per internetą <<http://kinfo.lt/pokalbis-su-vilniaus-kino-biuru-vilniaus-mieste-laukiami-visi/>>, (žiūrėta 2015 01 25).
31. Buzzword, prieiga per internetą <<http://www.macmillandictionary.com/buzzword/entries/set-jetter.html>>, (žiūrėta 2015 02 16).
32. Dvaras, prieiga per internetą <<http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/d/dvaras>>, (žiūrėta 2015 01 10).
33. Gražulis A., Lietuvos dvarų paveldo apsaugos, atgaivinimo ir integravimo į šiuolaikinės visuomenės gyvenimą problemos, *Dvarų paveldas Lietuvoje ir Lenkijoje. Visuomenės vaidmuo: problemos ir iššūkiai: Plungės seminaras, 2008 09 26*, prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=871&p_d=81754&p_k=1>, (žiūrėta 2015 01 10).
34. „Ervino“ sugriautą maniežą pakels ES pinigai, prieiga per internetą <http://www.kurtuva.lt/arc_straipsnis.php?id=475>, (žiūrėta 2011 11 02).
35. Paieška, prieiga per internetą <http://www.heritage.lt/dvarai/apie_duomenu_baze.php>, (žiūrėta 2015 01 17).

36. Officers & Servants in a Medieval Castle, prieiga per internetą <http://www.castlesandmanorhouses.com/life_02_officers.htm>, (žiūrėta 2015 01 17).
37. Cellarer, prieiga per internetą <<http://historymedren.about.com/od/cterm/g/cellarer.htm>>, (žiūrėta 2015 01 18).
38. Larder, prieiga per internetą <<http://en.wikipedia.org/wiki/Larder>>, (žiūrėta 2015 01 18).
39. Scalding-house, prieiga per internetą <<http://en.wikipedia.org/wiki/Scalding-house>>, (žiūrėta 2015 01 18).
40. Saucery, prieiga per internetą <<http://en.wikipedia.org/wiki/Saucery>>, (žiūrėta 2015 01 18).
41. Ewerer, prieiga per internetą <http://medieval_terms.enacademic.com/1236/Ewerer>, (žiūrėta 2015 01 18).
42. *Audio vizualinių medijų žodynas*, prieiga per internetą <<http://www.lkc.lt/wp-content/uploads/2013/10/P.pdf>>, (žiūrėta 2015 01 30)
43. Karvelytė K., Kinematografinio suvokimo ypatumai: Henry Bergsonas ir Gilles Deleuze`as, prieiga per internetą <<http://www.balsas.cc/kinematografinio-suvokimo-ypatumai-henry-bergsonas-ir-gilles-deleuzeas-1-d/>>, (žiūrėta 2015 01 30).
44. Jankauskas G., Kino istorija: kas ir kada išrado kiną?, prieiga per internetą <<http://www.obuolys.lt/labas/straipsnis/374/>>, (žiūrėta 2015 01 31).
45. Optical toys, prieiga per internetą <http://www.dickbalzer.com/Optical_Toy.203.0.html>, (žiūrėta 2015 01 31).
46. Kinas, prieiga per internetą <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Kinas>>, (žiūrėta 2015 01 31).
47. Kino istorija, prieiga per internetą <http://lt.wikipedia.org/wiki/Kino_istorija>, (žiūrėta 2015 02 01).
48. Kinas, prieiga per internetą <www.straipsniai.lt/kultura/informacija/kinas/puslapis/3887+&cd=4&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>, (žiūrėta 2015 02 01).
49. Kinas, prieiga per internetą <<http://www.culture.lt/Lietuva/esme/page3.htm>>, (žiūrėta 2015 02 01).
50. Follow the Stars - The London Film Locations Walk, prieiga per internetą <<http://www.secretlondonwalks.co.uk/groups.html>>, (žiūrėta 2015 02 16).
51. Heelan Ch. A., On Location: Film – Inspired Travel, prieiga per internetą <<http://www.frommers.com/articles/4108.html>>, (žiūrėta 2015 02 16).
52. Lietuvos pilių ir dvarų asociacija, prieiga per internetą <<http://www.dvarai.lt/index.php?dabartis>>, (žiūrėta 2015 02 18).

53. Dėl nykstančio kultūros paveldo – apsisprendimo metas, prieiga per internetą <<http://www.delfi.lt/verslas/nekilnojamas-turtas/del-nykstancio-kulturos-paveldo-apsisprendimo-metas.d?id=58801611>>, (žiūrėta 2015 02 20).
54. Lentvario dvaro rūmams reikalinga didesnė apsauga, prieiga per internetą <<http://www.kpd.lt/news/47/148/Lentvario-dvaro-rumams-reikalinga-didesne-apsauga.html>>, (žiūrėta 2015 02 20).
55. Už sistemingą Leonpolio dvaro rūmų nepriežiūrą UAB „Timber Pack“ skirta 40 000 Lt bauda, prieiga per internetą <<http://www.kpd.lt/news/61/148/Uz-sisteminga-Leonpolio-dvaro-rumu-neprieziura-UAB-Timber-Pack-skirta-40-000-Lt-bauda.html>>, (žiūrėta 2015 02 20).
56. Verslininkas Pinkevičius areštuoto Lentvario dvaro neatgaus, prieiga per internetą <<http://www.alfa.lt/straipsnis/15502692/verslininkas-pinkevicius-arestuoto-lentvario-dvaro-neatgaus>>, (žiūrėta 2015 02 20).
57. Kultūros vertybių registras, prieiga per internetą <<http://kvr.kpd.lt/heritage/>>, (žiūrėta 2011 11 05).
58. Karus atleikę dvarai griūva taikmečiu, prieiga per internetą <<http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/kitos-lietuvos-zinios/karus-atlaike-dvarai-griuva-taikmeciu/,print.1>> (žiūrėta 2011 11 15).
59. Vienuolynas, prieiga per internetą <http://www.videniskiai.moletai.lm.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=67&Itemid=111>, (žiūrėta 2011 11 05).
60. Varnaitė D., Sugrįžtantys Lietuvos dvarai, prieiga per internetą <<http://www.kpd.lt/birzuvenu-dvaras/>> (žiūrėta 2015 03 08).
61. „Anos Kareninos“ kūrėjai Vilnių pavers pagrindinės filmo herojės namais, prieiga per internetą <<http://www.15min.lt/naujiena/kultura/kinas/anos-kareninos-kurejai-vilniu-pavers-pagrindines-filmo-herojes-namais-4-268282>>, (žiūrėta 2015 03 08).
62. Johnas Malkovichius Vilniuje – prasidėjo režisieriaus G. Salvatore filmo „Sibirietiškas auklėjimas“ filmavimas, prieiga per internetą <<http://www.15min.lt/zmones/naujiena/pasaulis/johnas-malkovichius-vilniuje-prasidejo-rezisieriaus-g-salvatore-filmo-sibirietiskas-auklejimas-filmavimas-27-168235>>, (žiūrėta 2015 03 08).
63. Šiaurės Italija, nufilmuota Lietuvoje, prieiga per internetą <<http://lzinios.lt/lzinios/kultura-ir-pramogos/siaures-italija-nufilmuota-lietuvoje/141986>>, (žiūrėta 2015-03-08).
64. Tuštumos kilpos, prieiga per internetą <http://kinopavasaris.lt/lt/programa>, (žiūrėta 2015 03 22).
65. Grigaliūnaitė V., Iš bajorų sąjungos perimtas Trakų Vokės dvaras atidaromas lankytojams ir laukia remonto, prieiga per internetą <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/is-bajoru>>

[sajungos-perimtas-traku-vokes-dvaras-atidaromas-lankytojams-ir-laukia-remonto-56-451445](#)>,
(žiūrėta 2015 03 08).

Tamošaitytė J., Kino turizmo plėtros galimybės Lietuvos dvaruose / Tarptautinio turizmo administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas Prof. Dr. A. Baležentis. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, Vadybos institutas, 2015. - 81 p.

Anotacija

Baigiamajame magistro darbe analizuojamos kino turizmo plėtros galimybės Lietuvos dvaruose, aptariama pačio kino turizmo samprata, dvarų ir kino raida, apžvelgiamas teorinis filmų turizmo modelis, aptiriamos dvarų atnaujinimo problemos bei šiuo metu vykdoma veikla juose. Darbe apžvelgiami dvaruose filmuoti filmai, pateikiama chronologinė filmų analizė. Remiantis ekspertų vertinimais ir dvarų valdytojų anketinio tyrimo atsakymais, nustatomi dvaro pasirinkimo filmavimams kriterijai bei dvarų atitikimas jiems.

Pagrindiniai žodžiai: kino turizmas, filmų sukeltas turizmas, kino turizmas dvaruose, dvaro filmavimo atrankos kriterijai

Tamošaitytė J., Film tourism development opportunities in Lithuanian Manors / International Tourism Management Master's thesis. Supervisor Prof. Dr. A. Baležentis. – Vilnius: Institute of Management, Faculty of Politics and Management, Mykolas Romeris University, 2015. – 81 p.

Anotation

The master thesis analyzes the film tourism development opportunities in Lithuanian manors, discusses the conception of film tourism, evolution of manors and cinema. Here overview the teoretical model of the film tourism, manors upgrade issuesand on going activities in them. The master thesis gives an overview of the movies which was filmed in the manors, provided chronological analysis. According to expert estimates and manors owners questionnaire survey responses, set the filming selection criteria of the manor and manors compliance therewith.

Key words: film tourism, film-induced tourism, film tourism in the manors, manor filming selection criteria

Tamošaitytė J., Kino turizmo plėtros galimybės Lietuvos dvaruose / Tarptautinio turizmo administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas Prof. Dr. A. Baležentis. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, Vadybos institutas, 2015. - 81 p.

SANTRAUKA

Kino turizmas yra nauja ir dar menkai tyrinėta turizmo rūšis. Šios rūšies turizmas suprantamas, kaip filmų inspiruotas turizmas, kai vykstama į tam tikrą vietovę, matytą kino filme. Lietuvoje kino turizmo plėtros dvaruose tema nėra nagrinėta, nors pavienių publikacijų apie kino turizmo įtaką tam tikroms vietovėms, kuriose buvo filmuojama, yra skelbta. Kino turizmo vystymo rezultatai: sutvarkyta vietovė ir išvystyta infrastruktūra, išaugęs lankytojų skaičius, padidėjusios pajamos, naujų verslo sričių kūrimasis. Ekspertų apklausos ir dvarų valdytojų anketinių tyrimų rezultatų analizė atskleidė, kad dauguma dvarų Lietuvoje nėra pritaikyti kino turizmui. Pagrindiniai trūkumai yra neatlikta pastatų restauracija, autentiškų baldų trūkumas, tolimas atstumas iki dvaro. Pagrindiniai plusai yra tai, kad visi dvarų valdytojai nusiteikę teigiamai kino turizmo vystymui. Tyrimo problema iškeliamą klausimu – ar dvarai atitinka kino turizmo atrankos kriterijus? Tyrimo objektas – kino turizmas. Darbo tikslas – kino turizmo plėtros galimybių nustatymas Lietuvos dvaruose. Tikslui įgyvendinti suformuojami šie uždaviniai: atskleisti kino turizmo sampratą ir aptarti filmų turizmo teorinį modelį, apžvelgti dvarų padėtį Lietuvoje bei panaudojimą filmavimams, nustatyti dvaro tinkamumo filmavimui kriterijus. Darbe naudojami tyrimo metodai buvo teoriniai (dokumentų turinio analizė, mokslinės literatūros analizė) ir empiriniai (ekspertinis vertinimas, anketinis tyrimas).

Magistro baigiamasis darbas sudarytas iš 3 skyrių. Pirmame skyriuje aptarta kino turizmo dvaruose samprata, dvarų ir kino raida, teorinis filmų turizmo modelis. Antrame skyriuje apžvelgta privačių bei savivaldybių dvarų Lietuvoje padėtis, patyrimai ir problemos. Taip pat aptarta, kokie filmai buvo filmuoti Lietuvos dvaruose, sudaryta chronologinė juosta. Trečiame skyriuje analizuojami ekspertų vertinimų ir dvarų valdytojų anketinio tyrimo metu gauti duomenys. Nustatyti dvarų atrankos filmavimams kriterijai bei tyrinėjamų dvarų atitikimas svarbiausiems kriterijams.

Tamošaitytė J., Film tourism development opportunities in Lithuanian Manors / International Tourism Management Master's thesis. Supervisor Prof. Dr. A. Baležentis. – Vilnius: Institute of Management, Faculty of Politics and Management, Mykolas Romeris University, 2015. – 81 p

SUMMARY

Film tourism is a new and still poorly studied specie of tourism. This type of tourism is seen as a film inspired tourism, journeys into the places, seen in the movie. The topic of film tourism development in the Lithuanian manors is not examined, although sporadic publications on film tourism impact on certain areas where have been filmed, is announced. Film tourism development results: arranged location and developed infrastructure, an increase in the number of visitors, increased revenue, new business creation. Expert interviews and manors managers questionnaire survey results revealed that the majority of estates Lithuania are not suitable for film tourism. The main disadvantages are not performed restoration of buildings, lack of authentic furniture, far distance to the manor. The main advantage is that all manors managers positively disposed to film tourism development. The study raises the problem of the subject - meets the manors film tourism selection criteria? The object of research - a film tourism. The aim - film tourism development opportunities in the Lithuanian manors. To achieve this purpose formed following tasks: to explain the concept of film tourism and discuss film tourist theoretical model, an overview of the situation in Lithuania and manors, set manor eligibility criteria for filming. The work methods were used to study the theoretical (content analysis of documents, analysis of scientific literature) and empirical (expert assessment, questionnaire survey).

Master thesis consists of three chapters. The first chapter discusses the concept of film tourism manors, manors and film development, film tourism theoretical model. The second chapter is a review of private and municipal manors situation, experiences and problems in Lithuania. It also discusses what movies were filming in the manors of Lithuania, arranged in chronological tape. The third chapter discusses the expert opinions and manors managers questionnaire survey obtained data. Set manors selection criteria and the filming of exploratory manors matching key criteria.

PRIEDAI

FILMO „SIDEWAYS“ KINO ŽEMĖLAPIS

SIDEWAYS THE MAP

A SANTA BARBARA COUNTY
WINE COUNTRY TOUR INSPIRED BY THE FOX
SEARCHLIGHT PICTURES FILM **SIDEWAYS**

1. **AJ SPURS**
350 E. Highway 246
Buellton
805.686.1655
www.ajspurs.com

Miles and Jack meet a waitress named Cami who Jack later gets tangled up with.

6. **FESS PARKER WINERY**
(FRASS CANYON)
6200 Foxen Canyon Rd
Los Olivos
805.688.1545
www.fessparker.com

At "Fress Canyon's" large wine tasting event, Miles phones his agent and finds out his book will not be published. After the power refuses to serve him a full glass, Miles guzzles the spit bucket.

10. **HITCHING POST II**
408 E. Highway 246
Buellton
805.688.0676
www.hitchingpostwines.com

Miles and Jack share a bottle of Hitching Post at the bar. While having dinner, they talk to Maya who waits tables there. Later Miles returns 80.005.2000.

14. **OCEAN LANES**
1420 E. Ocean Avenue
Lompoc
805.736.4541
www.lompoc.com

Miles begrudgingly joins Jack at the bowling alley with Stephanie, her daughter and talkative mother.

18. **SOLVANG RESTAURANT**
Solvang
1672 Copenhagen Drive
805.688.4645
www.solvangrestaurant.com

Miles and Jack drive through the wine country.

2. **ANDREW MURRAY VINEYARDS**
(Tasting Room: 2901-A Grand Avenue)
Los Olivos
805.686.9604
www.andrewmurrayvineyards.com

Miles, Jack, Maya and Stephanie sneak out of a wine lecture to share a romantic walk through the Barrel Room.

7. **FIRESTONE WINERY**
5000 Zaca Station Rd
Los Olivos
805.686.3940
www.firestonewine.com
10am-5pm daily

While tasting wine, Miles and Jack meet Stephanie, a flirtatious wine pourer who becomes the object of Jack's affection.

11. **KALYRA WINERY**
343 N. Refugio Rd
Santa Ynez
805.693.8864
www.kalyrawinery.com

Ostriches feed on the Miles, Jack, Maya and Stephanie. Miles, Jack, Maya and Stephanie. Later, Jack gets acquainted with them on his "turn" from Buellton to Solvang.

15. **OSTRICH LAND**
610 E. Highway 246
between Buellton and Solvang
805.686.9696
www.ostrichland.com

Jack and Miles drive through vineyards.

3. **BUCOLIC SANTA ROSA ROAD**

During the split screen portion of the film, Miles and Jack help themselves to full glasses when the pourer turns her back.

8. **FOXEN WINERY**
7200 Foxen Canyon Road
Santa Maria
805.937.4251
www.santamaria.com

Miles and Maya walk through the market.

12. **LOMPOC FARMERS' MARKET**
Corner of Ocean Avenue & 1st
Lompoc
805.459.6050
www.lompoc.com
2pm-5pm Fridays

While golfing, Miles and Jack tighten the impatient foursome chipping into them.

16. **RIVER COURSE AT THE ALISAL**
Alisal Guest Ranch
150 Alisal Road
Solvang
805.686.6042
www.rivercourse.com

The motel Miles and Jack stay in while in Buellton.

4. **DAYS INN BUELLTON**
114 E. Highway 246
Buellton
805.688.8448
www.daysinn-solvang.com

Miles is despondent over Conundrum passing on his book. Jack tries to console him.

9. **GAVITO STATE BEACH**
Highway 101
33 miles West of Santa Barbara
805.688.1033
www.parks.ca.gov

Miles, Jack, Maya and Stephanie enjoy dinner and several exquisite bottles of wine.

13. **LOS OLIVOS CAFE & WINE MERCHANT**
2879 Grand Avenue
Los Olivos
888.948.3748
www.losolivoscafe.com

Miles teaches Jack the basics of wine tasting. Chris Burroughs starts them off with the Vin Gris in which Miles smells citrus, strawberry, the faintest soupçon of asparagus and just a flutter of a nutty eggplant cheese.

17. **SANFORD WINERY**
7250 Santa Rosa Road
Buellton
805.688.3300
www.sanfordwinery.com

SIDEWAYS TOUR TIPS

The film **SIDEWAYS** was set and filmed in Santa Barbara County's vibrant wine country. The movie was helmed by critically acclaimed director Alexander Payne (Election, About Schmidt) who wrote the screenplay with his longtime screenwriting partner, Jim Taylor, based on the novel of the same name by Rex Pickett. Fox Searchlight Pictures: www.foxsearchlight.com

WINE CLUB

Featuring wines of Santa Barbara County

Two bottles, every other month
Hand-selected wines sure to please
\$30, \$50 or \$70 per shipment (+tax & shipping)
Re-live your days in the wine country all year long!

To join call 866-746-7293 or visit www.SidewaysWineClub.com

**MEMORANDUMAS TARP LIETUVOS PILIŲ IR DVARŲ ASOCIACIJOS, ESTIJOS
DVARŲ ASOCIACIJOS IR LATVIJOS PILIŲ IR DVARŲ ASOCIACIJOS**

**The Memorandum of Understanding
among the Lithuanian Association of Castles and Manors,
the Estonian Manor Association,
and the Latvian Association of Castles and Manors
on cooperation**

The Lithuanian Association of Castles and Manors,

The Estonian Manor Association,

and

The Latvian Association of Castles and Manors,

hereinafter referred to as the "Parties",

recognising the importance of cultural and historical heritage and its contribution to economic, cultural and social life of the three Baltic States;

taking into account historical and cultural heritage, and similar cultural and tourism resources of their countries;

giving great importance to the promotion of cultural and historical identity and shared values in the areas of culture and cultural heritage;

willing to strengthen the positions of palaces, castles and manors in cultural, tourism, hospitality and related industries;

desiring to contribute to the cultural heritage conservation in the country of each Party, the Baltic States, the Baltic Sea Region, and the European Union;

recognizing that the Parties are facing similar opportunities and challenges in trying to adapt to the changing environment both within the international, European Union and national level;

considering that the promotion of mutual understanding among the Parties will benefit the interests of the each Party;

wishing to set forth the practical framework arrangements for the implementation of trilateral cooperation activities of like-minded Parties;

noting the Programme of Cultural Cooperation between the Ministry of Culture of the Republic of Estonia, the Ministry of Culture of the Republic of Latvia and the Ministry of Culture of the Republic of Lithuania for the years 2012-2014 signed in Vilnius on 8 June 2012;

noting the Agreement among the Ministry of Culture and Education of the Republic of Estonia, the Ministry of Culture of the Republic of Latvia and the Ministry of Culture of the Republic of Lithuania on co-operation in the field of culture signed in Vilnius on 8 July 1994;

noting the Agreement among the Government of the Republic of Estonia, the Government of the Republic of Latvia and the Government of the Republic of Lithuania on co-operation in the field of tourism signed in Visaginas on 26 June 2002;

noting the long-term advantages of developing the mutual support of the Parties and its members for the future international development projects;

and

wishing to speak with one voice at all levels when possible and needed;

have reached the following understanding:

Article 1

1. The purpose of this Memorandum of Understanding is to provide an overall and practical framework, terms and conditions for cooperation among the Parties.
2. The main objective is to enhance friendly ties among the Parties and its members by defining the scope of cooperation on issues of common interest [matters of mutual interest] with an international dimension and implementing such cooperation in accordance with the principles of equality, reciprocity and mutual benefit.
3. This Memorandum of Understanding is not intended to create legally enforceable rights or obligations.
4. This Memorandum of Understanding will be implemented within the framework of the respective laws and regulations of the Parties, the international and European Union laws, and international conventions and recommendations on cultural heritage.

Article 2

Cooperation among the Parties may take place in the following areas:

- a) awareness of the unique cultural and historical value and environment of the castles and manors, and their conservation and restoration, maintenance and development;
- b) promotion of the castles and manors as a valuable inheritance and tangible reminder of the cultural heritage of the Baltic States;

- c) legal and institutional issues and frameworks;
- d) culture, tourism and related policy development;
- e) funding opportunities;
- f) studies on cultural and historical heritage;
- g) education and training of personnel;
- h) use of information and communication technologies;
- i) sustainability and corporate social responsibility;
- j) cooperation with tourism, hospitality and related industries;
- k) development of cultural and tourism infrastructure and products;
- l) quality of cultural and tourism services; and
- m) other areas of cooperation, as jointly decided by the Parties.

Article 3

Cooperation in the areas set forth in Article 1 may include the following:

- a) exchange of related information, experience and events;
- b) share the knowledge and best practices;
- c) dissemination of publications and research materials;
- d) mutual visits;
- e) exchange of staff;
- f) exchange of experts;
- g) common expertise;
- h) advice on appropriate methods of conservation and restoration;
- i) research activities;
- j) joint project applications;
- k) organization of joint national and international meetings, seminars, workshops and conferences on cultural heritage and related issues;
- l) common marketing activities;
- m) promotion of the direct cooperation among the Parties' members;
- n) liaison with other bodies, including governmental and local authorities, non-governmental organizations and private sector;
- o) joint participation in international tourism fairs and workshops, and
- p) other forms of cooperation as mutually agreed upon among the Parties.

Article 4

1. Specific cooperative projects under this Memorandum of Understanding shall be carried out by the Parties and its members.
2. The Parties may also invite participation of other non-governmental organizations, governmental and public institutions, private organizations or natural persons.

Article 5

1. It is understood that the extent of the specific projects undertaken under this Memorandum of Understanding will be contingent upon the availability of financial resources of the Parties, and its members.
2. Unless otherwise agreed, each Party will cover its own expenses derived from cooperation activities and projects under the auspices of this Memorandum of Understanding.
3. The Parties shall have the right to refuse to participate in any cooperative project under this Memorandum of Understanding specify the reason.

Article 6

1. To ensure and monitor the implementation of this Memorandum of Understanding, the Parties may establish a Joint Steering Committee (hereinafter referred to as the Committee), which will meet at times to be jointly decided with a view to exchange information on matters of mutual interest.
2. Each Party may determine the quantitative and qualitative membership of the Committee on the basis of the principle of equality.
3. The Committee may meet once a year, alternately in the Republic of Estonia, the Republic of Latvia and the Republic of Lithuania.
4. In order to implement this Memorandum of Understanding the Parties may decide to establish permanent Working Groups and *ad hoc* expert groups with representatives from each Party.

Article 7

All materials and documents produced as a result of this Memorandum of Understanding or as a result of any specific cooperative projects under this Memorandum of Understanding shall belong jointly to the Parties, and/or its members, who participate in specific projects, and will not be used, distributed or published without the written consent of the Parties.

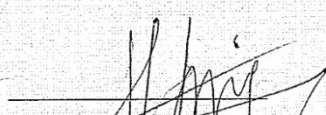
Article 8

The working language within the framework of this Memorandum of Understanding will be English or as otherwise agreed.

Article 9

1. This Memorandum of Understanding will enter into force on the day of its signature.
2. This Memorandum of Understanding shall remain in force indefinitely, unless one of the Parties not later than three months prior to expiration of this Memorandum of Understanding notifies in writing the other Parties on its intention to terminate it.
3. This Memorandum of Understanding may be amended at any time, in writing, by the mutual consent of the Parties.
4. Any dispute concerning the interpretation or application of this Memorandum of Understanding will be resolved through negotiations between the Parties at the lowest possible level and will not be referred to any national or international institution or other third party for settlement.

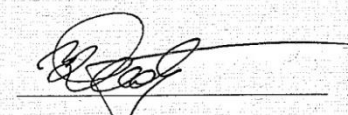
Signed at Mežotne Palace, Latvia on the 27th of May, 2014 in triplicate in the English language.

Arūnas Svitojus
President of the
Lithuanian Association of
Castles and Manors

Tõnis Kaasik
President of the
Estonian Manor Association

Baiba Dūda
President of the
Latvian Association of Castles
and Manors

DVARŲ PADĖTIS LIETUVOS SAVIVALDYBĖSE

ANKETA

1. Nurodykite Jūsų savivaldybėje esantį pilį, dvarą ar kitą istorinį pastatą.

2. Nurodykite objekto būklę:

a) Labai gera	c) Patenkinama
b) Gera	d) Avarinė būklė

3. Nurodykite objekto paskirtį:

a) Įsikūręs muziejus	g) Kultūros centras
b) Namų valda	h) Apgyvendinimo paslaugos
c) Teikiamos turizmo paslaugos	i) Maitinimo paslaugos
d) Mokslo įstaiga	j) Neeksploatuojamas
e) Švietimo įstaiga	k) Kita (nurodykite)
f) Dailės galerija	
-

4. Objekto pritaikymas turizmui:

- a) Galima patekti į objekto teritoriją, bet apžiūrėti tik iš išorės;
- b) Galima patekti į teritoriją ir į objektą, bet nepritaikyta turizmui
- c) Objekte vykdoma su kultūra ir turizmu susijusi veikla

5. Kokios paslaugos teikiamos objekte?

a) Organizuojami kultūriniai renginiai, koncertai	e) Rengiami pobūviai, furšetai, vakarėliai, banketai
b) Rengiamos ekspozicijos, teikiamos gido paslaugos	f) Nakvynė
c) Prekyba	g) Maitinimas
d) Turizmo informacija	h) Užsiėmimai vaikams
	i) Aktyvus poilsis

6. Renginių skaičius per metus: _____

7. Jeigu organizuojamas aktyvus poilsis, tai kokio jis pobūdžio?

a) Vaikščiojimas, bėgiojimas	g) Golfas
b) Jodinėjimas	h) Sporto sale
c) Pirtis	i) Vandens sportas
d) Komercinė medžioklė	j) Krepšinis, tinklinis, futbolas
e) Komercinė žvejyba	k) Šaudymas
f) Tenisas	l) Dviračių nuoma

- m) Stalo tenisas, biliardas
 n) Oro balionas
 o) Dažasvydis
- p) Užsiėmimai vaikams
 q) Edukacinės programos užsiėmimai
8. *Kokiais produktais prekiaujama?*
 a) Informaciniai leidiniai
 (papildykite) _____
 d) Reprodukcijos
 e) Maisto produktai ar vietinės gamybos gaminiai
- b) Suvenyrai
 c) Audio ir video įrašai
 f) Kita _____
9. *Lankytojų skaičius per metus:*
 Vaikai _____
 Suaugę _____
 Užsieniečiai _____
- Senjorai _____
 Grupių sk. _____
 Viso: _____
10. *Dažniausiai atvykstantys užsienio turistai (nurodykite šalis mažėjimo tvarka):*

11. *Kokiomis kalbomis vedamos ekskursijos?*
 a) Anglų
 b) Rusų
 c) Vokiečių
- d) Lenkų
 e) Kita _____
12. *Bilieto kaina:*
 Suaugusiam _____
 Vaikui _____
 Grupėms _____
- Senjorams _____
 Nemokamai _____
13. *Objekto finansavimas (nurodyti procentais):*
 a) Valstybės finansavimas _____
 b) Privačių asmenų lėšos _____
 c) Patalpų nuoma _____
 d) Verslo organizacijos _____
 e) Kita _____
14. *Kokiais kanalais informacija teikiama apie objektą?*
 a) TV reklama
 b) Lankstinukai
 c) Periodiniai leidiniai
 d) Radijas
- e) Internetas
 f) Per Lietuvos turizmo įmones
 g) Kita _____

15. Planuojami vykdyti turizmo infrastruktūros vystymo projektai:

16. Objekto savininkas:

a) Savivaldybė

c) Kita _____

b) Privatus asmuo

17. Su kokiais asociacijomis bendradarbiaujama?

18. Pasiūlymai, pageidavimai, poreikiai vystant objekto veiklą, plėtojant turizmo plėtrą jame:

ANKETA EKSPERTAMS

Gerb. Respondente,

2015 m.

Mykolo Romerio universiteto, Tarptautinio turizmo administravimo magistrantūros 2 kurso studentė Justina Tamošaitytė, atlieka ekspertų nuomonių tyrimą tema „**Kino turizmo plėtros galimybės Lietuvos dvaruose**“, siekdama nustatyti veiksnius, lemiančius kino turizmo plėtrą Lietuvoje ir dvarų pasirinkimo filmavimams galimybes.

Kino turizmas yra palyginti nauja turizmo alternatyva, todėl ganėtinai mažai tyrinėta. Tai viena iš priežasčių, kodėl svarbu išsiaiškinti ir įvertinti galimybes, kuriomis galėtų pasinaudoti ne tik turizmo atstovai, bet ir kino industrija. Jūsų pateikti duomenys ir atsakymai bus naudojami tik nurodytame magistro darbe. Išsami Jūsų nuomonė yra ypatingai laukiama ir pageidaujama, todėl nevaržykite savęs atsakymų apimtimi.

Jūsų vardas, Pavardė:**Išsilavinimas:****Darbo patirtis:****Pareigos:**

1. **Kokie svarbiausi dvaro ar jo aplinkos parinkimo filmavimui kriterijai?**
2. **Kokie dvaro valdytojo veiksmai (priemonės) skatintų kino turizmą dvare? Kokie Jūsų lūkesčiai?**
3. **Kokie svarbiausi kino turizmo plėtros Lietuvos dvaruose veiksniai?**

Ačiū už skirtą brangų Jūsų laiką.

Pagarbiai,

Justina Tamošaitytė

EKSPERTŲ VERTINIMŲ REZULTATAI

Ekspertas E1

Gerb. Respondente,

Mykolo Romerio universiteto, Tarptautinio turizmo administravimo magistrantūros 2 kurso studentė Justina Tamošaitytė, atlieka ekspertų nuomonių tyrimą tema „**Kino turizmo plėtros galimybės Lietuvos dvaruose**“, siekdama nustatyti veiksnius, lemiančius kino turizmo plėtrą Lietuvoje ir dvarų pasirinkimo filmavimams galimybes. Todėl maloniai prašome atsakyti į keletą klausimų.

Kino turizmas yra palyginti nauja turizmo alternatyva, todėl ganėtinai mažai tyrinėta. Tai viena iš priežasčių, kodėl svarbu išsiaiškinti ir įvertinti galimybes, kuriomis galėtų pasinaudoti ne tik turizmo atstovai, bet ir kino pramonė. Jūsų pateikti duomenys ir atsakymai bus naudojami tik nurodytame magistro darbe. Išsami Jūsų nuomonė yra ypatingai laukiama ir pageidaujama, todėl nevaržykite savęs atsakymų apimtimi.

Jūsų vardas, Pavardė: Gabija Siurbytė

Išsilavinimas: Aukštasis

Darbo patirtis: 18 metų

Pareigos: Direktorė

1. Kokie svarbiausi dvaro ar jo aplinkos parinkimo filmavimui kriterijai?

Išvaizda - dažniausiai netinka „neteisingai“ atrestauruoti pastatai, pvz. su plastikiniais langais, su per daug šiuolaikiškų detalių, neatitinkantys buvusio vaizdo, tada vieta (kuo toliau nuo Vilniaus - tuo sunkiau) ir kaina.

2. Kokie dvaro valdytojo veiksmai (priemonės) skatintų kino turizmą dvare? Kokie Jūsų lūkesčiai?

Geros kokybės nuotraukos, įmanomas dialogas dėl kainos, galimybės viduje keisti daiktų vietą

3. Kokie svarbiausi kino turizmo plėtros Lietuvos dvaruose veiksniai?

Vėlgi išvaizda, restauravimas, atitinkantys seno dvaro vaizdą

Ekspertas E2

Gerb. Respondente,

Mykolo Romerio universiteto, Tarptautinio turizmo administravimo magistrantūros 2 kurso studentė Justina Tamošaitytė, atlieka ekspertų nuomonių tyrimą tema „**Kino turizmo plėtros galimybės Lietuvos dvaruose**“, siekdama nustatyti veiksnius, lemiančius kino turizmo plėtrą Lietuvoje ir dvarų pasirinkimo filmavimams galimybes. Todėl maloniai prašome atsakyti į keletą klausimų.

Kino turizmas yra palyginti nauja turizmo alternatyva, todėl ganėtinai mažai tyrinėta. Tai viena iš priežasčių, kodėl svarbu išsiaiškinti ir įvertinti galimybes, kuriomis galėtų pasinaudoti ne tik turizmo atstovai, bet ir kino pramonė. Jūsų pateikti duomenys ir atsakymai bus naudojami tik nurodytame magistro darbe. Išsami Jūsų nuomonė yra ypatingai laukiama ir pageidaujama, todėl nevaržykite savęs atsakymų apimtimi.

Jūsų vardas, Pavardė: Lauryna Lopaitė

Išsilavinimas: Audiovizualinio meno magistras, Lietuvos muzikos ir teatro akademija;

Darbo patirtis: pagal specialybę dirbunuo 2001 m.

Pareigos: vadybininkė

1. Kokie svarbiausi dvaro ar jo aplinkos parinkimo filmavimui kriterijai?

Kadangi atstovauju Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejų įsikūrusi Mažuosiuose Radvilų rūmuose, tai galiu tik pasakyti, kad mes esame patrauklūs, nes yra patogi lokacija – Vilniaus senamiestis, turime uždarą kiemą, o muziejus įdomus ne tik savo unikaliomis erdvėmis, bet ir eksponatais, kurie filmuojant gali tapti tinkamu rekvizitu;

2. Kokie dvaro valdytojo veiksmai (priemonės) skatintų kino turizmą dvare? Kokie Jūsų lūkesčiai?

Mes šiuo metu dirbame kaip muziejus, todėl lankytojas visada svarbus;

3. Kokie svarbiausi kino turizmo plėtros Lietuvos dvaruose veiksniai?

Kadangi mes esame ne tik dvaras, bet ir kino muziejus, tai mus greitai susiranda, ir jau mūsų erdvėse yra filmuotas ne vienas filmas, klipas, reklama ir pan. O kovo pabaigoje bus filmuojamas austrų prodiusuojamas filmas, išnaudojant tiek vidines, tiek išorines erdves, beieksponatus kaip rekvizitą. Lietuva yra tikrai įdomi ir savo paveldu, tik dažnai pritrūkstame finansavimo, kad dar labiau būtumėme autentiškesni. Galimybių yra daug, dabar svarbiausia, kad užsienio kūrėjai mokėtų už dvarų nuomą kino filmavimui, ne kaip trečiosioms šalims, tada ir mes duris atvertumėme dažniau kino industrijai.

Ekspertas E3

Gerb. Respondente,

Mykolo Romerio universiteto, Tarptautinio turizmo administravimo magistrantūros 2 kurso studentė Justina Tamošaitytė, atlieka ekspertų nuomonių tyrimą tema „**Kino turizmo plėtros galimybės Lietuvos dvaruose**“, siekdama nustatyti veiksnius, lemiančius kino turizmo plėtrą Lietuvoje ir dvarų pasirinkimo filmavimams galimybes. Todėl maloniai prašome atsakyti į keletą klausimų.

Kino turizmas yra palyginti nauja turizmo alternatyva, todėl ganėtinai mažai tyrinėta. Tai viena iš priežasčių, kodėl svarbu išsiaiškinti ir įvertinti galimybes, kuriomis galėtų pasinaudoti ne tik turizmo atstovai, bet ir kino pramonė. Jūsų pateikti duomenys ir atsakymai bus naudojami tik nurodytame magistro darbe. Išsami Jūsų nuomonė yra ypatingai laukiama ir pageidaujama, todėl nevaržykite savęs atsakymų apimtimi.

Jūsų vardas, Pavardė: Milda Leiputė

Išsilavinimas: aukštasis

Darbo patirtis: kino srityje nuo 1999 m.

Pareigos: prodiuserė

1. Kokie svarbiausi dvaro ar jo aplinkos parinkimo filmavimui kriterijai?

Dvaro stovis/išlaikyta autentika (dvarai su „euroremontu“ rimtiems prodiuseriams visai neįdomūs, kaip ir visai apleisti dvarai), laikmetis (ar atitinka filmo laikmetį), apribojimai (ar galima keisti apmušalus, sienų spalvą, kabinti užuolaidas ir pan.), lokacija (ar toli nuo Vilniaus) ir, žinoma, kaina.

2. Kokie dvaro valdytojo veiksmai (priemonės) skatintų kino turizmą dvare? Kokie Jūsų lūkesčiai?

Neturiu labai rimtų pretenzijų dvarų valdytojams; visi rūpestingai stebi filmavimo darbų eigą, rūpinasi, kad nebūtų pažeidimų. Jų baimės ir nerimas yra labai pagrįsti, nes filmuotojų visokių pasitaiko. Ne visi laikosi deramos tvarkos ir pagarbos dvaruose. Tačiau labai norėtusi protingų kainų. Lietuvos dvarai priežiūra ir sutvarkymu smarkiai atsilieka nuo, tarkim, Prancūzijos dvarų, bet tik ne kaina. Kainos, ypač Užutrakio dvaro yra nelabai protingos.

3. Kokie svarbiausi kino turizmo plėtros Lietuvos dvaruose veiksniai? - Visu pirma, reikia tuos dvarus turėti, sutvarkyti, apstatyti baldais ir leisti kinui jeiti už prieinamą kainą.

Tiesą pasakius, Lietuvoje NĖRA pakankamai dvarų, įdomių rimtesnėms kino juostoms. Tarkim, 2006 m. filmuojant Karą ir taiką, filmo gamintojai važiavo į Peterburgą. 2011 - filmuojant Aną Kareniną - į Rundalę. Lietuvoje nėra didelių dvarų, rūmų, o tie keli likę yra gan kuklūs ir neturi pageidaujamos prabangos: elementariai visai neturi autentiškų baldų, šviestuvų ir t.t. Norint Verkių rūmuose filmuoti, reikia susivežti viską nuo A iki Z... To nepasakyčiau apie Vilniaus paveikslų galeriją, bet ten yra tik kelios nedidelės salės. Trakų Vokės dvaras yra baisiame stovyje. Tiesą sakant, ten gėda vežti prodiuserius.

Susidaro įspūdis, kad dvaras iki šiol buvo gyvas tik kino filmų dėka. Nebuvau ten nuo 2012 m. Jei ten situacija pasikeitusi, prašau atleisti už netikslumą.

Ekspertas E4

Gerb. Respondente,

Mykolo Romerio universiteto, Tarptautinio turizmo administravimo magistrantūros 2 kurso studentė Justina Tamošaitytė, atlieka ekspertų nuomonių tyrimą tema „**Kino turizmo plėtros galimybės Lietuvos dvaruose**“, siekdama nustatyti veiksnius, lemiančius kino turizmo plėtrą Lietuvoje ir dvarų pasirinkimo filmavimams galimybes. Todėl maloniai prašome atsakyti į keletą klausimų.

Kino turizmas yra palyginti nauja turizmo alternatyva, todėl ganėtinai mažai tyrinėta. Tai viena iš priežasčių, kodėl svarbu išsiaiškinti ir įvertinti galimybes, kuriomis galėtų pasinaudoti ne tik turizmo atstovai, bet ir kino pramonė. Jūsų pateikti duomenys ir atsakymai bus naudojami tik nurodytame magistro darbe. Išsami Jūsų nuomonė yra ypatingai laukiama ir pageidaujama, todėl nevaržykite savęs atsakymų apimtimi.

Jūsų vardas, Pavardė: Kęstutis Drazdauskas

Išsilavinimas: Aukštasis

Darbo patirtis: 20 metų praktika reklamų ir filmų gamyboje.

Pareigos: Prodiuseris

1. Kokie svarbiausio dvaro ar jo aplinkos parinkimo filmavimui kriterijai?

Svarbiausias kriterijus dvaro pasirinkimui yra scenarijus. Tik nuo jo priklauso kokio dvaro reiks. Jeigu tai istorinis filmas – reikės autentiško dvaro be pašalinių objektų kaip pvz. kelio ženklai, kelio užtvaros, informacinės lentelės ir t.t. Jeigu šiuolaikinis, visa tai gali būti. Kitas ne mažiau svarbus kriterijus – logistika. Kuo arčiau pats dvaras, tuo mažesni kaštai kurui ir reikalingos įrangos gabenimui. Taip pat ne mažiau svarbi ir dvaro infrastruktūra. Kuo atstumas iki dvaro didesnis tuo svarbesni apgyvendinimo ir maitinimo klausimai. Net ir tinkamas dvaras be infrastruktūros yra nepatrauklus. Svarbu ir estetinis vaizdas, eksterjeras/interjeras. Nepatogumas atsiranda ir tame kai dvaras apstatytas brangiais daiktai, o jais naudotis neleidžiama. Tuomet reikia atsivežti savo.

2. Kokie dvaro valdytojo veiksmai (priemonės) skatintų kino turizmą dvare? Kokie Jūsų lūkesčiai?

Protingai įvertinti nuomos kainą. Sutartyje su valdytoju būna apibrėžtos visos abiejų pusių atsakomybės.

3. Kokie svarbiausi kino turizmo plėtros Lietuvos dvaruose veiksniai?

Plėtra dvaruose pirmiausia priklauso nuo valdytojo veiksmų. Pirmiausia turėtų pagalvoti apie pridėtinę vertę, kuria dvaras gautų reklamuodamas ten filmuotus dvarus. Iš kūrybinės kompanijos galėtų prašyti

filmavimo medžiagos, tam tikrų scenų rekvizitų. Rengti mini inscenizacijas kai pvz. dvarininko puota ir t.t.

Ekspertas E5

Gerb. Respondente,

Mykolo Romerio universiteto, Tarptautinio turizmo administravimo magistrantūros 2 kurso studentė Justina Tamošaitytė, atlieka ekspertų nuomonių tyrimą tema „**Kino turizmo plėtros galimybės Lietuvos dvaruose**“, siekdama nustatyti veiksnius, lemiančius kino turizmo plėtrą Lietuvoje ir dvarų pasirinkimo filmavimams galimybes. Todėl maloniai prašome atsakyti į keletą klausimų.

Kino turizmas yra palyginti nauja turizmo alternatyva, todėl ganėtinai mažai tyrinėta. Tai viena iš priežasčių, kodėl svarbu išsiaiškinti ir įvertinti galimybes, kuriomis galėtų pasinaudoti ne tik turizmo atstovai, bet ir kino pramonė. Jūsų pateikti duomenys ir atsakymai bus naudojami tik nurodytame magistro darbe. Išsami Jūsų nuomonė yra ypatingai laukiama ir pageidaujama, todėl nevaržykite savęs atsakymų apimtimi.

Jūsų vardas, Pavardė: Jūratė Pazikaitė

Išsilavinimas: Vadybos ir verslo administravimo magistro kvalifikacinis laipsnis

Darbo patirtis: 10 m. (kino industrijoje – 3 m.)

Pareigos: Vilniaus kino biuro direktorė

1. Kokie svarbiausi dvaro ar jo aplinkos parinkimo filmavimui kriterijai?

Dvaro pritaikymas, dvaro prieinamumas ir vieta (lokacija). Be abejo, ir piniginiai klausimai taip svarbūs. Dauguma dvarų yra kultūros paveldo objektai, todėl pastatai arba atskiros detalės yra saugomos. Dėl šio priežasties reikia žiūrėti, kaip juos galima (jei iš vis galima) pritaikyti kinui.

2. Kokie dvaro valdytojo veiksmai (priemonės) skatintų kino turizmą dvare? Kokie Jūsų lūkesčiai?

Apskritai Lietuvos dvarai labai apleisti. Būtina sutvarkyti (bent minimaliai) ir pritaikyti dvarus naudojimui (tiek lankymui turistiniais tikslais, tiek kitais).

3. Kokie svarbiausi kino turizmo plėtros Lietuvos dvaruose veiksniai?

Žr. kl. 2

Ekspertas E6

Gerb. Respondente,

Mykolo Romerio universiteto, Tarptautinio turizmo administravimo magistrantūros 2 kurso studentė Justina Tamošaitytė, atlieka ekspertų nuomonių tyrimą tema „**Kino turizmo plėtros galimybės Lietuvos dvaruose**“, siekdama nustatyti veiksnius, lemiančius kino turizmo plėtrą Lietuvoje ir dvarų pasirinkimo filmavimams galimybes. Todėl maloniai prašome atsakyti į keletą klausimų.

Kino turizmas yra palyginti nauja turizmo alternatyva, todėl ganėtinai mažai tyrinėta. Tai viena iš priežasčių, kodėl svarbu išsiaiškinti ir įvertinti galimybes, kuriomis galėtų pasinaudoti ne tik turizmo atstovai, bet ir kino pramonė. Jūsų pateikti duomenys ir atsakymai bus naudojami tik nurodytame magistro darbe. Išsami Jūsų nuomonė yra ypatingai laukiama ir pageidaujama, todėl nevaržykite savęs atsakymų apimtimi.

Jūsų vardas, Pavardė: Asta Liukaitytė

Išsilavinimas: Aukštasis (LMTA, kino ir Tv vadyba)

Darbo patirtis: 10 metų praktika reklamų ir filmų gamyboje.

Pareigos: Filmų ir reklamos prodiuserė

1. Kokie svarbiausi dvaro ar jo aplinkos parinkimo filmavimui kriterijai?

Filmavimui vietos parinkimą visada padiktuoja scenarijus. Tad kiekvieną kartą reikia vis kitokio, kaip pvz. apleisito, restauruoto ar su to laikmečio dvasia ir t.t. Didžioji dalis Tv klipų ir filmų yra filmuojama Vilniuje ir aplink, tad taupant brangų filmavimo laiką, kartais esame priversti rinktis dvarą esantį arčiau Vilniaus.

Kartais nesirenkame vieno ar kito dvaro todėl, kad negalime atlikti mums būtinų veiksmų, kaip pvz. kartais reikia perdažyti sienas, arba atsinešti ir pasikabinti savo turimą rekvizitą (baldai, šviestuvai, paveikslai)

2. Kokie dvaro valdytojo veiksmai (priemonės) skatintų kino turizmą dvare? Kokie Jūsų lūkesčiai?

Kaip ir minėjau anksčiau, viskas priklauso nuo turimo scenarijaus, kuris padiktuoja lokaciją. Tad specialiai daromi valdytojo veiksmai ko gero neįtakotų filmavimo vietos pasirinkimo, nes viską lemia dvaro išvaizda ir tuometinis filmavimo lokacijos poreikis.

Žinoma palengvintų situaciją, jei valdytojas būtų sukalbamas dėl kainos, kad jis pasirūpintų tuo, kad filmavimo metu būtų atsakingas žmogus, kuris reikiamu metu galėtų padėti sureguliuoti šiuos klausimus: elektros pasijungimo, vandens, patalpų komandai poreikis, mašinų parkavimo vietos, kad sudarytų tinkamas sąlygas įvykdyti filmavimo pasiruošimą, kuris dažniausiai vykdomas 5-10 dienų iki filmavimo. Būtų nuostabu jei jau turėtų pasiruošęs filmavimo atrinktoje alocacijoje sutartis, kurioje būtų numatytos ir dvaro valdytojo ir įmonės kuri filmuoja atsakomybės.

3. Kokie svarbiausi kino turizmo plėtros Lietuvos dvaruose veiksniai?

Svarbiausia, kad dvaro valdytojai neprašytų didelių sumų už filmavimus ir padarytų patrauklią kainą filmavimams.

Ekspertas E7

Gerb. Respondente,

Mykolo Romerio universiteto, Tarptautinio turizmo administravimo magistrantūros 2 kurso studentė Justina Tamošaitytė, atlieka ekspertų nuomonių tyrimą tema „**Kino turizmo plėtros galimybės Lietuvos dvaruose**“, siekdama nustatyti veiksnius, lemiančius kino turizmo plėtrą Lietuvoje ir dvarų pasirinkimo filmavimams galimybes. Todėl maloniai prašome atsakyti į keletą klausimų.

Kino turizmas yra palyginti nauja turizmo alternatyva, todėl ganėtinai mažai tyrinėta. Tai viena iš priežasčių, kodėl svarbu išsiaiškinti ir įvertinti galimybes, kuriomis galėtų pasinaudoti ne tik turizmo atstovai, bet ir kino pramonė. Jūsų pateikti duomenys ir atsakymai bus naudojami tik nurodytame magistro darbe. Išsami Jūsų nuomonė yra ypatingai laukiama ir pageidaujama, todėl nevaržykite savęs atsakymų apimtimi.

Jūsų vardas, Pavardė: Urtė Vaicekauskaitė

Išsilavinimas: Aukštasis

Darbo patirtis: 9 metai

Pareigos: Prodiuserė

1. Kokie svarbiausi dvaro ar jo aplinkos parinkimo filmavimui kriterijai?

a) Pagrindiniai kriterijai visgi yra scenarijuje.

Dvarą ir aplinką renkasi režisierius, o pagrindinius kriterijus lemia scenarijus. Istoriniam filmui dažnai sunku rasti tinkamą dvarą dėl jame atliktų renovacijos darbų, kurių metu atlikti darbai neatitinkantys istorinės tiesos (pavyzdžiui sustatyti plastikiniai langai). XIX a. pradžioje nebuvo plastikinių langų!

Bet viskas priklauso nuo scenarijaus, jei scenarijuje numatyta, šiuolaikinė istorija, toks dvaras gali puikiai tikti.

b) šalutiniai kriterijai – kaina ir suteikiamos sąlygos

Jei dvaras atitinka režisieriaus/dailininko/operatoriaus vizijas, tuomet pereinama prie kainos ir suteikiamų sąlygų. Labai svarbu, kad filmavimo grupė būtų tinkamai priimta ir jei suteiktos visos sąlygos laisvai patekti į dvarą bet kuriuo metu ir atsižvelgta į ypatingą filmų gamybos specifiką.

Renavo dvaro prižiūrėtojas – puikus supratingumo pavyzdys filmuojant Tadas Blinda. Pradžią. Tuo tarpu Užutrakio dvaro savininkai nėra suinteresuoti filmavimais. Jų siūloma kaina yra neadekvati suteikiamoms sąlygoms.

2. Kokie dvaro valdytojo veiksmai (priemonės) skatintų kino turizmą dvare? Kokie Jūsų lūkesčiai?

Aš lūkesčių šia tema neturiu. Bet manau, kad kinas ir turizmas gali padėti vieni kitiems. Kinai, kurie filmuojami dvare daro didelį reklamą dvarui. Valdytojas gali tai išnaudoti savo naudai. Galėtų net tame pačiame dvare daryti tų filmų peržiūras ir taip pritraukti lankytojus. Lankytojui bus malonu pasivaikščioti po filmavimo aikštes.

3. Kokie svarbiausi kino turizmo plėtros Lietuvos dvaruose veiksniai?

Negaliu atsakyti. Žr.kl. 2.

Ekspertas E8

Gerb. Respondente,

Mykolo Romerio universiteto, Tarptautinio turizmo administravimo magistrantūros 2 kurso studentė Justina Tamošaitytė, atlieka ekspertų nuomonių tyrimą tema „**Kino turizmo plėtros galimybės Lietuvos dvaruose**“, siekdama nustatyti veiksnius, lemiančius kino turizmo plėtrą Lietuvoje ir dvarų pasirinkimo filmavimams galimybes. Todėl maloniai prašome atsakyti į keletą klausimų.

Kino turizmas yra palyginti nauja turizmo alternatyva, todėl ganėtinai mažai tyrinėta. Tai viena iš priežasčių, kodėl svarbu išsiaiškinti ir įvertinti galimybes, kuriomis galėtų pasinaudoti ne tik turizmo atstovai, bet ir kino pramonė. Jūsų pateikti duomenys ir atsakymai bus naudojami tik nurodytame magistro darbe. Išsami Jūsų nuomonė yra ypatingai laukiama ir pageidaujama, todėl nevaržykite savęs atsakymų apimtimi.

Jūsų vardas, Pavardė: Artūras Dvinelis

Išsilavinimas: Aukštasis, ekonominis

Darbo patirtis: Kine – 15 metų

Pareigos: Gamybos vadovas, Vykdantysis prodiuseris, Prodiuseris

1. Kokie svarbiausi dvaro ar jo aplinkos parinkimo filmavimui kriterijai?

Dvaro atitikimas konkrečiai istorijai (scenarijui). T.y. Geografija - kurioje šalyje vyksta veiksmas ir ar galėtų šis dvaras būti «parduotas» kaip pvz. prancūziškas, itališkas, rusiškas ar lenkiškas;

Laikotarpis - jei filmo veiksmas vyksta Italijoje 18 a. ar galėtų mūsų dvaras statytas 19a. būti panaudojamas filmavime kaip itališkas? (kartais gali, nes iš ten architektūros mados ateidavo iki mūsų su tam tikru pavėlavimu).

Architektūra - labai sunku (praktiškai neįmanoma) rasti Lietuvoje dvarą, kuris būtų panašus pavyzdžiui į angliską arba viduržemio jūros pakrantės šalių.

2. Kokie dvaro valdytojo veiksmai (priemonės) skatintų kino turizmą dvare? Kokie Jūsų lūkesčiai?

Pirmiausiai – „draugiškumas“ filmavimui. Sunku filmuoti jei nenoriai įsileidžia, labai apriboja veiksmus (vos ne kėdės negalima pastumti), sveika kainodara, papildomų paslaugų teikimas (pvz. prie dvaro yra sodyba, kurioje galima apgyvendinti grupę, ir pan.)

Labai svarbu, jeigu valdytojas leidžia daryti tam tikrus laikinus pakeitimus dvare. Pvz. filmo dailininkui arba režisieriui labai patiko dvaro salė/kambarys ir čia norima filmuoti, bet trukdo balta sienų spalva (labai nedraugiška filmavimo kamerai). Jei yra gaunamas leidimas ją laikinai pakeisti (yra daugybė technologijų kaip tą padaryti saugiai, nepažeidžiant esamų konstrukcijų arba paviršių, su saugiu atstatymu), be abejo bus pasirinktas šis dvaras.

3. Kokie svarbiausi kino turizmo plėtros Lietuvos dvaruose veiksniai?

Kuo daugiau būtų filmuojama gerų filmų, ypač pasaulinei auditorijai, tuo populiariesnis kino turizmas būtų ir Lietuvoje (pasaulinė patirtis tai įrodo).

6 priedas

ANKETA DVARŲ VALDYTOJAMS

Lietuvos pilių ir dvarų asociacija,

Gerb. Dvaro valdytojui/ai,

Esu Mykolo Romerio Universiteto magistrantė Justina Tamošaitytė ir atlieku tyrimą baigiamajam magistro darbui „**Kino turizmo plėtros galimybės Lietuvos dvaruose**“ parengti. Šiuo tyrimu siekiama nustatyti, kokie kriterijai yra svarbūs naujos turizmo rūšies „Kino turizmo“ vystymui Lietuvos dvaruose. Tikiuosi, kad Jums dvarų populiarinimas taip pat aktualus, todėl prašau užpildyti anketą ir atsiųsti ją **iki kovo 08 dienos**.

Pagarbiai,

Justina Tamošaitytė

1. Įvertinkite Jūsų dvaro ir jo aplinkos atitikimą filmavimo kriterijams.

Prašau išreikšti savo nuomonę apibraukiant vieną variantą prie kiekvieno kriterijaus: 1 – netinka, 2 – labiau netinka nei tinka, 3 – nei tinka, nei netinka, 4 – labiau tinka, nei netinka, 5 – tinka.

Mažas dvaro atstumas nuo sostinės	1	2	3	4	5
Sutvarkyta dvaro aplinka	1	2	3	4	5
Atlikta dvaro pastatų restauracija	1	2	3	4	5
Autentiški baldai	1	2	3	4	5
Dvaro infrastruktūra (apgyvendinimas, maitinimas)	1	2	3	4	5
Šiuolaikiškos statybos detalių nebuvimas dvare	1	2	3	4	5
Galimybė naudotis dvaro inventoriu	1	2	3	4	5
Papildoma veikla (renginiai, ekspozicijos)	1	2	3	4	5
Dvaro pasiekiamumas (asfaltuoti keliai, viešasis transportas)	1	2	3	4	5
Dvaro žinomumas (internetinis psl., nuorodos spaudoje)	1	2	3	4	5
Kita (prašome įrašyti) _____	1	2	3	4	5

2. Įvertinkite, kokie dvaro valdytojo veiksmai/ priemonės, paskatintų filmavimus dvare.

Prašau išreikšti savo nuomonę apibraukiant vieną variantą prie kiekvieno veiksmo/ priemonės: 1 – nereikalinga, 2 – reikia parengti, 3 – pradėta rengti, 4 – taikoma, 5 – taikoma nuolat.

Lanksti nuomos kaina	1	2	3	4	5
Pasirengimas sutarčių sudarymui	1	2	3	4	5
Apgyvendinimo, maitinimo paslaugos	1	2	3	4	5
Galimybė naudotis baldais ir keisti jų vietą	1	2	3	4	5
Laikini technologiniai sprendimai (sienų spalva, dekoras)	1	2	3	4	5
Vietinis atsakingas žmogus	1	2	3	4	5
Valdytojo teigiamas požiūris į filmavimą	1	2	3	4	5
Reklaminės medžiagos kokybė	1	2	3	4	5
Bendradarbiavimas su reklamos agentūromis	1	2	3	4	5
Tiesioginis bendradarbiavimas (dvaras- kino filmo užsakovas)	1	2	3	4	5
Kita (prašome įrašyti) _____	1	2	3	4	5

7 priedas

TIRTŲ DVARŲ ATITIKIMAS IŠKELTIEMS KRITERIJAMS (ATSAKYMŲ VIDURKIAI)

Kriterijai	Ekspertų skaičius*	Dvarų atitikimas*
Mažas atstumas iki dvaro	0,75	0,46
Laikini technologiniai sprendimai	0,63	0,54
Lanksti nuomos kaina	0,63	0,69
Šiuolaikinių statybos detalių nebuvis	0,50	0,54

Teigiamas požiūris į filmavimus	0,50	1,00
Dvaro restauracija	0,50	0,46
Autentiški baldai	0,38	0,15
Pasirengimas sutarčių sudarymui	0,25	0,54
Galimybė keisti daiktų vietą	0,25	0,31
Vietinis atsakingas asmuo	0,25	0,85
Estetinis vaizdas, sutvarkyta aplinka	0,25	0,69
Dvaro infrastruktūra	0,13	0,39

*Ekspertų skaičius N=8, tirtų dvarų skaičius N=13.